

ATHENEUL ROMAN

1883-84.

CONFERINTE PUBLICE

~~II. 4235~~

ATHENEUL ROMAN.

CONFERINȚE PUBLICE.

1883 — 84.

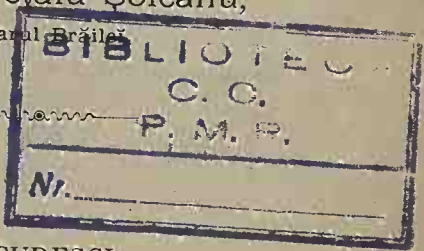
6746/67
114 B 35/60

[Vol 2]

VI.

Petrea Cretulă Șolcană,

lăutarul Brăilei

BUCUREȘTI.

Editura Librăriei SOCECŪ & COMP.

1883 — 1884.

42/1092

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI

COTA 14783.....

INV. C20046451

103/04

B.C.U. Bucuresti

C20046451

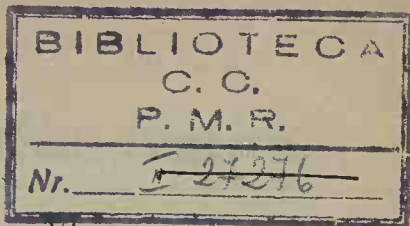
Stabilimentulu graficū

SOCECŪ & TECLU. — București.

[20.172.]

22 Solcan Petrea Crețul
389(488) 8

VI.

G. DEM. TEODORESCU

(Profesorü).

PETREA CREȚULŪ ȘOLCANU,

LAUTARULŪ BRĂILEI.

Conferință ținută la Atheneü, Duminecă
11 Martiü, 1884, 2 ore p. m.

Petrea Crețulă Șolcană, Iautarulă Brăilei.

Domnelor și Domnilor,

La 10 Martiă 1879, totă de pe acé-stă tribună, vorbiamă despre «colinde», acea ramură a literaturii populare, a cărei sorginte o găsimă în inima Româ-nului, în adânculă simțiriloră, în cre-dințele lui religioase ¹. A-séră s'aă îm-plitită cincă ană de atunci, și étă că totă de aci vină a vă ruga să vă îndreptați cugetulă și ascultarea spre cantecele cu alusiuni istorice, basate pe tradițiuni și legende, căci suntă

¹ Să se védă ale mele «Noțiuni despre colinde», 121 pagine (Bucuresci 1879).

vocea ademenitoare a strămoşilor, oglindă nemincinosă a imaginării lor bogate, plăcute documinte despre gândirea, faptele şi viaţa românilor din epoce îndepărtate.

Neapărată că şi «*descânţele*» sunt ca gingaşe mărgăritare în salba literaturii nescrise a neamului nostru, ba ceră chiară ună locă de căpeteniă, căci gonescă suferinţele, fericescă sufletulă, daă corpulă sănătate, frumuseţe şi vioiciune.

Măruntele «*ghicitori*» rădică şi ele fruntea, spuindu-ne că ajută desceptăciuniă, că ascută mintea şi îmboldescă cugetarea.

Vină apoi «*proverbele*» şi «*dicătorile*», glasă ală înţelepciuniă, dascălă care învăţă nu din audite, ci după încercări şi grele suferinţe.

«*Basmele*», cu fiinţe viteze şi nădrăvane, purtândă spiritulă într'ua lume de închipuiră ciudate, desfătă copilăria şi mângăia bătrâneţea, care nu mai pôte gusta din feluritele plăceri ale vieţii.

Pe tôte ênsă le unescă «*obiceiurile*» şi «*datinele*»: folosindu-se de tôte, ele

modeléază firea omului, decidu caracterul cetățenului, punu pe fruntea națiuniloru semnulü propriu care le deosibesce de alte națiuni, lucréază ca unü aluatü puternicü pentru dospirea viitorimiü.

Eü unulü amü iubitü și iubescü datinele¹; amü cunoscutü și amü prețuitü descântecele²; amü studiatü proverbele și dicetoriale³, amü cântatü și amü culesü colindele. N'amü scrisü încă despre ghicitorü, dérü v'amü spusü uă ghicitoré prin titlulü acestei conferințe, și dicü fiă-căruia din d-vóstră: — ghici ghicitoréa mea: ce însemnéază «Petrea Crețulü Șolcanü, lăutarulü Brăilei»?

Cätü despre basme, de și pên'acum n'amü scosü la lumină câte-amü scrisü și rëscrisü uă-diniórá, vë potü da probe că suntü gata a vë povesti unulü, noü

1. Cf. ale mele «*Încercări critice asupra unorü credințe, datine și moravuri ale poporului românü*» (Bucuresci. 1874, 136 pagine) și studiile din *Convorbiri literare* (Iași, 1876).

2. Studiul meu din *Columna lui Traianü* An. VI, No: 3, 1875, pag. 133—151.

3. Veđi ale mele «*Cercetări asupra proverbelorü române*», 107 pagine, scrise 'n Paris. (Bucuresci 1877).

nouletŭ, pe care nu'lŭ mai sciē nimeni,
pe care nu l'aŭi auđitŭ ŝi nu'lŭ puteaŭi
audi de la nimeni. Ŝi ast-felŭ, legāndŭ
una cu alta, o sē vē ostenescŭ pe
d-vóstră, fără sē'mi fi datŭ vr'uă oste-
nēlă :

muncă nu se cere multă,
ŝi totuŝi gloria'ı mare,
cāndŭ pe vorbitorŭ l'ascultă
lume bine-voitóre.

*

Începŭ basmulŭ, făr'a mai perde
vreme.

A fostŭ uă-dată
ca nici-uă-dată.
Cāndŭ n'arŭ fi,
nu s'arŭ povesti.

A fostŭ vestitŭ întro ai sēi Mihailŭ
Creŭlŭ, omŭ vechiŭ, nobilŭ de nēmŭ
ŝi de mare cinste: vechiŭ, căci erea
Ţiganŭ; nobilŭ, fiindŭ că nu erea de
laiă, ci de vétră; de cinste mare, căci
vătafŭ ajunsese. Ŝi vătăŝia Mihailŭ Cre-
ŭlŭ peste multe sălaŝiuri. Precum Pe-
neŝŭ-impēratŭ c'uă palmă omora mii
de musce, aŝijderea ŝi dēnsulŭ c'unŭ

singurū gârbaciū bătea miiele de Țigani
 ai monastirei Bistrița,

care ferari,
 care ciurari,
 care cismari,
 care lăutari.

Mulțamitū s'arēta părintele Ruvimū,
 egumenulū monastirei, de hărnicia ro-
 bilorū și mai alesū de iscusința văta-
 fului în adunarea birului, câte 12 lei
 în dodecari, care în urmă se prefăcu-
 seră în 7 sfanți de fiă-ce capū. Ade-
 verate isprăvi sēvîrșia Mihaiū Crețulū,
 dērū la tōte punea vîrfū mândria cu
 care scia sē s'arēte înaintea zapciului
 sēu a «popii Ruvimū». Cândū liota în-
 cepea sē strige, elū rādica gârbaciulū
 cu ifosū și se răstia dîcendū: — tăceți,
 mă, sē vorbēscă mărime cu mărime!

Patru feciori avut-a Mihaiū Crețulū:
 unulū Șerbanū, altulū Petrea, alū trei-
 lea Miculū, și Ghioca celū din urmă ca
 prāsle. Multū trăiaū ei bine la adăpo-
 stulū Carpaților, în cuviōsa monastire,
 și multū se indeletniciaū uniū cu praf-
 torița și nicovala, alțiū cu dibla și dai-
 raua. Așia ađi, așia mâne, vremea

vremui pe nesimțite, pênă ce statulă începu a arenda averile monastiriloră, împreună cu robii. Atunci, mai multe sălașe fură vëndute și, împreună cu dênsele, ceta lui Mihaiă Crețulă își luă diua-bună de la Bistrița. Din munte trecură la baltă: se aședară tocmai lângă Brăila, pe moșia lui Ipsilante, în satulă numitū Odaia-Vizirului, teritoriū ocupatū de Turci altă-dată și înapoiatū țerii românesci în urma lupteloră de sub împărătesa Ecaterina a Rusiei. Aci moșiū Mihaiă își păstră rangulă și meseria, pênă cândū 1848, împreună cu desrobirea Țiganiloră, bātu la porțile monastiriloră ca și pe la ușile boieriloră. Se desființase robia, dērū (diceaū foștii lorū stăpâni) ce eraū să se facă robii? Ce erea să se facă Mihaiă Crețulă, îngreuiatū ca nimeni altulă? Nu mai ereaū sălașe, nu mai erea vătășiă: toți Români noui, toți birnici stăpânirii. Singure cobza și vióra le puteaū da ajutorare: la dênsele și alergară! Intre acestea, bătrânulă vătăfū și fecioru'i mai în virstă deteră ortulă popii, érū Petrea, Miculă, Ghioca intrară în rândulă clăcașiloră. Lucrarea

viilor, pescuitul și plugăria îi asceptau de uă potrivă, dără . . . cum se muncescă din greū aceia, care mai cu înlesnire sciau se mântuiescă arcușul? Se făcură deci lăutari, și trăiescū penă astăzi.

De sigur că vă întrebați, domnilor: — basmă e ăsta, orî curată genealogia țigănescă? Mulți 'și-orū fi dîcendū întru sine: — ce mai conferință literară!

Aveți dreptate, și cu grabă mă închinū înaintea sentinței; dără . . . mărturisescū — spre marea mea rușine — c'amū legatū prietenia cu Petrea Crețulū, poreclitū Șolcanū, feciorulū reposatului Mihaiū. . . vătafulū. Locuindū decăt-va timpū în Brăila, cu a doua a lui babă (vestită vrăjitoare, care scie se ardă frigările și c'unū descântecū se scóle pe omū de la mórte, elū imi totū spunea că doui prieteni bunī are pe lume: pe George Giuvara și pe mine. George Giuvara a muritū, érū eū îi suntū departe. Cu tóte astea, nu spre a'lū consola amū cutezatū se'ī aducū numele înaintea inteliginții bucurescene; nu spre a escita curiositatea publică.

printr'unu titlu bizaru, semenandu (cum disei) a ghicitore; ci pentru ca acestu Petrea Crețulu Șolcanu e represintantele unei întregi și numeroșe familii de lăutarî; pentru ca, la vîrsta'i de 74 ani, păstrează în memoriă uă adevărată comoră de hori, doine și legende bătrâne; pentru ca aceste însușiri facu dintr'ensulu unu tipu alu aedulu naționalu, care ne repetă cu duioșă:

«eū mă ducū, mă prăpădescū
«ca unu cîntecū bătrînescū!

M'amū cređutū datorū sē'i punū numele ca titlu acestei cuvîntări, pentru ca alu lui e totū meritulū și tōtă onōrea; pentru ca elū mī-a datū ocașione sē v'ō presintū; pentru ca a lui ținere de minte vē va spune, în mare parte, cele ce veți auđi mai la vale; pentru ca unorū cîntăreți ca dēnsulū datorāmū scăparea din noianulū uitării a celei mai frumōșe, mai bogate și mai interesante părți din literatura romînescă nescrisă.

In fața unu Țiganū obscurū, gârbovitū de ani și de nevoi, în fața unu

bietu lăutaru huiduitu de necunoscătorii Brailei, fiă'mi permisă a pune figura simpatică și iubită, talentul admirat și reputațiunea bine-meritată a celui mai mare poet român, a d-lui Vasile Alesandri. Nu e dreptu a se vorbi despre poesia noastră populară, fără a se aduce omagiu priveghiătoarei de la Mircesci, atâtu fiindu c'a sciutu să se inspire din inspirațiunea némului românesc, câtu și pentru că ea, cea d'ântăiu, a sciutu prețui după justa lor valóre producerile măiestrite ale popularei noastre muse.

Pe cându generațiunea ajunsă astăzi la maturitate abia începea să védă lumina unei epoce de înouiri și de continue prefaceri, d-lu Vasile Alesandri se desmierda în dulcele cântări ale geniului românesc, culegându, acum 35 séu 40 de ani, minunatele noastre balade, doine și hore, pe care atâtu de nemeritū le numia «comori neprețuite de «simțiri duióse, de idei înalte, de notițe istorice, de crederi superstițiose, «de datine strămoșesci, și mai cu sémă «de frumuseți poetice pline de originalitate și fără sémenu în literaturale

străine». Acéastă « avere națională » d-sea o socotia « demnă de a fi scósă la lumină ca unŭ titlu de gloriă pentru nația română », fiindŭ că presimția, póte, ce vĕnturĭ reŭ-făcĕtóre aveau ĩn curĕndŭ sĕ sufle peste gingașele flori ale minții și inimii strămoșilorŭ.

Déca ĩn spațiulŭ de peste 35 de ani d-sea a rămasŭ mai-mai singurulŭ bardŭ, alŭ căruĭ nume figura pe uă culegere atătŭ de bogată și atrăgĕtóre din literatura poetică a poporului, causele suntŭ felurite. Instituțiunile din nou create și necesitățile statului atraseră tinerimea către așa dĕsa carieră a funcționarismului, procurându'ĭ unŭ traiŭ comodŭ și ĩndreptând-o spre moravuri ușóre. Vinŭ apoi: lipsa de educațiune națională și contagiulŭ ideielorŭ cosmopolite. Mulțimea tinerilorŭ români, trămiși la uă etate pré fragedă ĩn străinĕtate, sub pretestŭ de a se adăpa din isvórele sciinței și a deveni folositori patriei, pe nesimțite ĩncepură a cugeta, a vorbi și a simți după firea țĕrii unde se aflaŭ. Cândŭ se ĩntórseră cu órecare ĩnvĕțătura, ei lăsară acolo dorulŭ inimii și amintirile sufletului, căci acolo

pentru prima-óră începuseră a cugeta, a vorbi și a simți; căci acolo studiaseră literatura, legile, aședămintele, moravurile aceluï popor. De și Români, ei se găsiră străini în România. Departe dérú de a continua opera unor bărbați ca Iónú Eliade, Vasile Alesandri, Nicolae Bălcescu, Dimitrie Bolintinénu și alții, ei se vedură coprinsi de bóla scepticismului ș'a nepesării, disprețuindú totú ce e românescú, totú ce constituie semnul distinctivú alú naționalității. Basmele? Povestí demne de bunicele bētrâne și de doicele copiilorú! Ghicitorile? Nimicuri d'ale sátenilorú la ședétóre! Farmecele și descántecele? Indeletnicirea babelorú și móșelorú de satú! Plugúșorulú, Colindele, Sorcova, Stéua și Vicleimulú? Petreceri ale copiilorú de mahalà! Cántecele istorice, baladele, horele, doinele? Meseria Tiganilorú láutarí! Bonjuristulú de uădinióră, franțusitulú de maíieri, diplomatulú de astăđi consideră ca uă înjosire sē menționeze, necum sē învețe și sē iubéscă ceia-ce numesce «secături naționale» și alú cărorú nume ilú însoțesce de unú zimbētú ironicú. E uă fală

pentru dânsulă se recite poesii d'ale lui Alfred de Musset, Victor Hugo, Déroulède și alții, se fi citit și se fiă în curentă cu romanțele lui Murger, Zola și întregului șiră de povestitori parisiiani, d'éră consideră ca ună oprobriu se sciă pe din-afară, se comenteze cutare capo-d'operă din dulcele năstre poesii populare. Din afecțiunea seú din deprinderea de a stima totă ce e străină, d'a nesocoti totă ce e românescă, aú rezultată multe nenorociri, éru între altele stagnațiunea culturii limbii și literaturii, cu împestrițarea loră fără sémănă; căderea în desuetudine a jocurilor, a cântecelor și melodiilor naționale; disparițiunea datinelor și obiceiurilor străbune. Sub numele de progresă și cultură, străinismulă se întroduce mereú, sub diferite forme, în suflete ca și în inimă, prin urmare în cugetări, în simțiminte și în arte. Altoiți astădi, mănă póte că vomă trăi uă viéță cu totulă împrumutată. Cine se opréscă réulă? Guvernele nu voră, nu potă seú n'aú timpă de asemenea lucruri. Societățile particulare sunt slabe și sărace. Speramă (și sperămă)

că Academia română va lucra mai mult de cât n'a lucrat pên'acum în acéstă direcțiune.

Póte că eü suntü din numărulü pesimistilorü, și fiă ca cele ce vedü se remână uă simplă părere, dérü așa de slăbite cum suntü și cum din ñi în ñi continuă se fiă, elementulü românescü, simțimëntulü curatului patriotismü și consciința națională se găsescü espuse celui mai gravü pericolü.

Unü lucru vë afirmü fără 'ndoiélă: că producerile nesilite ale musei populare, cântările secolilorü trecuți, nu mai potü scăpa de uă sigură peire. Pen'aci, ni le păstrasera bętraniü lăutari — unü Petrea Crețulü Șolcanü, bună-óra — și ei le 'ncredințau cu pietate memoriei filorü seü nepoților, ca printr'ensele se'si agonisescă pânea de tóte ñilele. Acum nici fiü seü nepoțiü nu vorü se le invețe. Cui se le cânte óre? Lumea nouă de astăđi le cere cântece noi ca dęnsa, melodii încovăiate, strofe spirituale, imitate câtü mai servilü după ale străinilorü și localisate pentru anume circumstanțe. Déca câți-va moșnegi mai ascultă

dragă uă legendă, déca ele totă se mai cântă pe la nunțile și petrecerile sătenilor, imensa majoritate nu pôte suferi monotonia rimelor populare și aria plângătoare a doinei.

Pe lângă faptul că n'aă cui se le cânte, tinerii lăutari nu le mai învătă de la bătrâni și pentru alte cuvinte: pe de uă parte fiindă că cedază curentului predominant și ast-felă chiară ei ridă de asemenea vechitură, deprinși fiindă cu cele de modă; pe de alta pentru că mulți din ei, după ce aă învățată 3—4 clase în vre uă scólă, lépédă vióra și alérgă, ca funcționari, la bugetulă comunei, județului séu ministereloră.

În acéstă situațiune, credă că adunarea mósteloră literare ale epoceloră trecute constituiă ună actă eminaminte patriotică. A le părăsi uitării și disparițiunii ară fi sé răsipimă ună valorosă patrimoniū; ară fi sé lăsămă istoria limbi, literaturii, arteloră și întregii vieți românesce fără elementele cele mai prețioase, pe care le-ară puté oferă investigăriloră istorice și etnologice.

Étă de ce aducă espresiunea gratitudinii mele primului culegător al poeziilor populare și de ce n'amă esitată să daă acestei conferințe numele unui fidel păstrător al acelorași poezii populare; căci de la asemenea lăutari cules-a d-lă Vasile Alesandri acele topazuri care, prin puterea mușei d-séle inspirate și sub péna'i espertă, aă devenitú frumóse diamante.

Ună Țigană e Petrea Crețulă Șolcană, ună moșiă Țigană de ană 74, déră căți se mă gășescă ca dănsulă? Spre a vě forma uă ideiă despre bogăția păstrată intr'a lui memoriă, vē afirmă că, în scurtulă spațiu de 3—4 dăle, câtă l'amă pututú avé în véra trecută, mă-a spusă și mă-a cântatú legende și doine care nu coprindú mă puțină de 7000 de versuri ¹. Pentru amatorii de comparațiuni adaugă că acéstă cifră ecuivaléză, celă puțină în numără, déca nu și în cualitate, cu

1. Intre persónele care potú atesta faptulă, citezú pe domniă generală I. Em. Florescu, dr. Roșianu (medicu primară ală județului Brăila), Ión Gr. Mirescu, Vas. Cusen, Muciu Segărcénu, Constanț (provis. liceulă Craiova) V. C. Arion etc.

XI cărți din *Iliada* lui Omeru, cu IX cărți din *Eneida* lui Vergiliu. Cine dintre noi scie recita 11 rapsodii omerice și 9 cânturi vergiliane? Și bănuiesc că, dec'ași fi fostu în pozițiune să-lu amu vro două săptămâni, pôte că mî-aru fi recitatû încă atâtea.

Dêrû sê trecemû, domnilorû, la ên-seși poesiele spuse și cântate de Petrea Crețulu Șolcanu. Negreșitû că, în scurtulû timpû ce'mî impuneți, nu veți putê audi totû ce eû amu culesû de la dênsulû. Nepotrivitû arû fi și déca m'ași limita sê vê citescû 5—6 lungi balade și sê terminû dicêndu-vê (ca autorii comici ai Romanilorû): — frumoșe lucruri ați auditû, aplaudați pe întrecute! Ast-felû va fi mai cuviinciosû și mai bine sê punemû față în față câte-va din legendele cele mai renumite, coprinse în colecțiunea d-lui Vasile Alesandri, cu cele sciute de lăutarulû nostru, ca din răpedea lorû comparațiune sê ne convingemû cu toții despre forța imaginațiunii populare, despre frumusețea și varietatea produselorû ei poetice, despre marele interesû

ce avem de a culege, pînă mai este timp, bogatele resturi ale acestui gen de literatură.

*

Cântecul XXVII din colecțiunea d-séle d-lui V. Alesandri l'a numit «Vidra» și i-a dat ca erou pe un

Stoianu Șoimul, popă vechi
cu potcapul pe urechi,
ce s'a lăsat de popă
și de sfînta leturghiă
de s'a dat în haiduciă.

Pornind peste munți la socri, Stoianu poftesce să-i cante mândruța un cântec. De și pîn'atunci nu-i aușise timbrul vocii, de și singur declară acésta, dicîndu-i:

de cîndu e mi te-am luat
nici un cântec n'ai cantat,

totuși autorul îl pune să se desmintă prin cuvintele:

— cantă'ti, mândro, cântecul,
că mi-e drag ca sufletul.

E neînțeles ca un vitez (fiă chiar popă) să spună mândrii lui că «îi e drag ca sufletul» un cântec pe care

nu i-lă cântase nici-uă-dată, despre care n'avea nici uă cunoscință. După această împrejurare, atâtă de nefirăscă, legenda ne presintă pe

Păunașulă codriloră,
voiniculă voiniciloră,

care, după uă scurtă cértă, se ié la luptă cu Stoiană Șoimulă. Pe la miđ-loculă luptei, Stoiană, căruia numai din întemplantare i-se descinge brăulă, își rógă iubita cu aceste cuvinte:

— Vidro, puiculița mea,
vin' de'mi strînge brăulă meă,
apăra-te-ară dumneđeă,
că'mi slăbescă puterile,
mi-se ducă averile!

la care femeia răspunde:

— ba nu, nu, bădiță frate,
că vė'î lupta pe dreptate
și orî-care-a birui
eă cu dănsulă m'oiă iubi!

Restulă se scie: Păunașulă e învinsă și decapitată, éru cândă Stoiană cere sémă iubitei despre nemilósa'î purtare, ea repetă cu hotărîre:

— amū dis-o ș'ânc'o mai dicū
 că mî-e dragū cine'î voinicū
 de se luptă, făr'a cere
 ajutorū de la muiere!

Cândū apoi Stoianū o amenință cu mór-
 tea, ea nu stă la îndoielă a'lū sfida
 răspundēdu'î:

— étă capulū de mi'lū taiă
 ca sē'lū puī tu vîrfū la claiă
 și te'nvēță de la mine
 ca sē morī cum se cuvine!

E adevăratū, domnilorū, că Anton Pann ne presintă tipulū cerbiciei în persóna acelei femeī, care se sfădia cu bărbatulū asupra unei comparațiuni, elū susținēndū că livedea pe unde treceaū părea a fi «rasă», ea opināndū, din contra, că părea a fi «tunsă»; e adevăratū că îndărătnica persistă penē cândū soțulū o amenință cu înecarea; e adevăratū că chiarū din apă scóte mîna și fórfecă din degete, spre a dovedi că nici cu prețulū morții nu cedază bărbatulū; ênsē aci avemū a-face c'ua anecdotă scrisă în tonū glumețū, care satirisēză defectele și vițiile omenesci, pe cândū legenda Vidrei e uă

serioasă narațiune de genū epicū. Și ce vedemū într'ênsa? Că, în locū sē admirămū unū eroū, ni-se fixéză atențiunea asupra unei eroine. Femeiei, care esceléză printr'unū caracterū timidū, dulce, afabilū, i-se atibuiă uă tăriă, care nu e conformă nici sexului și naturii feminine, nici conduitei sub care ne e desemnată Vidra. După situațiunii așia de patetice, arū fi multū mai logicū ca dênsa, în momentele decisive, sē reintre în rolu'i de femeia și de culpabilă, sē cedeze, cerëndū iertare, érū ca Stoianū — rănitū în demnitatea'i de omū, de bărbatū și de vitézū — sē apară pedepsindū perfidia și rēsbunândū trădarea. Ast-felū arū fi desnodămēntulū naturalū alū dramei, numai ast-felū amū avé unū eroū, asemēnatū tuturorū eroilorū legendarī (epici séū dramatici), pe cândū varianta în cestiune, schimbândū rolurile cu desvîrșire, atribuie Vidrei celū mai înaltū curagiu, forța de a învăța pe Stoianū cum sē móră bărbatesce, după ce'i spusese că totū una 'i face déc'o învinge séū déc'o fi învinsū. Cătū despre impresiunea morală, ea este cu totulū

detestabilă: cititorulă înclină a crede că Stoiană omăra pe Vidra nu spre a o pedepsi pentru că merita a fi pedepsită, ci pentru invidia de a o vedé mai perseverantă, mai curagiósă de câtă dânsulă, de și elă nicăieri nu probase lipsă de curagiă, de și nu uă femeia putea sé dé lectiune de eroismă unui eroă care biruise pe ênsuși

Păunașulă codriloră,
voiniculă voiniciloră.

In memoria lui Petrea Crețulă Șolcană nu întâlnimă nici una din aceste contradiceri de vorbe, de fapte și de caractere. Cânteculă se dice «Ghiță Cătănuță», cum ilă scie tótă lumea, cum chiară Anton Pann l'a intitulată, în anulă 1852, într'ua variantă vulgarisată de dânsulă¹. In totă cursulă legendei, soției lui nu i-se dá un nume propriu, ci i-se dice simplu «mândra», care aci n'are înțelesă de superbă, îngâmfată, perseverantă, cerbicósă, încăpăținată, ci înțelesulă populară de iu-

1. *Uă ședătoare la țără séu povestea lui moșiă Albu*, part. II. (Bucuresci. 1852) pag. 67-72.

bită seü dragă. Déca Ghiță o rógă se cante, motivulü e tocmai că pên'atunci nu'ı auđise glasulü. Și numai după ce ilü amână, numai după ce'ı învederéză pericolulü la care se espune, numai cândü îi reveléză iubirea reciprocă dintre ea și Aram-bașia (érü nu «Păunașulü codrilorü»), numai atunci Ghiță o îmbiiă se cante ș'o asicură că acelu cantecü îi *va fi* dragü ca sufletulü, spre a'ı arêta curagiulü și eroismulü ce'lü caracteriza. Së mai notezü că cërta și provocarea luptătorilorü suntü mai complete și mai dramatice, că chiarü mândra își îndémná soșulü a nu se bate cu armele, că brâulü lui Ghiță nu i-se desprinde din întêmplare, ci că'lü desface elü ênsuși cu intențiune, spre a se convinge déca tênera lui soçiă totü mai iubescpe pe fostu'ı iubitü Aram-bașia. După ce inconstanta se dá pe față, declarândü

că orı care-o birui

totü unü bărbățelü i-o fi;

după ce Cătănuță, care a omoritü pe adversarü, plécă fără a'ı mai adresa vre unü cuvêntü; după ce se opresce

tocmai în Valea-rea, unde'lă ajunge și mândra, atunci elă o pedepsește și moralmente, pe câtă e încă în viață, răspundendă trădării printr'ua conduită nobilă, cavalerescă. În adevără, umplendă ună pahară, i'lă întinde dicendă'i:

— ține, mândro, vină de bea,
 vinișoră din mâna mea;
 căci, d'acilea încoala,
 oră ăi bea
 oră n'ăi mai bea
 vină rece din mâna mea!

Presimțindă ce-o ascéptă, ea nu s'arétă îndărětnică ca Vidra, ci se rógă cu blăndețe:

— iértă'mă, Ghiță, greșela,
 că n'oiă mai face alta!

Cătănuță déră, cândă îi taiă capulă, pedepsește uă crimă mărturisită: e ună rěsbunătoră, éră nu ună posomorită ucigașă. Eroulă rěmăne eroă pենe la fine. Natura e observată cu justețe, caracterele suntă, cum se dice, în situațiune. Femeia culpabilă apare slabă înaintea bărbatului nesocotită.

Ėnsă varianta lui Petrea Crețulă e superióră și prin partea'i finală. După

colecțiunea d-lui V. Alesandri, Stoianu-
popa abia ajunge la sócră-sea, abia'î
spune ce s'a întemplată cu Vidra, și
imediată. . .

bine vorba nu sfirșia,
pe locă cerulă s'aprindea
și trei fulgeri răpedia,
pe Stoian-popa 'lă lovia,
in cenușă 'lă prefăcea.

La citirea acestei catastrofe, spiritulă
rămâne uimită. De ce atăta urgiă din
partea cerulă? Étă ună vitéză, căruia
ênsăși soția îi întinde curse, ațîțându'lă
cu amenințări și desceptându'î simți-
mêntulă gelosiei: étă ună vitéză, pe
care femeia îlă insultă și îlă dispre-
țuiesce cu fapta (pentru că nu voiesce
a'î da ajutoră) și cu vorba (pentru că
lasă a se înțelege că ea ară fi prefe-
rită s'e'lă védă biruită și ucisă); étă
ună vitéză, care, voindă s'e judice și
s'e convingă de culpabilitate pe infide-
la'î sóță, primesce orgoliosulă răspunsă
că ea 'lă va învăța cum móre cine-va
bărbătesce. Și totuși cerulă nu întârziă
a'lă trăsni. Pentru ce? Fiindă că pe-
depsise... uă crimă? Atunci conclu-

siunea este că infidelitatea conjugală nu trebuie pedepsită, pentru că cerul o ocrotesc, ceia-ce ară constitui culmea imoralității!

În varianta ce posedă lucrurile se petrecă din contra. Cândă Ghiță Cătănuță arătă sócrei séle cosițele mândrei sperjure, bêtrâna găsesce că 'și meritate sórta. Ea ne-o arătă ca nestatornică, sburândă cu ochii după oră-cine erea frumúșelă și tēnēră, iubindă pe toți și pe nimeni. Morala e déră satisfăcută atâtă prin pedépsa ce se inflige vinovatei, câtă și prin muștrarea ce eroulă adreséză bêtrânei ei mame și pe care poesia o adreséză tuturoră mameloră care nu daă ficeloră uă bună educațiune, esemple de uă perfectă castitate.

Să ascultămă déră pe lăutarulă Brăilei:

Pe culmița délului,
 délului Ardélului
 vine Ghiță
 Cătănuță
 cu-a lui dalbă de mândruță:
 vine de la taică-sěu
 și merge la sócră-sěu

vine de la maică-sea
 și merge la sócră-sea
 cu trei-patru catârași,
 c'ună samarū de gălbenași,
 cu două bani în posunari,
 cu doi-spre-ce lăutari
 și cu doi-trei călușei,
 cu mândruța printre ei.

Foicică ș'uă lalea,
 nici puțină că nu mergea
 pênă'n codri verđi intra.
 Déca 'n codri verđi intra,
 florile că'i îmbêta,
 iérba verde le plăcea:
 la odihnă că'i chiăma,
 la mâncare 'i îndemna.
 Și ei, măre, se opria,
 punea mésză și mânca,
 frumușelū se ospêta.
 Ei mânca și mai vorbia,
 cândū Ghiță... ce mi'și đicea?

— Mândro, soțióra mea
 de la costișóra mea,
 de cândū, mândro, te-amū luatū,
 adevêrulū nu mi-ai datū,
 nici cântecū nu mi-ai cântatū.

Acum, măndro, voiŭ s'ă'mi cânti,
inimióra s'ă'mi descânti.

Măndra ce mi'i răspundea
și din gură ce'i grăia?

— Ghiță, soțióra mea
de la costișóra tea,
de cândŭ, Ghiță, m'ai luatŭ
adevărulŭ nu ți-amŭ datŭ,
vr'unŭ cântecŭ nu ți-amŭ cântatŭ.
D'érŭ sciï, Ghiță, aŭ nu sciï
că viersulŭ meŭ femeiescŭ
sémênă a haiducescŭ?
Și, d'oiŭ cepe d'a cânta,
codri verđi c'orŭ răsuna,
munții s'orŭ cutremura,
maluri mari că s'orŭ surpa;
Aram-bașia ne-o afla,
Aram-bașiă de voinici
preste patru-đeci și cincï,
cinci-đeci, măre, fără cincï,
și cu Gruia căpitanŭ
și cu Pană roșcodanŭ?

Cătănuță, d'auđia,
ungŭ la d'ensa se uita
și pe gânduri se punea.

Dérü gândia orî nu gândia,
cã din gurã ce'î grãia?

— Mândrã, mândruliță fa,
de la costișóra mea,
țî-o fi glasulũ femeiescũ
semênândũ a haiducescũ,
dérü eũ nu l'amũ auditũ
la cântecũ aũ la jelitũ.
Fiã'țî, mândro, cum țî-o fi,
catã d'a mẽ veseli
și n'ai témã de nimicũ:
Ghiță 'î cãtãnuțũ voinicũ!

Mândra, unde'lũ audia,
cu gurița'î rãspundea:

— Ghiță, soțióra mea
de la costișóra tea,
cãnteculũ țî-l'oiũ cãnta,
codri verđi c'orũ rãsuna,
munții s'orũ cutremura,
malurile s'orũ surpa,
Aram-bașia ne-o afla
și tu nu t'e'i speria;
dérü scii, Ghiță, aũ nu scii
cã eũ, chiarũ de mititicã,
ereamũ bașii ibovnicã,
elũ d'ai șapte
eũ d'ai șapte,

amêndoî de pai-spre-dece
 când copilulŭ se'ndrăgesce?
 Mai sciï, Ghiță, aŭ nu sciï
 că elŭ, mică, m'a iubitŭ,
 eŭ, mare, l'amŭ părăsitŭ,
 inimióra i-amŭ pârilitŭ?
 Și elŭ, dec'o auđi,
 de prin codri c'o eși,
 cu tine că s'o lupta
 și pe mine m'o lua?

Unde Ghiță 'mï-auđia,
 la inimă că'lŭ seça,
 în sufletŭ că'lŭ săgeta,
 dërŭ din gură totŭ ȝicea:

— cântă, mândro, nu tăcea,
 că mï-o fi cânteculŭ tĕŭ
 dragŭ ca sufletelulŭ meŭ.

'Ncepea mândra d'a cânta?
 Codri verđi se scutura,
 văi adânci că rĕsuna,
 munții se cutremura.
 malurĭ marĭ că se surpa
 apele se turbura,
 vĕntu 'n cale se opria.
 Aram-bașia 'mï-auđia,
 înainte le eșia,
 drumŭ d'a curmeđișiu le sta,

de departe'î întreba
și d'aprópre ce'mî Țicea?

— D'alei GhiȚă
CătănuȚă,
cine draculú te-a adusú,
cine 'n calea mea te-a pusú?
Țile scurte d'ale tele
orí pécate d'ale mele?
Sé'mí calci tu locurile,
sé'mí încurcí fêneȚile,
sé'mí diréscí liveȚile
și sé'mí pascí ierburile?
Ia sé'mí dai tu mie sémă,
ia sé'mí dai pe negrulú vamă,
ca sé nu te facú pastramă!

Déră GhiȚă ce'î vorbia
și din gură ce'î Țicea?

— Ba nu Ți-oiú da pe negrulú
cătú mí-o fi sdravénú capulú,
că mí-l'a datú socru-meú
sé'mí pórte trupșorulú greú
unde-o fi loculú maí réú!

Aram-bașia nu tăcea,
p'atâta nu se lăsa:
d'alú doilea că'î cerea
și d'alú doilea'î Țicea:

— d'alei Ghiță
 Cătănuță,
 ia s'e'mi dai tu mie sémă,
 ia s'e'mi dai paloșulū vamă,
 ca s'e nu te facū pastramă!

Ghiță ierū îi răspundea,
 Ghiță ierăși îi dicea:

— ba nu ți-oiū da paloșulū
 nici uă dată cu capulū,
 că mi-l'a datū cumnatulū
 s'e'mi podobescă șoldulū!

Aram-bașia, d'audiă,
 Aram-bașia ce'mi făcea?

P'atâta nu se lăsa:
 alū treilea că'i cerea
 și d'alū treilea 'i dicea:

— d'alei Ghiță
 Cătănuță,
 ia s'e'mi dai tu mie sémă,
 ia s'e'mi dai pe mândra vamă,
 ca s'e nu te facū pastramă;
 că mândra de mititică
 'mī-erea mie ibovnică:
 ea d'ai șepte
 eū d'ai șepte,
 amēdoi de pai-spre-dece
 cândū copilulū se'ndrăgesce.

Ea de mică m'a iubită,
la mare m'a părăsită
cu tine că s'a 'ndrăgită!

Atunci mândra, d'audia,
la Ghiță că se uita
și din gură mi'i dicea:
— ai venită la vorba mea!

Ghiță nici că'i răspundea,
ci la bașia se uita
și din gură mi'i dicea:

— ba nu ți-oiu da pe mândra,
că m'a dat-o sócră-mea
ca să țiu casă cu ea!

Fóia verde ș'ua lalea,
ei de luptă se gătia,
dérü ce luptă nu scia:
aũ în spate se se taiă
aũ la peptă se se'ncovóia,
cândü totü mândra'lü invěța
și din gură că'i dicea:

— Ghiță, soțióra mea
de la costișóra tea,
în spate nu vė tăiați,
ci 'n luptă se vė luptați!

că lupta e voinicéscă,
 éru spata e mişeléscă!

Unde Ghiţă-o auđia,
 d'ua-dată se răpedia,
 mâna 'n paloşe punea,
 spatele că apuca,
 la genuchie le-aducea,
 in genuchie le 'ndoia
 şi pe tóte le rupea,
 num'a lui nu se frângea.

Ei la luptă se lua,
 ei la luptă se 'ncerca
 care din doi o cădea.
 Şi ei, măre, se lupta
 di de véră
 péné'n séră.

Nici unulă nu dovedia,
 nici unulă nu biruia,
 când Ghiţă pe mândruţa
 cu fapta mî-o ispitia:
 brăcinară că'si desprindea,
 ciórecii 'n vine 'i cădea
 şi din gură că'i dicea:

— mândro, soţióra mea
 de la costişóra mea,
 saí, mândruţa,
 saí, drăguţa!

Brăcinarulū mi-s'a ruptū,
 ciórecii 'n vine-aū căđutū
 și eū m'oiū împedica,
 Aram-bașia m'o tăia,
 făr' de mine'i rămânea!

Dérū mândruța ce'i đicea?
 (că așa e muierea:
 póle lungi și minte scurtă,
 judecată mai măruntă,
 capū legatū, inimă 'ncinsă
 și de nimeni necoprinsă).
 Ea luī Ghiță răspundea,
 în gura mare'i đicea:

— ia mai dați
 de vă luptați,
 că crî-care-o birui
 totū unū bărbățelū mî-o fi!

Unde Ghiță 'mî-ađia,
 brăcinarulū că'si rupea.
 Aram-bașia, de'lū vedea,
 la dēnsulū se răpedia.
 Dérū Ghiță se necăjia,
 din necazū se îndirjia,
 mâna 'n chimirū că'i punea,
 de miđlocū că'lū apuca,
 vro trei róte 'lū învîrtia.
 Cândū în pămēntū mi'lū trântia,

pênă 'n braū mi'lū îngropa:
scotea paloşii şi'lū tăia,
carnea corbilorū c'o da.

Atunci mândra, de vedea,
sē'i zimbéscă începea
şi mai veselă 'i striga:
— bravo, soţjóra mea!

Érū Ghiţă, d'o auđia,
pênă 'n sufletū se mihnia.
Nici vorbă nu'i răspundea,
ci la negrulū alerga,
piciorū în scară punea,
căt-re sócră-sea pornia
şi ca vântulū se ducea
pênă colo 'n Valea-rea.

Mândra 'n urmă'i se lua
şi mâna, mare, mâna
pênă cândū mi'lū ajungea.
Érū déca mi'lū ajungea,
Cătănuţă ce'mi făcea?
Supăratū nu s'arēta:
mâna sub şea că băga,
plosca de baieri scotea,
unū paharū de vinū turna,
mândrii 'n mână că i'lū da
şi din gură o 'mbiia:

— ține, mândro, vinu de bea,
 vinișorū din mâna mea
 că, d'acilea încolea,
 or ții bea
 or n'ții mai bea
 vinu rece din mâna mea!

Și ea, biet, îi răspundea,
 răspundea și se ruga
 și din gură că'i dăcea:

— iertă'mi, Ghiță, greșéla
 că n'oiu mai face alta!

Atunci Ghiță, d'audia,
 de pe negru josu sâria,
 cu gura mi-o judeca
 și la urmă 'i mai dăcea:

— scii tu, mândro, aū nu scii,
 minte, mândro, de mai ții
 c'astă véră, véră-mare,

ce-amū cositū

amū căpițitū:

la ce căpiți mi-a ajunsū
 la tóte vírfuri le-amū pusū;
 dérū acuma din spre tómnă
 amū făcutū d'uă căpicióră
 și pustia vírfū că n'are.

D'o vrea bunulū Dumneđeū,
 sé'i facū vírfū cu capulū tēū!

Mândra se cutremura,
 dérũ elũ vorba nu sfirșia,
 la dœnsa se rãpedia,
 paloșulũ cã rœsucea,
 capulũ d'ua-datã'i sbura.
 Trupulũ la pãmœntũ cãdea,
 gurișã'i bolborosia
 și cu Ghișã se ierta.

Ghișã nu mãi zãbovia:
 cosiciœrele'i tãia
 și'n posunarũ le bãga,
 œrũ capulũ i'lũ rãdica,
 vîrfũ la claiã cã'lũ puneã.
 La negrulũ nãvalã da
 și, dœcã'lũ încãlica,
 imi pleca, mãre, pleca
 d'a-dreptulũ la sœcrã-sea
 dincolo de Valea-rea.

Sœcrã-sea
 de'lũ aũșia,
 sœcrã-sea
 dœcã'lũ vedea
 în dœlũ, mãre, cã'lũ chiãma.
 Pœnœ Ghișã cã urca,
 mœșã mare 'i întindeã;

pênă Ghiță se suia,
 étă mésa se 'nchiăia;
 pênă mésa se 'nchiăia,
 toți vecinii că chiăma.
 Ghiță, déca mi'si sosia,
 dreptu în casă că intra,
 dreptu la mésară că trăgea
 și la mésară s'așeđa.

Sócră-sa
 mi'i ospéta:
 le da vinu,
 le da pelinu.

Dete-unu paharu, dete doue,
 beura pênă la noue.
 Cându fuse paharu la dece,
 totu la Ghiță se'mplinesce.
 Atunci sócră-sa'i đicea
 și din gura că'i grăia:

— d'alei Ghiță
 Cătănuță,
 și mai bine ți-aru șede
 cându aru fi și féta mea,
 mândra, soțióra tea,
 se ciocnesci paharu cu ea,
 că, de cându pe mândr'ai luatū,
 cu toți n'amū ospetatū.

Atunci Ghiță, d'aușia,
 tocmai din adâncu ofta,
 mâna 'n posunarü băga,
 cosiciórele'i scotea,
 pe mäsă că le punea
 și sócre-sei răspundea:

— étă ce-a trămisü mândra,
 c'a rămasü în Valea-rea
 să păzescă fênéța.

Megiașii 'ncremenea.
 Sócră-sea, de le vedea,
 la ele se răpedia,
 pe inimă'i le punea,
 în genuchie 'ngenuchia,
 marama din capü scotea,
 totü përu'si derăpëna
 și pe fii'-sea blăstema:

— sëtï fiă rëu, nu așia,
 că nu'mi ascultai vorba.
 Io'tï diceamü să te măritü
 după flăcăi din vecini:
 tu la toți găsiai pricinï!
 Veni Ghiț'unü călëtorü
 și mă lăsă cu multü dorü.
 ia veđi călëtorü ce'tï face,
 că te lasă'n Valea-rea
 ca să'ngrași păsërimea!

Atunci Ghiță se scula
și din gură ce'i grăia?

— Nu mai plânge, sócră-mea,
că'sü tóte din vina tea,
c'o lăsaí de se'ndrăgia
cu orí-cine se'ntálnia.
Rîdi mai bine de dénsa,
cum rîdea de mine ea
și la pėsü mare 'mí đicea
că orí-care-o birui
totü unü bărbătelü i-o fi!

Ghiță nu mai zăbovia.
Spata'n mână că'sí lua,
la mesení c'o arėta
și din gură le đicea:

— ét'acum mândruța mea:
credinciósă ca dénsa
n'o mai fi 'n tótă țera.

Și pe negru 'ncălica,
spata'n dinți că'sí apuca,
prin deși codri că'mí pleca.
Cățí haiduci că íntálnia
pe sub paloșiü că'í trecea
și din gură totü đicea:

— d'alei mândrulița mea,
credincioasă ca dânsa
n'o mai sta 'n tótă lumea!

Apoi Ghiță ce'mi făcea?
Ghiță, mare, se ducea
pe culmea ardelenescă,
pe cărarea voinicescă
căt-re țera ungurescă,
acolo se'mi haiducescă!

*

Unu sfișitū totū așia de atroce, nedreptū și nemeritatū, ca alū lui Stoianū-Popa, ascéptă și pe alți eroi din poesiele populare culese de d-lū Alesandri.

Kira, frumósa fétă brăilénă, vinde în liniste vinū comercianților din portū, cândū... ét-o răpită de

unū arapū bogatū,
negru și buzatū.

Ea are frați, dérū unde suntū ca s'o scape? Balada ne spune că ereaū presinți, ni'i arétă alergându imediatū la malū și strigându-o pe nume, apoi aruncându-se în apă, ajungându caiculū în notū și amenințându-o cu mórtea. Cítitorulū se întrebă: pentru ce acéstă.

sentință, cându ei vëduseră faptulū și n' o smulseseră din mânile răpitorului? De și, la amenințările lorū, Kira răspunde:

— frățiorii mei,
vë jurū la tus-trei,
jurū pe dumneđu,
pe sufletulū meu,
că'sū nevinovată,
ca apa curată;

totuși ei — ajungëndū pe arabū și omorîndu'lū — punū mâna pe Kira, o ducū acasă, o légă de unū stîlpū, o ungū cu catranū și' i daū focū sē ardă. Aci ni-se pune înaintea ochilorū uă descriere durerósă, sfâșiátóre:

foculū s' aprindea,
vréscurile-ardea,
para se suia.
Kira, vai de ea,
gemea și plângea,
trupulū își frângea
și amarū dicea:
— frățiorii mei,
mē rogū la tus-trei:
faceți-vē milă
d' uă biétă copilă!

Ah, mă dóre fóрте,
 ah, mă temű de móрте,
 fiă luminată,
 fiă 'ntunecată.
 Vai ș'amarű de mine,
 étă móртеa vine,
 vine, se răpede
 și nime nu'mi crede.
 Mãiculita mea,
 ce pedépsă grea!
 Foculű mă coprinde,
 carnea mĩ-o aprinde:
 maică, unde ești
 de mă părăsesci;
 maică, mor, ah morű
 și la tine sborű!

Dérű în deșertű invócă numele iubitű
 alű mamei. Se pare că mumă-sea orű
 nu voia s'o scape, orű că erea móرتă.
 Poesia descrie sfârșitulű dramei:

Kira tremura,
 în focű se lupta
 și amarű striga.
 Apoi linű ofta,
 capulű își pleca,
 sufletulű își da;

éřũ trupu'ĩ ardea,
 trupu'ĩ se roșia,
 trupu'ĩ se negria;
 carnea sfiriia,
 ósele trásnia,
 para pãlpãia,
 fumulũ se'nvĩrtia.
 Éřũ cândũ trupulũ arsũ
 cenușã-a rămasũ,
 frațĩi câte trei,
 șerpĩi Dunãrei,
 ósele strĩngea,
 cenușĩ'alegea
 și 'n vėntũ o svĩrlia
 și ast-felũ grãia:
 — óse pėcãtóse,
 pulbere de óse,
 mãnca-v'arũ pãmėntulũ
 și v'arũ duce vėntulũ
 peste nouė mãri,
 peste nouė țėri,
 ĩn pustiu golitũ
 și nemãrginitũ!

Ānc-ua datã: pentru ce atãta cru-
 dime, cândũ sora le erea inocentã,
 cândũ arabulũ o rãpise prin forțã? A
 o judeca, a o condamna și a o esecuta

în modulă acesta e uă sëlbatëciă ne-audită!

Ce e dreptă, de mai multe ori istoria Romaniloră ne arëtă părinți care aũ avutũ tãria de a'si condamna fii la mörte, d'a asiste chiarũ la esecutarea sentinței. Dërũ totũ aceleași narrațiuni adaugă cã fii fuseserã culpabil, cã aspra lorũ pedepsire avea scopulũ de a servi dreptũ exemplu. Aci nu întãlnimũ nici unulũ din elementele exemplului. Adevërații culpabil suntũ frații Kirei, care nu'si îndeplinescũ datoria de a o scãpa în momentulã rãpirii, care sciũ bine cã nu de bunã-voia fugise cu Arabulũ, ci cã cu de-a sila și fãrã veste fusese rãpitã. Déca, cu tôte astea, o ardũ de viia cu atãta furiã, atunci fapta ce li-se atribuie este absurdã, neomenósã. Ei nu mai suntũ nisce frați, cãci frații — ori cãtũ de nenorocitã le-arũ fi sora — cautã s'o console, pöte chiarũ s'o mustre, dërũ nu s'o ucidã ca câni; nu mai suntũ nici ómeni, cãci singure férele sëlbatece sfãșiã — din instinctũ, pe nedreptũ și fãrã judecatã — inocența lipsitã de apãrare. Asemenea eroi suntũ ne-

demni de artă: poezia le stigmatisează memoria, în loc să se prezinte ca modele de admirat posterității.

Anc'ua obiectiune.

În cea mai adâncă vechime, divinitatea era concepută ca setosă de sânge omenesc, fără îndurare pentru nevinovați, persecutore până la noua generațiune. «Biblia» ne arată pe Iehova cerându unui rege să sacrifice pe propriu copil în schimbul unei victorii; *ελευθερία*, destinul, zeul suprem al Grecilor, impune lui Agamemnone omorirea fiicei lui Ifigenia ca preț al sosirii la Troia, de unde crima Clitemnestrei de ași ucide bărbatul, crima lui Oreste de ași ucide muma. Același orb fanatism (fatum) se întâlnește în toate povestirile tragice despre Edip; același orb fanatism se transmite și la Romani, durându până la căderea politeismului. Poesiile noastre populare au luat și-au nascere sub imperiul acestor idei? Nicidecum. Produs al evului mediu, ele păstrează pretutindeni urmele creștinismului îndurător. Imaginele, acțiunile, persoanele dintr'ense sunt mărețe, sunt fantastice,

dérü în același timpü suntü și verosimile, umane, afară de excepțiunile ce vedurămü : nedreptate din partea cerului, cruđime din partea unorü frați către nevinovata lorü soră.

Dérü pentru desnodăminte așa de puținü naturale, pentru tipuri așa de imperfecte, acusa-vomü pe marele nostru poetü? Departe de noi acéstă bănuielă. Presupunü că d-lü V. Alexandri a găsitü unü povestitorü slabü de memoria, care i-a recitatü legendele cu omisiuni însemnate¹ și — în lipsă de alt-ceva mai bunü — nevoitü a fostü să le înregistreze ast-felü.

Din norocire, bătrânulü Petrea Crețulü Șolcanü a trăitü încă spre a ne explica lucrurile, spre a le restabili mersulü firescü, spre a reda poemelorü tótă splendórea artei. Varianta lui ne spune că ténëra cărciumăriță se afla numai cu bătrâna'i mamă cândü a venitü Arabulü, că Kira de trei ori i-a respinsü propunerile cu ironiă, că în momentulü răpirii nimeni nu erea de față s'o scape, că mai târđiü cei trei

1. Mulți lăutari sciü numai părți de cântece.

frați ai Kiriî,
hoții Brăilii,
șerpîi Dunării,

viindü a-casă și aflându nenorocirea de la bêtrâna lorü mamă, pornescü in notü după sandalulü arăbescü. Ajungându'lü, ei întrebă pe Kira déca a plecatü de bună-voiă; o vedü legată cu përulü de catartü, ast-felü că nu putea nici së se misce, necum se fiä în stare a ucide pe răpitorü; se asicură de a ei nevinovăția și, după ce rës-bună fapta păgânului, la întörcerea în Brăila se grăbescü a'și mărita sorióra, a'î da unü apărătorü legitimü, ca rara'î frumusețe së n'o mai espună răpirii.

Ași citi întréga variantă, de nu m'ași teme së vë obosescü atențiunea, căci e de douë orî mai lungă de câtü varianta din colecțiunea d-lui V. Alexandri. Më limitezü dérü a constata că într'ënza totulü e mësurațü, că eroilorü principali li-se conservă caracterulü firescü, că nu întălnimü nici cruđimî inesplicabile, nici desbrăcarea celorü trei frați de orî-ce simțimentü fraternü și omenescü. După scene variate, pline

de emoțiune, urmază unū desnodământū fericitū, lăsându pe cititorū sub uă impresiune plăcută. Morala și justiția suntū satisfăcute, căci răpitorulū e pedepsitū după cum merită; victima scapă; muma și frațiļ — veseli că revedū pe Kira neatinsă de profanațiune — se bucură de a ei dorită căsătoriă. Principiele artei suntū observate: simțimintele, acțiunile, persónele suntū conforme conduitei umane și regulelorū societății.

*

Trecū, domnilorū, la uă baladă națională totū atâtū de cunoscută, póte și mai multū încă (celū puținū dincóce de Milcovū): cânteculū meșterului Manole séu legenda monastirii de Argeșiū. Singură ea póte se umple cadrulul unei conferințe, cândū s'arū studia ințelesulū, data probabilă a faimosului monumentū, valórea'i archeologică, cunoscințele, zelulū și cheltuielile fundatorilorū, impresiunea puternică ce-a făcutū asupra poporului, determinându'lū a crea uă poemă tradițională.

In colecțiunea d-lui V. Alesandri,
poema începe ast-felū:

Pe Argeșiū în josū,
pe unū malū frumosū,
Negru-vodă trece
cu tovarăși dece:
nouē meșteri mari,
calfe și zidari,
cu Manole dece
care'i și întrece.
Mergū cu toți pe cale
sē alégă 'n vale
locū de monastire
și de pomenire.

Așia dérū, pēn'aci nu mai esista mo-
nastire, căci Domnulū, împreună cu
măiestri lucrători, mergū «*sē alégă*»
pentru prima oră loculū celū mai po-
trivitu unū templu de pomenire. Ce
se întēplă ēnsē?

Étă, cum mergea,
că'n drumū ajungea
p'unū bietū ciobănașū
din fluierū doinașū,
și, cum îlū vedea,
Domnulū îi dicea:

— mândre ciobănașu
 din fluieru doinașu,
 pe Argeșiu în susu
 cu turma te-ai dusu,
 pe Argeșiu în josu
 cu turma ai fostu:
 nu cum-v'ai văduțu,
 pe unde-ai trecutū,
 unū zidū părăsitū
 și neisprăvitū
 la locū de grindiașu,
 la verde-alunișu?

Contrađicerea e manifestă. Poema ne arătă la începutū că Domnulū «merge *să alegă* în vale» unū locū pentru monastire, éru peste câte-va minute ne afirmă că loculū se impunea de sine, că nu mai erea vorba despre *alegere*, ci despre *căutare*, ceia-ce nu e totū una. Domnulū scia de mai nainte că esista uă zidire neterminată și părăsită, ba chiarū o și descriă, spuindū că se află «la locū de grindiașu, la verde-alunișu».

În varianta lăutarului meu contrađicere nu esistă. De la începutū ni-se

dă uă frumósă tabelă despre piósa
căutare a părăsitei monastiri:

In șusū pe Argișū,
prin celū cārpenișū,
prin celū alunișū,
plimbă-mi-se, plimbă
Domnulū Negru-vodă
pe dalba'i moșă
c'ua verde cociă,
verde zugrăvită,
'n aurū poleită,
cu optū telegari,
cu nouē zidari,
nouē meșteri mari,
și Manole dece
care mi'i întrece.

Ei că mi-aū umblatū
țera 'n lungū și'n latū,
prin celū cārpenișū
lungișū
curmeșisiū,
dérū totū n'aū găsitū
și n'aū nemeritū
unū zidū învechitū,
unū zidū părăsitū,
rēmasū de de-multū.

Pe Argișiu în jos,
 pe plaiul frumos,
 Negru-vodă vine
 pe dalbă moșia
 c'ua verde cociă,
 verde zugrăvită,
 'n aură poleită,
 cu optă telegari,
 cu nouă zidari,
 nouă meșteri mari
 și Manole de ce
 care mi'i întrece.
 Ei că'mi totu cătau,
 déră nu nemeriau
 celă zidă învechitū
 și neisprăvitū,
 de multū părăsitū;
 fără că'mi găsiau
 și imi întâlnea
 noiașū
 purcārașū.
 porcii totū păzindū,
 marmoră 'ntorcēndū.

Varianta d-lui V. Alesandri relatēză
 că, auzindū pe ciobanū că vėduse zi-
 dulū, Domnulū plēcă imediatū:

Cătü ilü audia,
 Domnu 'nveselia
 și curëndü pleca,
 spre zidü apuca
 cu nouë zidari,
 nouë meșteri mari
 și Manole dece
 care'i și întrece:

— étă zidulü meü,
 aici *alegü* eü
 locü de monastire
 și de pomenire!

Varianta ce posedü naréză imprejurările multü mai pe largü. Domnulü, care atätü de multü ämblase fără së gäséscä zidulü de uä diniórä, nu se multămesce cu puține și simple arëtäri, ci stäruie de porcäru së'lü însoțéscä:

(Domnulü) imi găsia
 și imi întälنيا
 noiașiü
 purcärașiü,
 porcii totü păzindü,
 marmorä 'ntorcëndü.
 Bună-điua'i da.
 Elü le multămia.

Domnul, de'lă vedea,
bine că'i părea.

Vreme nu perdea,
ci mi'lă întreba,
din gură'i dicea:

— noiașiū
purcărașiū,
porcii totū păzindū,
marmora 'ntorcëndū,
nu cumv'ai vēdūtū,
pe unde-ai trecutū,
unū zidū învechitū
și neisprăvitū,
de multū părăsitū?
Dēca l'ai vēdūtū
și l'ai cunoscutū,
hai cu noi îndată,
hai de ni'lă arétă,
că te-oiū rēsplăti
și te-oiū milui
cu milă de Domnū
ca de dumneđeū!

Noiașiū
purcărașiū,
dēca'lă audia,
mi-se totū gāndia
și se socotia

și ce'i răspundea?

— Ba, Dómnne, amă vădută
și amă cunoscută,
pe unde amă trecută
turma d'amă păscută,
ună zidă de de-multă,
ună zidă părăsită
și neisprăvită,
vechiū și muceđitū:
colo, unde cresce,
cresce, se'ndescesce

trestică

pitică,

răchită

'nflorită,

papură

verđită.

Domnulū, d'audia,
bine că'i părea,
veselū că'i dicea:

— hai cu noi îndată,
hai de ni'lū arétă!

Noiașiū
purcârașiū
ce mi'i răspundea,
vorbe ce'i vorbia?

— Dónne Negru-vodă,
 nu potú, vai de mine,
 ca să mergú cu tine:
 porcii d'oiú lăsa,
 de necazú oiú da:
 lupii c'orú veni,
 turma mî-orú răsni,
 stăpánulú m'o bate
 bătaia de mórte!

Domnulú, d'audia,
 ierú se întorcea
 și ierú îi dicea:

— noiașiú
 purcárașiú,
 eú mi-te-oiú cinsti,
 eú te-oiú milui,
 porcii ți-oiú plăti:
 serófa cu purcei
 uă sută de lei,
 de totú mascurulú
 ți-oiú da galbenulú!

Unde'lú audia,
 noiașiú se'ndemna
 și se'ndupleca;
 cu vodă pleca,
 cu nouă zidari,
 nouă meșteri mari,

cu Manole de ce
care mi'i întrece.

Domnul, de'mi pleca,
multu că nu mergea
și ietă'mi vedea, etc.

Urmézá, cum scimú, începerea zidirii, surparea ei constantă în timpul nopții, visul lui Manole și jurământul ce făcu câte'si de ce de a zidi în temelii pe cea d'ântaiú soția care va veni mai de diminéța.

În varianta d-lui V. Alesandri scena jurământului e scurtă, éru ziua hotărîtă e diminéța următoare: într'a lui Petrea Crețulu Șolcanú, jurământul e multu mai impunătoru și ziua fatală e Jouia viitore.

În varianta d-lui V. Alesandri găsimú că a doua zi diminéța sosese Ana, soția lui Manole, făr'a se esplica ce s'a făcutú elú în timpul nopții și cum s'aú purtatú cei-lalți tovarăși. Petrea Crețulu Șolcanú, din contra, povestese că cei noué meșteri, ajungéndú a-casă, își calcă jurământul, spuindú soțielorú se nu vină Jouí diminéța, pe cândú Manole rămâne și

dórme lângă zidul începutu; că nefe-ricitulă trãmite scire dalbei lui jupãnese Caplea (érũ nu Ana) sã caute boulũ ce aveaũ perdutũ de unũ anũ și numai din carnea lui, dẽca 'lũ va gãsi, s'ĩ pre-gãtéscã și s'ĩ aducã de mãncare; cã sórta nemilósã scóte naintea soçiei boulũ perdutũ de unũ anũ și ast-felũ îi grãbesce peirea. Tóte acestea suntũ incidente noui, dérũ interesante prin miraculosulũ ce întroducũ, prin complicarea acțiunii, prin notele patetice ce conținũ.

In varianta d-lui V. Alesandri, Manole rógã pe dumnedeũ s'ĩ impiedice soçia mai ãntãiu printr'ua plóuia to-rençialã, alũ douilea printr'unũ vëntũ violinte. Varianta lui Petrea Crețulũ Șolcanũ atribuie lui Manole trei rugã-ciuni, pe care cerulũ i-le împlinesce de-a rëndulũ: zelósa și iubita'ĩ soçia e opritã mai ãntãiu prin creșcerea unui hãțișiu, în care se impiedicã și vërsã bucatele; alũ douilea prin speriarea de uã lupóicã turbatã; în fine prin apa-rițiunea unei scorpiĩ.

Varianta d-lui V. Alesandri ne arëtã pe Manole ierãși ca omũ fãrã inimã:

duce elū ênsuși la zidū pe iubita'î
soçiă, o îndemnă sē nu se speriă, o
minte spuindu'î că totū ce va vedé e
uă glumă, érū de aci 'nainte nu se
mai vede dicēndū nici uă vorbă. In
varianta lăutarului brăilénū, Manole,
amintindū tovarășilorū jurământulū, în-
cepe a plânge cu amarū, érū cândū
vocea ei înăbușită abia se mai aude,
repetândū ca unū ecoū îndepărtatū:

— zidulū rēū mă strînge,
țîțîșóra'mi curge,
copilașiu'mi plânge,

atunci elū, înecatū de lacrămi, rēspunde
sdrobitū:

— copilașulū tēū,
pruncușorulū meū,
vedă'lū dumneđeū!
Tu cum l'ai lăsatū
în patū
desfășiatū,
dînele c'orū trece,
la elū s'orū întrece
și l'orū apleca,
țîță că i-orū da;
ninsórea ce-o ninge
pe elū mi-l'o unge;

plouă câte-oră ploua
 pe elu l'oră scălda;
 vântu, cându o sufla,
 mi-l'o legăna
 dulce legănare,
 pên-s'o face mare.

Trecându peste alte frumuseți și completări (ca esplicarea motivului pentru ce Negru-vodă taiă lui Manole și celor-l-alți mesteri schelele și scările, lăsându'i pe acoperișii) semnaleză numai că, după colecțiunea d-lui V. Alexandri, Manole, sburându cu aripe de șindrilă, cade mortu și e prefăcutu într'ua fântână, pe cându varianta mai nouă ne arătă pe mesteri schimbați în stane de pétră, pe Manole prefăcutu în semnulă espiațiunii, într'ua cruce, de lângă care uă cișmé isvorasce.

Lumea literară cunósce, negreșitú, legenda populară sêrbéscă, intitulată «*Zidirea cetății Scadar*», adică fundarea cetății Scutari, atribuită celorú trei frați regali din familia Merliavcevicí, anume Vucașinú, Ugleșa și Goico. D-lú Vasile Alesandri a amintit-o în notele

de la pag. 195 a colecțiunii d-séle. După versiunile ce-amă pututū găsi la Paris¹ în anulū 1876, eă amă tradus-o (cu tótă nedibăcia) în versurī albe române² și, ca să puteți stabili — celū puținū în trecētū — uă câtū de ușorā comparațiune, vă voiū ruga s'ī dați ascultare:

Clădiaū uă cetate frumósă
 cei trei frați, trei Mèrliavcèvicī.
 Antăiulū e craiulū Vucașinū,
 alū douilea vòivodū Uglèșa,
 alū treilea tènèrulū Gòico.
 Clădiaū de trei anī cetățuia
 Scadàrulū, pe țèrmiī Boianei.
 Trei sute de meșterī într'una
 lucraū de trei anī, făr' sē pótă
 sē puie la zidū temelia,
 căci lucrulū din diua trecută
 d'uă Vilă³ surpatū erea nóptea.
 Alū patrulea anū începuse,
 cândū Vila pădurii din munte
 se puse-a striga:

1. Culegerea «*Cânturilorū populare ale Sèrbilorū*» de Vuk Stefanovicī, traduse de Talvy (d-ra Teresa Jacob) și d-na Elise Vořart.

2. În luna Septembrie, 1883, Bucuresci.

3. Dînă măiastră.

— Vucașine,
 de géba dai zorü la lucrare,
 de géba verși bani'ți aicea.
 Tu nu poți să puï temelia,
 și vreï să zidesci uă cetate?
 Găsindü pe Stoianü și Stoiana,
 afländü tu pe frați cei gemeni,
 zidesc'e'i aci 'n temeliă,
 c'atunci va fi tare pämëntulü,
 c'atunci poți zidi și cetatea!

Cändü craiulü Vucașinü aude,
 pe Dèșimirü chiamă și'i dıce:

— ascultă-mă, Dèșimirü dragă:
 mi-ai fostü pënë adı slugă dréptă,
 de adı ca copilü s'e'mi fiı mie.
 Înhamă la carü telegariı,
 ie dece din saci'mi cu aurü
 și mergi de cutreieră lumea.
 Găsesce'mi doui ómeni c'unü nume,
 găsesce'mi pe cei doui frați gemeni
 ce'i chiamă Stoianü și Stoiana.
 İi iea or İi cumpără 'n aurü
 și'i adu 'n Scadar pe Boiana
 s'e'i punemü in zidü temeliei,
 c'atunci va fi tare pämëntulü,
 clădirea s'e țină d'asupra.

Cândü Dèşimirü vorba'î aude,
alérgă la cai şi căruţa,
o'ncarcă cu sacii de aurü
şi plécă prin lumea cea largă,
cătândü pe doui ómenî c'unü nume,
cătândü pe Stoianü şi Stoiana.
Treî anî îi cătă sluga dréptă,
dérü nicî că putu sê găséscă
doui ómenî avéndü uă numire,
Stoianü şi Stoiana 'mpreună.
Atuncî la stăpânü se întórse,
î-aduse căruţa şi cai
şi sacii cu banii de aurü:

— poftimü telegarii şi carulü
şi sacii cu banii de aurü,
că n'amü întâlnitü nicăirea
unü nume sê pórte doui ómenî,
că nu e Stoianü şi Stoiana.

Vucàşinü aude şi chiamă
pe Radulü, mai marele meşterü,
érü Radulü trei sute de calfe
şi'ncepü a zidi cetăţuia.
Dérü totü ce zidescü se dërîmă,
căci Vila nu'î lasă s'aşede
nicî basa, necum zidăria,
ci strigă din fundulü pădurii:

— Vucășinū, m'ascultă, m'ascultă!
 Pe lângă totū chinu'ți celū mare,
 de géba 'ți mai verși și averea,
 că tu nu poți nici temelia,
 necum să poți face clădirea.
 Din trei frățiori, câți și sunteți,
 nici unulū n'aveți vr'uă soțiă?
 P'aceia din trei, care mâne
 ântâiū va veni pe Boiana
 s'aducă bucate la meșteri,
 zidiți-o aci 'n temeliă:
 atunci s'o 'ntări și pământulū,
 atunci s'o 'nchiegă și zidirea,
 atunci s'o clădi și cetatea!

Cândū craiulū aude povéța,
 pe frații cei-l-alti îi adună:

— o frațilorū, Vila pădurii
 îmi spuse curatū adinéori
 că géba vërsămū noi averea,
 câtândū s'aședămū temeliă
 la zidulū cetății frumóse.
 Și Vila pădurii din munte
 aflați ce'mi mai spuse din gură:
 că noi, câte trei frățiorii,
 avëndū câte-uă dalbă soțiă,
 p'aceia, ce 'ntâniū diminéța
 veni-va aci la Boiana

s'aducă mâncare la meșteri,
 în zidū s'o zidescă de viă,
 c'atunci temelia se'nchiagă,
 c'atunci se zidesce cetatea.
 Cu toți se jurămū întru Domnulă
 ca nimeni din noi se nu spuiă
 nevestei uă taină ca asta,
 ci singuri se dămū ursitorii
 p'aceia din sóțele nóstre
 ce 'ntăiū o veni la Boiana!

Atuncia jură fiă-care
 pe Domnulū din cerū pré puternicū
 ca nimeni din ei se nu spuiă
 soției uă taină ca asta.
 Cândū nóptea se'ntinse pe lume,
 plecară cu toții spre casă,
 spre casa cu turle albite.
 Mâncă și beu fiă-care
 și'n patulū de somnū se retrase.
 Dérū iatē 'ntēmplare ciudată!
 Vucășinū, călcândū jurământulū,
 soției îi duse din gură:

— feresce-te, dragă, ca mâne
 se nu vii din dorī la Boiana,
 se n'aduci la meșteri bucate,
 că'ntr'alt-felū țī-e viéța'n peire:
 vei fi'n temeliă zidită!

Asemenea și Uglièșa
 călcă jurământu 'n picióre,
 dîcîndu credincióseî neveste :

— drăguță, ié séma că mâne
 sê nu viî de locu la Boiana,
 la meșteri sê n'aduci merinde,
 că'ntr'alt-felü așia tinerică
 vei fi'n temeliã zidită,
 perdută de veci pentru mine!

Alü treilea, Goïco, elü singurü,
 elü singurü păzi jurământulü,
 căci dalbei nimica nu'î spuse.

Cândü dorile vinü diminéța,
 cu grijă toți frațiî se scólã
 și plécã spre zidü la Boiana.
 Dêrü iatê: din trei cumnãțele
 esü douë din casã și plécã.

Ântãia se duce cu pãnza,
 cu pãnza ca sê și-o'nãlbéscã,
 dêrü stã și acolo rêmãne.

A doua înhață ulciorulü,
 frumosulü ulciorü cu mânușiã,
 și plécã cu elü la fântãnã,
 la apă curatã și rece.

Gãsesce pe una, pe alta,
 s'aședã cu ele la vorbã,

dérũ pasũ nu mai face 'nainte.
 Soția lui Goico e-a-casă,
 căci are copilulũ în légănũ
 și pruncu 'i-e numai d'ua lunã.
 Dérũ vremea gustãrii soșesce,
 și muma lui Goico se scólã
 sã chiãme pe slugi și cu ele
 sã ducã mãncãri la Boiana,
 cândũ dalba lui Goico îi dice:

— sã stai, mãculișã bêtrãnã,
 cã duce-voiũ eũ de-mãncarea.
 Pecatũ mã-arũ fi mie la Domnulũ,
 rușine mã-arũ fi și de ómeni
 ca tu, uã bêtrãnã slãbitã,
 s'o duci, cândũ ai trei tinerele.

Atuncia bêtrãna rãmase
 sã legene-acasã copilulũ,
 érũ mãndra lui Goico soșã,
 chimãndu'si argatele tóte,
 plecã cu merinde la meșteri.
 Cândũ mai-mai sosia la Boiana,
 Merlívcevicĩ Goico o vede
 ș'alérgã sã'i ésã 'nainte.
 Cu drépta'i coprinde midloculũ,
 d'ua miã de orĩ o sãrutã
 și lacrãmĩ ferbinșĩ vérsã óchiĩ,
 dicẽdu'ĩ acestea din gurã:

— soția și dorul meu dulce,
 nu veđi tu că mórtea te-ascéptă?
 Ah! cui ai lăsatú copilașulú?
 Ađi cine sě'lú scalde, drăguțulú,
 și cine la peptú sě'lú hrănescă?

Elú vrea ca sě'i dică mai multe,
 dérú iatě Vucășinú nu'lú lasă,
 ci ié pe femeia de mână
 ș'o duce la meșterulú Radulú,
 érú Radulú pe trei sute chiamă.
 Zimbindú, de curěndú măritata
 se uită, și crede că'i glumă.
 Děrú vorba'i de zidulú cetății
 și meșterii 'n grabă aruncă
 cândú petre, cândú lemne 'mprejuru'i
 ș'o 'ngrópă mai pěn' la genuchie.

Zimbindú, de curěndú măritata
 totú crede că'i glumă 'ntre děnșii.
 Děrú, iatě, trei sute tovarășii
 aruncă cu grabă în juru'i
 cândú petre, cândú lemne mulțime
 și pենě la brău o coprinde.

Atuncia, sěrimana, pricepe
 ce sórtă cumplită-o ascéptă
 și strigă duiosú din guriță,
 cumnații își rógă și dice:

— voi nu m'êți lăsa ca aicea
de viă în zidü sê mē 'ngröpe,
d'aveți vre uă frică de Domnulü!

Dêrũ, cine'ı ascultă oftatulü?
Cumnații 'și-întorcü ochișorii!
Atuncı.. ea înfruntă rușinea
și téma de orı-ce muștrare
și ȓice lui Goıco din gură:

— bărbate iubite, tu óre
lăsa-vei pe tēnēra'ți sóȓă
sê fiă 'ngropată de viă?
Sê mergemũ acasă la mama,
cã are destulă avere
sê cumpere robi sēũ uă róbă
de pusũ în acéstă zidire!

Dêrũ plânsulü, și jalea'ı, și vorba
de nimenı nu'ı suntũ audıte.
In urmă, cândũ vede că nimenı
n'ascultă de ruga'ı ferbinte,
ea ȓice din gură lui Radulü:

— atuncı, frățióre d'uă lege,
o meștere Radule, lasă'mı
măcarũ uă micuță feréstră
la peptu'mı de mamă duiósă,
sê daũ lui Ion țıțișóră
drăguțului mamiı de hrană!

Jurându'lă p'ală Domnului nume,
 îlă móiă pe Radulă și'lă face
 s'e'i lase uă mică feréstră
 la peptu'i de mamă duiósă,
 prin care ea gátulă își scóse
 s'e pótă da prunculă țită.
 Și iérašă mai dise lui Radulă:

— te jură și pe ceră și pe Domnulă,
 la ochi s'e'mi mai lași uă feréstră,
 departe s'e'mi vedă locuința
 și cândă m'i-oră aduce copilulă,
 și cândă mi-l'oră duce acasă!

Și meșterulă, tocmai ca frate,
 se'nduplecă iérašă, și'i lasă
 uă mică feréstră, prin care
 s'e'si pótă vedé locuința
 și cândă i-oră aduce copilulă,
 și cândă i-l'oră duce acasă.

Așia fu clădită Scadarulă!

S'aduse copilulă la ziduri
 și muma duiósă îi dete
 iubire și țită optă dīle.
 Optă dīle, și glasu'i se stinse,
 déră lapte rămase în sinu'i
 ș'ună ană pe deplină copilașulă
 sugea de la mă-sa duiósă.

Și cum ărea, este și astă-dî.
 Cândū mamelorū laptele pere
 se ducū acolo, d'a minune,
 spre sicira lorū vindecare,
 se ducū s'e'si adape copii!

*

Ce se vë mai spunū, domnilorū,
 despre lăutarulū Brăilei?

Eū, care de mai mulți ani imi îndestulezū uă sufletescă plăcere culegëndū feluritele și atrăgătoarele produceri ale musei noastre populare, m'amū cređutū fericitū sē găsescū la dēnsulū uă memoria atātū de păstrătoare, adeverată comóră în care la unū locū se află întrunite cantecele de peste Oltū și tradițiunile dintre Ialomița, Brăila și Covurluiū, cu regiunea trans-dunărenă, puncte geografice d'ua importanță capitală pentru formarea limbii și naționalității române, pentru activitatea economică, resbelnică și politică a nemulū nostru.

Amū ascultatū cu iubire melodiele cam plângetóre și învechite ale acestorū odóre literare, dērū mai cu dragū m'amū grăbitū a le scrie, de témă ca

nu cum-va să pără de uă-dată cu Petrea Șolcanu Crețulu. Le-amu scrisu, fiindu că mi-le cânta din inimă și fără a avé consciință despre marea loră valóre. Le-amu scrisu, pentru că multe suntu inedite, precum cele intitulate: «*Gheorghelașiu*», «*Iencea Săbiencea*», «*Tudorelu*», «*Jugană*», «*Dobrișanu*», «*Marcu vitézulu*», «*Șerpele*», «*Voiniculă*»; multe ierăși suntu mai complete și mai frumoșe de câtu cele corěspundětóre din colecțiunea stimată a stimatulu Vasile Alesandri, precum cele intitulate «*Mihulu Cobiulu*¹», «*Nunta lui Iancu-vodă*²», «*Sórele și luna*», «*Brumărelă*» etc. Le-amu scrisu, în fine, pentru că orice Română cu doru de naționalitate trebuie să țină la aceste monumente străbune, în care găsimu simțirea, cugătarea, limba, gustulu, datinele predecesoriloru noștri.

Vă mărturisescă că le-amu scrisu și cu intențiunea de a le da publicității. Noi tinerii — recunoscători aceloră bētrâni care, pe tērîmulă culturală și ală activității naționale, au contribuită la

1. Éru nu «*Mihulu Copilulu*».

2. Intitulată «*Bogdană*» la D-lă V. Alesandri.

desceptarea conștiinței, la consolidarea și renumirea elementului românesc — avem dreptul și mai cu seamă datorria de a continua opera începută de dânsii.

Suntă trei decenie de cândă d-lă V. Alesandri a restabilită gloria literaturii noastre populare, ără în restimpulă acesta noi amă lăsată să péră pentru tot-dé-una ceia-ce nu vomă mai regăsi nici-uă-dată. Să culegemă déră puținulă ce a mai rămasă și, oferindu'ă ca prinosă ilustrulă Alesandri, să'ă dămă plăcută ocasiune de a vedé că nu pe ună tărēmă sterpă a seménată cu hărnicia. Număi ast-felă vomă fi demni de virtuțile părinților, număi ast-felă bătrânii potă muri dicëndă: — acum liberéză pe robii tēi, stăpâne!

Domniloră, mai rămăne cuvântulă din urmă, și vă rogă să'lă acordați totă lui Petrea Crețulă Șolcană, care vă dice:

«foicică mărăcine,
ascultați, boieri, la mine
să vă spuiă pe «Corbea» bine».

Și 'n adevărū că vë va spune uă in-
trégă dramă, plină de mișcare și de
acțiune, împodobită cu descrieri fru-
móse și cu narațiuni epice, intitulată
«*Corbea*»¹:

Frunđă verde peliniță,
zace'mi, zace în temniță,
pusu de Vodă Ștefăniță,
zace'mi Corbea vitezulū,
zace'mi Corbea haiduculū.
In temniță la oprișiū,
unde'mi zace Corbea 'nchisū,
șede'n apă
pêne'n sapă
și'n noroiū
pêne'n țurloiū,
cu lacăte pe la ușe,
cu mână dalbe în cătușe,
erū la gătū pecetluitū
cu cincī litre de argintū
cum n'amū vëđutū de cândū suntū.

1. Scrisū la Laculū-Săratū, în 9 Augustū 1883,
după lăutarulū Petrea Crețulū Șolcanū. — Uă va-
riantă, fôrte scurtă, figuréză și în colecțiunea d-lui
Teodor T. Burada, *Uă călătorie în Dobrogea* (Iași,
1880) pag. 151—156.

Frunđu-liță trei foi late,
 de ce în temniță 'mî șede?
 Pentr'unu paloșiū ferecatū
 numa'n aurū îmbrăcatū,
 de nu sciū cine furatū;
 pentr'unu roșiu bidiviū,
 calū nebunū, roșiu sglobiu
 ce-a fostū prinsū de prin pustiu.
 Și'n temniță de cândū șede?
 De nouē anī jumētate
 ș'alte trei dile de vēră:
 numele'ī merge prin țēră.

Frunđu vērde de cicōră,
 totū mai zace'n temniciōră
 nouē anī și jumētate
 și alți nouē îmi mai șede:
 de trei orī totū câte nouē
 îmi facū douē decī și șepte
 de cândū în temniță șede.

Ađi e sfinta Sămbătă,
 mâne mī-e Duminică,
 chiarū Duminica cea mare,
 đī de sfintă sērbătóre.
 Esū din sfinta monastire,
 de la sfinta leturghia
 toți boierii la plimbare
 și Vodă la vênătóre.

Frunđușiță lemnă uscată,
 ecă, mare, s'a 'ntemplată
 că chiară măicușița Corbiș,
 fugită'n țera Moldovii,

babă

slabă

și'nfocată,

dără la minte înțeleptă,
 la cuvântă apropiată
 și'n zarafiră îmbrăcată,
 vro trei-patru oușiore
 duce Corbiș la'nchisore
 și'n temniță de-măncare.

Lua târgulă

totă d'a lungulă
 și ulișă d'a curmeșișulă.
 Pe unele se'ndrepta,
 p'altele se rătăcia
 pên'la temniș'ajungea.
 Eră deca mi'și ajungea,

baba

slabă

și'nfocată

cu zarafiră îmbrăcată
 la ferestră s'așeșă
 și din gură totă striga:

— Corbeo, maică, aici estă?

Corbeo, maică, măi trăiesci?

Spune'mi, maică, de ești viu,
 spune maichii, ca să știu;
 că, d'ei fi. măicuță, mortu
 se daŭ la popa d'unu ortu,
 cu popa se te citescu,
 de pomeni se'ti îngrijescu.

Corbea, dec'o audia,
 glasulă că'i înțelegea
 și din gură'i răspundea:

— maică, măculița mea,
 maică, par'că totu suntă viu,
 deru numai sufletu'mi țiu.
 În temniță m'amă uscată,
 că'n ea, de cândă amă intratū,
 din chica ce mī-a crescutū

mī-amă făcutū
 de asternutū,

cu barba m'amă învelitū,
 cu mustăți m'amă stergăritū.
 Aicia, cândă amă intratū,
 ce-amă vedutū, când m'amă uitatū?

Băjbăiaŭ șerpóicele

și ereaŭ ca acele,

bróscele

ca nucile,

năpărci ca undrelele.

Acum suntú șerpóicele
 maică, suntú ca grindile,
 bróscele
 ca ploscile,
 și năpărci ca buțile.
 De cândú, maică, amú intratú
 picú de vinú n'amú mai gustatú
 somnú nu m'a mai apucatú.
 Pe tóte că le-amú răbdatú
 și pe tóte le-ași răbda,
 de n'arú fi una mai rea,
 c'ua drăcóică
 de șerpóică,
 bat-o Maica Precista!
 s'a'ncuibatú în barba mea.
 Ea, maică, că m'a ouatú,
 ouele și le-a lăsatú
 în fundulú șalvarului,
 fundulú posunarului;
 în sínulú meú c'a clocitú
 și puii și-a colăcitú,
 în sínulú meú că și'i cresce
 și de cóste mé ciupesce.
 Unde, maică, se sgârcesce
 inimióra mî-o răcesce;
 unde, maică, se întinde
 inimióra mî-o coprinde.

Mă-sa, déca'lū auđia,
 mă-sa, măre, ce-mī făcea?
 Nicī uă clipă nu perdea,
 ci de grabă că'mī pleca,
 la cărciumă se ducea,
 mâna p'uă cofă punea
 cincī-spre-ce-oca vinū turna,
 iute 'napoi se 'ntorcea,
 la feréstră c'o ducea
 și'n mâna Corbeī c'o da.

Corbea, déca mī-o vedea,
 tocmaī din adāncū ofta.
 Ochī la cerū îndrepta,
 la dumneđeū se gândia,
 la dumneđeū se uita.
 Dumneđeū că se'ndura,
 dumneđeū l'invrednicia
 și putere că'ī dedea.
 Elū, déca se odihnia,
 cu ochī negri se uita,
 cofa cu mâna lua,
 într'uă parte se lăsa,
 cam într'uă rēnă se da,
 cofa la gură ducea,
 buze pe cofă punea
 și, din cofă cândū sorbia,
 tocma'n fundū că'ī rēsufla.

Și, cându cofa arunca,
 peste capu cofa cându da,
 pai-spre-ce hoți doboră
 și pe locu îi omora.

Apoi cu mă-sa vorbia
 și din gură ce'i dicea?

— maică, măicuța mea,
 nu'i păcatu de vieța mea?
 Staū în temnița băgatū
 pentr'unu paloșiū ferecatū,
 pentru roșiulū bidiviu,
 pentru roșiulū meu sglobiū:
 altă vină nu mai sciū.
 M'amū gânditū, m'amū rēsgānditū
 si étă ce-amū plānuitū:
 ađi e sfinta Sāmbătā,
 māne e Duminică,
 chiarū Duminica cea mare,
 đi de sfintā sērbătōre,
 cândū esū Domni la vēnătōre
 și boierii la plimbare.
 Tu, măicuța, sē te duci
 și pe Vodă sē'lū apuci,
 de departe sē'ngenuchi,
 māna, pōla sē'ī sāruti,
 de d'aprōpe sē te rogi
 și din gură tu sē'ī dici:

«iértă, Dómne Ștefanũ Vodă,
 iértă, Dómne, pe Corbea,
 c'o da birũ cu birnicĩ,
 gáléta cu nemeșĩ,
 bănetulũ cu vameșĩ
 ș'o fi'n rëndũ cu boieriĩ»!
 Du-te, maică, și te'ntórce,
 dór mânia i-s'o'ntórce.

Baba, déca'lũ auđia,
 baba nu mai ascepta:
 chiarũ atuncia se ducea,
 drumulũ lui Vodă 'i ținea,
 de departe 'ngenuchia,
 mâna, póla'ĩ săruta,
 de d'aprópe se ruga
 și din gură mi'ĩ dicea:

— iértă, Dómne, pe Corbea,
 sărăcut' de maică-sa,
 c'o da birũ cu birnicĩ,
 gáléta cu nemeșĩ,
 bănetulũ cu vameșĩ
 ș'o fi'n rëndũ cu boieriĩ!

Ștefanũ Vodă 'nțelegea
 unde baba'lũ atingea
 și'n gura mare 'ĩ dicea:

— babă

slabă

și'nfocată

și la minte înțeleptă,
 ascultă, babo, la mine
 se'ți spuiū despre Corbea bine.
 Ađi e sfinta Sâmbătă,
 mâne e Duminică,
 chiarū Duminica cea mare,
 ș'ai să fii d'uă sócră-mare.
 Lui Corbea, pecetluitū
 cu cincī litre de argintū,
 fétă mare i-amū găsitū,
 frumósă cum nu e'n lume,
 ș'o chiamă, babo, pe nume
 jupânésa Carpena
 adusă din Slatina,
 numai din toporū cioplită
 și din bardă bårduită,
 pe la virfū cam ascuțită,
 la tulpină văruită,
 pentru Corbea-alū teū gătită.
 Babo, amū mai îngrijitū
 lăutarī de i-amū tocmitū,
 lăutarī de Bucurescī
 pe galbenī împērătescī,
 cu papucī gălbiorī,
 cu ciacșirī roșiorī,

cândü îi vedî te înfiori
și te cutremurî sê morî!

Cătü erea ea de bătrână,
săria mai ca uă copilă:
într'uă fugă alerga,
la Corbea că se ducea,
la temniță ajungea,
de feréstră se lipia,
tóte i-le povestia.

Corbea, déca'mî asculta,
Corbea greü se necăjia
și oftândü îi răspundea:

— ci taci, maică, la naiba,
că așa e femeia:
póle lungî și minte scurtă,
judecată mai măruntă,
capü legatü, inimă 'ncinsă
și de minte necoprinsă.
Eü țî-amü dîsü Duminică,
tu mi-te-ai dusü Sâmbătă.
Jupânésa Carpena
adusă din Slatina
nu'mî e, maică, soția,
ci'mî este, maică, țépa
sê mă cunune cu ea,
sărăcut' de viéța mea.

Lăutarii cine 'mă suntă?
 Vulturii, ce sbóră'n vântă
 cu penele zugrăvite,
 cu boturi de petre scumpe,
 cu picióre
 gălbióre
 și de sânge roșióre.
 Ei pe mine s'oră lăsa,
 cu carnea'mă s'oră sătura,
 cu sânge s'oră adăpa:
 écé, maică, nunta mea!

Mă-sa, déca'lă audia,
 imă ofta
 și imă plâncea,
 cu punniă 'n capă se bătea,
 éru Corbea ce mi'ă dicea?

— Lasă, maică, bôcetulă
 ca să nu'ă perdă cumpétulă.
 Vedă că nu vrea dumneđu
 ca să scape roșiulă meă:
 d'ô scăpa elă, mă ducă eă.
 De vreă, maică, eă să scapă,
 du-te iute și de grabă,
 du-te'n țera Moldoveă,
 du-te la grajdulă Corbeă,
 la grópa cu șépte nuci
 pe roșulă să mi'lă aduci,

desşelatū
 şi deşolatū
 ca păunulū nerotatū;
 dērū sē nu uiṭi, maīca mea,
 uă perniṭă de sub şea,
 cusută cu petre multe,
 bâcsită cu petre scumpe,
 şi cioltarulū de argintū,
 face diră pe pāmēntū
 cum n'amū vēḍutū de cāndū suntū.
 Şi, cu elū de te'ī întōrce,
 sē vii la oraşiū încóce
 cu roşiulū legatū de frēū,
 cu frēulū legatū de brăū.
 Pe Vodă, de l'o vedea,
 la sufletū l'o săgeta:
 elū pe mine m'o chiăma
 sē 'i încalecū pe roşiulū
 ca sē'ī vēḍă umbletulū.
 Du-te, maică, şi sē vii,
 că totū oiū fi printre vii.

Unde baba l'auḍia,
 tistimelū îmbrobodia,
 cărăruia 'şi-apuca
 şi mergea, măre, mergea
 pēnē colo'n Moldova
 cum îi ḍisese Corbea.

Acolo de'mi ajungea,
 sapa 'n mână că lua,
 totu gunoiulă răscolia
 și, trei césuri de'mi săpa,
 grajdū de pétră că găsia
 și pe roșiu'lū destupa.
 La ușiă cândū ajungea,
 lacătū la ușiă găsia,
 lacătū mare câtū cofa.
 Pe chiăierū, măre, chiăma
 lacătulū că'i descuia.
 Baba ușiă deschidea
 și, pe roșiulū cândū vedea,
 ochii i-se 'ntuneca.
 Cu jeratecū ilū hrănia,
 cu apă ilū adăpa,
 cu vinișorū ilū spăla.
 Baba, măre, că'mi lua
 și pernița de sub șea
 cusută cu petre multe,
 bâcsită cu petre scumpe,
 și cioltarulū de argintū
 face diră pe pământū.

Roșiulū din gură'i dicea:

— șterge-mă, bătrâna mea,
 că mi-amū intratū tretiorū
 ș'acuma esū bătrăiorū.

De căpēstru de'lū lua
 ș'afară că mi'lū scotea,
 vântū de véră mi'lū bătea,
 vântū de séră'lū rēcoria.
 Roșiulū mi-se'nviora,
 ochii rōtă că'și făcea,
 pretutindeni se uita,
 tōtă țera coprindea,
 și'n tafturi de se umfla
 căta, mǎre, pe Corbea.

Baba pe roșiulū lua,
 de căpēstru'lū aducea,
 la orașiū că'mi ajungea.
 Cândū pe uliță intra
 roșiulū, mǎre, nîncheza,
 negustori se spăimēnta,
 boieri afară'mi eșia,
 toți de Corbea că'mi vorbia
 și din gură mi'și dīcea:

— par'c'arū fi scăpatū Corbea!

Cine pe babă 'ntālnea,
 cine pe roșiulū vedea
 totū mereū că'mi întreba:

— nu'ti e roșiulū de vîndare
 sē'ti dāmū galbeni și parale,

or să faci d'unu schimbă cu noi,
 pentru unulă să'ți dămă doi,
 'ți-omă plini pêne la trei!

Dérü baba ce răspundea,
 dérü baba ce le grăia?

— Nu'mă e roșiulă de vëndare,
 nu'mă e roșiulă de schimbare,
 ci'mă este de dăruielă
 cui o da pe Corbea-afară!

Negustori, cândă auđia,
 boieri, cândă înțelegea,
 babei, măre, răspundea:

— du-te, babo, la naiba,
 nu ți-s'ară plini vorba!
 Cândă erea Corbea prin țără
 ne făcea și de ocară,
 că, déca ne jăfuia
 și déca ne îmuia,
 cândă îi mai dăceamă ceva,
 măciuca că'mă scutura
 și de spate ne 'ndoia;
 nevestele ne răpia
 și cu ele se plimbă!

Ea la temniță mergea
 și lui Corbea 'lă arăta

și Corbea mî-o învăța
ce să facă maică-sa.

Foicică ș'uă lalea,
baba ici, baba colea,
baba 'mî bate ulița
totu cu roșiulū după ea,
pe roșiulū trăgēndū de frēū,
cu frēulū legatū de brăū.
Și mergea, märe, mergea
pēn' la curte 'mî-ajungea.
Dērū la curte ce erea,
dērū la curte ce gäsia?
Vodă 'n palme că bătea,
mare divanū c'aduna:
toți boierii că'și chiäma,
toți boierii că'mî venia
ca sē'nsöre pe Corbea
cu mirésa Carpena
sosită din Slatina,
și sē'î facă nuntă mare
ca'ntr'uă di de sērbätöre.

Écē, märe, se'ntēmpla
că și baba mi'si trecea
pe roșiulū trăgēndū de frēū,
cu frēulū legatū de brăū.
Stefan-Vodă, de'lū vedea,

de feréstră se lipia,
 barba 'n gură și sumetea,
 la boierii că'lă arêta,
 rêvna 'n sufletu le intra.
 Și ei, märe, ce'mi făcea?
 Slugulițele ce-avea,
 călărașii ce'i slujia
 ei la babă'i trämitea
 ca s'ntrebe pe baba
 de'i e roșiulü de vëndare
 pentru galbeni și parale,
 de'i e roșiulü de schimbare
 pentru unulü s'ei dé doi,
 s'ei plinésca pên'la trei.
 Dêrü baba ce răspundea?
 Baba. una c'o ținea:

— nu'mi-e roșiulü de vëndare,
 nu'mi-e roșiulü de schimbare,
 ci'mi este de dăruielă
 cui mi-o sta pe elü călare.

Vodă, déc'o audia,
 boierii, déca vedea,
 pe slujbași că trämitea
 s'ncalice pe roșiulü,
 se le-aréte umbletulü
 că le-a rîmnițü sufletulü.

Slugi la roşitul se ducea,
 slugi la elu năvală da,
 mâna pe dârlogi punea,
 pe spate mi'lă neteşia,
 de şea că se sprijinia.

Roşitul nimicū nu făcea,
 făr'de numai c'ascepta
 călăreţulū cândū săria,
 ş'atunci bine că'i venia,
 numa'n tafturi se umfla
 şi departe 'lū asvirlia,
 fierea 'ntr'ênsulū cătrănia.

Trânti uă dată, de două,
 trânti, măre, pên'la nouă.
 Cândū baba, déca'si vedea,
 milă că i-se făcea,
 la Stefanū-Vodă mergea
 şi din gură mi'i şicea:

— d'alei, Dómne Stefanū-Vodă,
 nu'ti mai fărîma óstea,
 că nimeni n'o 'ncălica
 afar' numai de Corbea!
 Elū singurū l'o'ncălica
 se v'arête umbletulū
 cum n'a mai vedutū omulū!

Stefanū-Vodă 'mī-audia
 şi din palme că'mī bătea,

poruncă la slugi dedea
ca s'aducă pe Corbea
că'lă ascéptă și curtea,
și curtea și mirésa.

Slujitorii că'mi porniaū
și pe Corbea că'lă scoteaū,
și pe Corbea'lū aduceaū
pe două róte de plugū,
cu lăntușulū pusū la gătū
și la peptū pecetluitū
cu cincī litre de argintū
cum n'amū vēđutū de cândū suntū.

Corbea'n curte cândū intra,
cocóne se spăimēntaū,
boierii cruce'și făceaū
de uritū ce mi'lū vedeaū:
barba 'i bate genuchiulū,
chica 'i bate călcăiulū;
genile,
sprincenile

ī-īnfășióră brațele.

Atunci Vodă, de'lū vedea,
ce din gură că'i đicea?

— Corbeo, nu mai suspina,
c'a sositū și đia ta;
că ađi mi te-omū cununa
ca să jocī la nunta ta.

Pên' s'o găti mirésa,
 ia 'ncalică pe roșiulū
 de ne-arétă umbletulū,
 că ne-a secatū sufletulū.

Dérū Corbea ce'ī răspundea
 și din gură ce'ī dicea?

— Cum o vrea Măria Tea,
 dérū sē'ncalicū n'oiū putea
 că mī-e legată mâna;
 érū d'ai frică c'oiū scăpa,
 sē inē lege de drépta,
 sē'mī slobódă pe stânga.

Și, cândū vorba 'și isprăvia,
 Stefanū-Vodă poruncia
 și pe stânga 'ī slobodīa.
 Corbea, măre, ce făcea?
 Iérū la Vodă se 'ntorcea
 și din gură'ī mai dicea:

— sē 'ncalicū, Măria Tea,
 témă 'mī-e că n'oiū putea.
 Cândū pe roșiu 'ncălicamū
 mânile 'n cătuși n'aveamū,
 nici ereumū pecetluitū
 cu cincī litre de argintū
 de la peptū și pên' la gâtū.

Stefanŭ-Vodă, d'auđia,
Stefanŭ-Vodă porunci,
pe tóte le fărîma:

— încalică! îi ȑicea.

Corbea, măre, 'í-rěspundea:

— de 'ȑi-e frică c'oiŭ scăpa,
légă'mi, Dómne, pe drépta,
dérŭ sě'ncalicŭ n'oiŭ putea.
Cândŭ pe rođiu 'ncălicamŭ
frumușelŭ că mă tundeamŭ:
rădeamŭ barba voinicesce,
lăsamŭ chica haiducesce,
dérŭ acum nu mă cunósce
și la mině nu se lasă.

Stefanŭ-Vodă ce făcea?
Stefanŭ-Vodă poruncia
și pe Corbea că'lŭ tunde
și pe Corbea că'lŭ rădea,
că cu mintea judeca
că totŭ l'ascéptă țépa.
Corbea se mai învétea,
Corbea pe rođiulŭ privia
și din gură ce ȑicea?

— Gata suntŭ, Măria Tea,
dérŭ sciŭ, Dómne, aŭ nu sciŭ

cândü pe roşiu 'ncălicamü
 ce felü de haine purtamü?
 Pe roşitulü, Dómne, puneamü
 eştü cioltarü totü de argintü,
 latü şi lungü pênë 'n pämëntü,
 ş'astă pernă tescuită
 cu petre scumpe 'mbâcsită,
 şi mă armamü soldăţesce
 şi mă 'mbrăcamü chipü domnesce:
 roşitulü că mă cunoscea,
 roşitulü singurü se pleca.

Stefanü-Vodă, d'auđia,
 şi mai multü se'nferbênta,
 şi mai multü la calü poftia.
 Hainele că'şi desbrăca,
 armele că mi'şi scotea
 şi luı Corbea le-arunca:

— ci 'ncalică! îi đicea.

Corbea, măre, se pleca.
 Corbea, măre, le'mbrăca.
 De roşitulü s'apropia,
 cruce mare că'şi făcea
 şi'n minte că mi'şi đicea:

— mulţămescü luı dumncđeü
 şi de bine şi de răü.

De'nalicū pe roșiuiū meū,
acu'mī scapā capulū meū!

Elū la roșiulū se ducea,
frumușelū că'lū netedia,
haiducesce'ī fluiera:
roșiulū, măre, rîncheza.
Picioru 'n scară punea,
dérū piciorulū nu'ncăpea,
ș'atunci șemnulū că'ī făcea,
roșiulū, măre, 'ngenuchia
pênē Corbea 'ncălica:
tótă curtea se mira!

Dérū Corbea ce mai făcea?
Către Vodă se'ntorcea
si din gură'ī mai dīcea:

— d'alei, Dómne Stefanū-Vodă,
de 'ți-e frică c'oiū scăpa,
zăvorasce'ți curțile
și închide'ți porțile
de la pórta cea mai mică
pên'la pórta cea mai mare,
fiind'că Corbea e călare;
mai arméză'ți slugile
și'ntăresce'ți strejile
sē te lase grijile;

pune, Dómne, dorobanți
 mai mărunți și mai înalți,
 uniți totu cu pușcă plină,
 alții cu sabiă 'n mână,
 să dau roșiului drumul
 să v'aréte umbletul
 de'ți-e dragu ca sufletul!

Stefanŭ-Vodă se'ntorcea,
 cu boieri se sfătuia
 și boierii ce'i dicea?

— Déc'ei face, Dómne, așa
 n'are pe unde scăpa
 că nu'i Ucigă'lŭ-crucea!

Stefanŭ-Vodă 'i asculta
 și poruncă poruncia:
 strejile că întăria,
 porțile că incuia,
 curțile că zăvora,
 căci cu mintea cugeta:
 «n'are pe unde scăpa,
 «că nu'i Ucigă'lŭ-crucea»!

Étă Corbea ca 'ncerca,
 étă Corbea că'mi pornia.
 Drumul roșiului cându du,
 brazdă négră răversa;
 cându pe roșiu'lŭ frânguia,
 cu copita cându lovia,

petrele că scăpărau
 brazdă roșiă vërșău:
 câtü e brazda plugului,
 atätü e a roșiului.

Curtea uă-dată 'nvêrtia,
 érü cândü fu d'a doilea,
 printre lume se băga,
 de mă-sa s'apropia,
 nimeni sémă nu'î băga.
 Elü, déca s'apropia,
 mâna pe mă-sa punea,
 d'a'ncälare-o arunca,
 lângă elü c'o aședa.
 Și'mi pornia, măre, pornia
 curtea mare de 'nvêrtia,
 curtea mare ocolia,
 ocolia d'a doilea.

Dérü, pe cândü se învêrtia,
 ochi'și negri d'arunca,
 zidü d'a curmeșiü imi sta.
 Și, cândü bine că'î venia,
 unde zidulü naltü erea
 pe roșiulü că'lü sprijinia,
 pe roșiulü că'lü repedia,
 și roșiulü că'mi sforăia,
 dincolo de zidü săria

cu Corbea și cu mă-sa:
tótă curtea 'nmărmuria!

Atunci Corbea se opria,
cu Stefanŭ-Vodă vorbia
și din gură'lŭ judeca:

— d'alei, Dómne Stefanŭ-Vodă,
ce ți-amŭ fostŭ eŭ vinovatŭ
de'n temniță m'ai băgatŭ?
Telegari nu ți-amŭ furatŭ,
cocóna nu ți-amŭ luatŭ,
copii nu ți-amŭ prędatŭ:
tu'n temniță m'ai băgatŭ
și m'ai ținutŭ nemâncatŭ,
nemâncatŭ, neadăpatŭ
ca p'unŭ mare vinovatŭ,
sę staŭ cu șerpóicele
și sę'mi cante bróscele,
sę hrănescŭ năpêrcile.

Acum, Dómne Stefanŭ-Vodă,
ai ómeni ca sę'ndrăsnescă
cu cai buni sę mă gonescă,
ca sę mă mai logodescă
cu mirésa cea domnescă,
cu mirésa Carpena
adusă din Slatina?

Cum dicea
 și cum vorbia,
 roșiului pintenii că da
 și, măre, deca'mi pleca
 ânc'uă-dată'i mai dicea:

— rămâi, Dómne, sănĕtosŭ
 că la bune mâni țî-amŭ fostŭ!

Ēră Vodă 'i rĕspundea:

— nu este din vina tea,
 ci 'mĕ-e chiarŭ greșĕla mea.
 Umblă, Corbeo, sănĕtosŭ,
 ca unŭ trandafirŭ frumosŭ,
 că la bune mâni mĕ-ai fostŭ!

Și, cândŭ Corbea se ducea,
 Corbea, măre, totŭ dicea:

— d'alei, Dómne Stefanŭ-Vodă,
 d'o da bunulŭ dumneđeŭ
 sĕ facă pe gândulŭ meŭ,
 sciu că bine țî-arŭ mai fi
 și de mine-ai pomeni,
 numai eŭ sĕ mi-te-apucŭ
 de vro doi-trei pași la câmpŭ!

Corbea, măre, ce'mĕ făcea?
 Elŭ p'atătŭ nu se lăsa:

la temniță se ducea,
 uă oca de vinu umplea,
 pe vătafă că mi'lă chiăma
 și din gură mi'î dăcea:

— poftimă, vere, vinu de bea
 că și eă m'ană îmbetătă,
 fiind' că Vodă m'a iertatū.

Vătafulū, cândū auđia,
 vătafulū se bucura,
 oca din mână 'î lua
 și la gură c'o ducea.
 O ducea, or n'o ducea,
 că Corbea nu'lū adăsta:
 mână 'n pěrū că mi'î punea,
 cu gura mi'lū judeca:

— nu 'ți-a fostū, măi, de păcatū
 că de viū tu m'ai mănecatū?
 Două đeci și șapte ai
 scii cum mă mai chinuia!

Cum din gură'lū judeca,
 paloșū domnescū că scotea;
 șapte bucăți ilū făcea
 și de pěrū ilū apuca,
 capu 'n temniță'î svirlia,
 trupū-afară rămănea.
 și la cāini, märe, ca'lū da,

érü din gură 'i mai đicea :

— măi vâtafû, minte sê tîi,
l'altulû de hac sê nu vîi
și sê 'nvețe de la mine
cine-o măi face ca tine!

Érû d'aci, déca pornia
și pe roșiu 'ncălica,
totû la curte se'ntorcea:
dreptû pe pórtă că intra,
că nimeni nu'lû ascepta.
Stefanû-Vodă ce'mi făcea?
Cu boieri se sfătuia
și la mésză'i ospéta.

Corbea, déca'mi ajungea,
de pe calû descălica,
tocma'n casă că'mi intra.
Stefanû-Vodă tremura,
boierii încremenea.
De frică ce le erea,
ei la mésză că'lû poftia.
Dérû Corbea ce mi'și făcea?
Elû la mésză nu poftia,
'n pragulû uși se punea,
paloșiû în mână lua,
pe boieri că mi'i tăia:
sânge la glészne erea.

Apoi Corbea se scula,
 ierũ pe roșiu 'ncãlica,
 și pe roșiu'lũ răpedia
 ș'apuca de mi'și mergea
 totũ în țera unгурescã,
 acolo sã haiducescã.

Domnilorũ, lãutarulũ Brãilei — adre-
 sãndu-se cu epitetulũ de «*boieri*» acelora
 cãrora cãntã și de la care ascãptã
 «*bacșisulũ*» — sfirșește prin refrenulũ:

Boierașii sã'mi trãiescã,
 pe lãutarũ sã'lũ cinstescã,
 cã boieri s'orũ pomeni
 pãnã sãre'n cerũ o fi!

Ca prietenũ alũ lui, permiteți'mi a'ĩ
 inhãța dibla și, în felulũ meũ, sã re-
 petũ sfirșindũ:

Romãnașii sã'mi trãiescã,
 poesia sã'și iubescã,
 cãci romãnã ea va fi
 pe cãtũ ei o vorũ iubi!

G. DEM. TEODORESCU

323350

VII.

GEORGE D. PALLADE

PATRIOTISM
și
COSMOPOLITISM

Conferință ținută la Atheneu, la 1 Martie, 1884.

Patriotism si Cosmopolitism

Onorat Auditor,

Să nu credeți, că decă am urcat aceste trepte, am făcut'o împins de presumpțiunea că ași putea egala fie cât de puțin pe cei cari aū ilustrat această tribună. Am făcut'o îndemnat. . . . și decă voiți să vă spun drept, vina e a D-lui Esarcu. Domnia Sea a cređut, că legiunea Atheneului trebuie să aibă nu numai generali dér și recruți, în cât acel ce vă vorbesce acum e un recrut, (aplause) aș putea dice și voluntar (aplause). De aceia, fiindcă chiar în armată și generali și ofițeri și chiar domni sergenți, împreună cu publicul ce privesce esercițiile sunt indulgenți cu recruții voluntari, eū vă voiū cere aceeași indulgență de la Domniele Vóstre (aplause).

Afară de aceasta, Dómnelor și Domnilor, mi-am ales un subiect care o să 'mi ușu-

reze mult sarcina: *Patriotism și Cosmopolitism.*

Și nu e greu a vorbi de patriotism de la tribuna Atheneului, pentru că această tribună e o manifestare vie a celui mai curat patriotism. Creată într'un avânt generos al unor ómenii de elită, ea a fost un izvor de mari învățăminte pentru națiunea română, fiindcă de aci, fruntașii țării, au aruncat dese ori, sēmânța roditóre a iubirei patriei (aplause).

Iată pentru ce eu astă-đi, nu vin să spun de aci lucruri noi despre iubirea patriei, ci mai mult viu să mă inspir de la această tribună, care a bine meritat într'atât de la cei ce au ascultat'o încât ađi părintele ei, e chemat să o ducă într'un templu demn de ea.

In adevěr cetățenii capitalei și țera voesc să dovedească că știu să ridice temple oricărei idei mari (aplause).

Dér meseria mea mă face să intru în subject pentru ca nu cumva vreun asistent să 'mă amintească caprele:

E vorba de patriotism.

Âncă de la început e bine să ne întrebăm ce e patria? — Responsul e ușor de dat, nu e nevoie de învățământ mare ca să pótă

sci cineva ce e patria. N'are de cât să 'și asculte inima și imediat o va sci.

Să luăm câte-va exemple. Domniele Vóstre sunteți departe, și audiți că o nenorocire s'a întâmplat poporului din care faceți parte, imediat un simț intern, vè face să suferiți, să plângeți chiar, ori sub ce meridian v'ați afla (aplause).

Un alt exemplu. Românismul a avut o di de fericire, atunci când armata română triumfătoare pe câmpul de luptă intra pe porție capitalei. Ei bine, toți, atât cei de aci, cât și cei de departe cari trăsăltau la acest eveniment, cari simțiau inima bătând și ochii lăcrémând de bucurie, toți sunt fii ai patriei române. Acéstă simțire putem să o definim și să dicem: toți câți simt împreună fie durere, fie bucurie toți forméză o patrie. Ori unde s'ar afla, cât de departe séu aprópe, decă un fapt care se întâmplă aci, 'l face să simtă durere séu să tresalte de bucurie, acela e un fiu al patriei (aplause).

Și pentru a determina mai bine domeniul simțirilor care caracteriséză legământul patriei vom dice cu sciința: patria e o mare agregatie de ómení, sănétósă la minte și caldă la inimă cari crează o consciință morală. . . . membrii ei au „în trecut o moște-

— nire de glorie și de regrete, de împărțit, în viitor acelaș program de realizat, au suferit, s'au bucurat, au sperat împreună; iată cece face mai mult de cât vămile și fruntariile conforme ideilor strategice:“ iată ce e patria.

Generația trecută a *dis s'o iubim* (aplause) și generația trecută a cultivat'o și 'i-a ridicat altare (aplause).

Dér iată, Dómnelor și Domnilor, că o nouă serie de idei apare, vin novatorii, ceva mai mult de cât progresiștii, pentru că decă aceștia vor să umble, cei-lalți vor să sbóre, adese ori și legați la ochi. — Sceptici, au cu ei tot-d'auna scalpelul ca să analizeze și ideile și simțimintele cele mai indiscutabile, și să vadă decă nu cumva pot găsi ceva de *dis*.

Intre alte multe victime, au supus experimentului lor disolvant și simțul iubirei patriei. Ei dic: Patrie?! Ce înseamnă această idee? acest prejudiciu? Ce drept are un colț de pământ unde din întêmplare m'am născut, ca densusul să aibă mai multe titluri la recunoștință, la iubire, la obligațiuni din parte'mi decât un alt loc din univers?

Jos dér cu idea de patrie. Lumea, Ccsmul iată singurul object demn de iubire, cosmopolitismul nu pricepe patriotismul. — Și

pentru ca aceste idei să străbată cât de departe, Lamartine în Marseileza păcii 'i dă aripele poeziei și dice

„Națiuni, cuvânt pompos ce însemnă barbarie

„Egoismul și ura au singure o patrie

„Fraternitatea nu.

Dér îndată Lamartine 'și scapă penelul și adauge,

„Patria mea, e pretutindenî unde radiază Franța

„Unde limba sea răspândește decretul sêle ascultate.

În aceste versuri din urmă se vede că cosmopolitul începe a șovăi și 'și aduce aminte că e francez.

Lucrurile noi sunt cam molipsitoare (aplause) și această idee de cosmopolitism a găsit câți-va corifei cari au formulat'o ca sistem, și au dat'o ca dogmă pentru umanitate.

Să ne grăbim decî a cerceta împreună, decă idea patriotică, decă simțul iubirei de țară, decă cultul permanent ce toate popoarele 'i au adus în toți timpii nu sunt decât prejudiții, decă trebuie să le alungăm, séu decă din contra trebuie să vedem în cosmopolitism o eróre, o rătăcire, o dorință spulberatică de novator. — Cu alte cuvinte să

ne întrebăm idea de patriotism pe ce se baséză ea? cari sunt argumentele, raționamentele cari fac ca acest simțimânt patriotismul sub or-ce meridian să fie o veritate? Să analisăm.

Luați un individ óre-care. Imediat ce a născut el găsesce o mamă, o familie, o societate; în acea societate el găsesce o scólă, siguranță, adeseorî o glorie. El trăesce în această societate, se bucură de fructele pe care 'i le dă această colectivitate... și după ce a născut, după ce a crescut, după ce a gustat aceste bunurî pe care le găsesce gata la acest ospăț național, vine cu această idee: ce însemnáză acel prejudițiu? ce însemnáză acea idee înapoiată ca să am un cult pentru acest loc unde m'am născut?

Eu nu 'mî pot închipui că un asemenea om s'ar putea pune sub protecțiunea moralei, care înainte de tóte recomandă onestitatea. Cum? scie că generații trecute s'au sacrificat, fie pentru a conserva pămêntul țerii séle, fie pentru a pregăti îndeplinirea acelor progrese de care el se bucură, și din inima lui nu ese nici un accent care să 'l îndemne a iubi acel pămênt în care se află mormintele strămoșilor séi, a iubi țera în care vor trăi descendenții séi? Asemenea

om trebuie să se teamă a da cont onestității. — Acelei societăți care imediat ce ai venit în lume ți dă toate ajutórele pentru ca să te poți desvolta e imposibil să ți dăci: N'am nici o datorie către tine;... aceasta ar lovi simțul cinstei.

Din contra cât mai frumos, și mai nobil e acel om, care conscient de datoriile ce are către patrie, preferă a se sacrifica pentru salvarea ei, decât a dezerta cu lașitate atunci când mica sea individualitate e pusă în pericol. — Istoria ne dă dese exemple când sentimentul patriei inobilează pe om. Așa se citează cuvintele pronunțate de Danton, când era aproape să fie dus la ghilotină. Scia... ți se spunea pericolul... și unii l'îndemna să fugă; și patriotul răspunde:

„Est-ce qu'on peut emporter la patrie à la semelle de ses souliers“? (aplause).

Cuvinte mărețe cari arătă pe patriot atât de lipit de țera sea, în cât nici tremurul morții nu l'face să se despartă. (aplause), și el preferă să rămăe unde s'a născut, între compatrioții lui, să reziste adversarilor săi cu pericolul vieții, să cadă victimă chiar... pentru că el scia că din victime generóse tot-d'auna răsare mărirea națiunii (aplause).

Să trecem în altă ordine de idei.

Când vine cine-va să conchidă la desființarea ideii de patrie, naționalitate... când se cere această decapitare, trebuie să ni se spue ce a greșit aceste idei? Ce rău a adus ele umanității?

Ei bine, Onorat auditor, orî-cine, fie orî-cât de convins în rătăcirile séle cosmopolite, când va căuta să vadă care e contingentul de fapte a acestei mari idei, nu va vedea decât virtuți (aplause).

Cum? acestei idei patriotism, căreia națiunile 'i-a ridicat temple, să 'i ceri desființarea și înlocuirea ei cu iubirea haosului? Ce a greșit ea?

Să întrebăm paginile istoriei, să vedem care sunt culpele ei. — Ei bine, nu veți găsi nici una; din contra cele mai mari sacrificii, cele mai mărețe faptê, cele mai falnice victorii, și adesea cele mai dureroase martirii, forméză cortegiul ce înconjoră simțul iubirei de patrie (aplause). — Duceți-vă cu mintea în trecutul Atenei și întrebați-vă care era kiurasa de care colosul persan se sfărma în fața câtor-va inși (aplause). Treceți la Roma și aflați, care era secretul care făcea ca acea mică Romă să fie spaima celui mai grozav cuceritor, a aceluî cartaginez (aplause).

Timpurile vechi toate au găsit suflarea vieții și gloria în adorațiunea patriei.

Să trecem în evul mediu. Franța, era într'un moment dat într'un pericol îngrozitor. Ce sentiment credeți D-vastră că a făcut pe o Ioană d'Arc să se inspire de acea forță, de acel curagiu mai presus de sexul său și din suflarea ei să insufle întreaga Franța și să șteargă rușinea care amenința națiunea ei?... Chiar în timpurile noastre, câte sacrificii generose n'a vădut Franța, isvorând din acest sublim sentiment. — Voiu aminti un singur cas modest dér elocuent. — Parisul era asediat... Franța voia să scie de Paris și Parisul de Franța. Ele erau un corp și curentul vieții trebuia să circule în corpul întreg, dér Parisul fiind blocat, sângele neputând să circule direct trebuia să sbóre. Atunci vedem acel voiaju care 'l făcea un balon ce avea într'énsul pe Rolier, și care trebuia să ducă depeși la corpul de armată. Acest Rolier, se urcă în balon, se duce, nu se gândesce la viață pentru că trebuia să servească Franța. Balonul merge, un vânt 'l surprinde și balonul e dus ca gândul prin o ceață nestrăbătută. Tocmai mai târziu liniscindu-se timpul, aude dedesupt un sgomot ca al unui șir de vagóne

de drum de fer..., din nenorocire însă erau valurile mării ce mugeau. Ce mare? nu scia. Unde mergea? nu scia.... Noi curente 'i surprind, noi pericole 'i amenință...., atunci dă drumul unui porumbel voiajor cu această inscripțiune: Perduți dér trăescă Franța.

Providența Franței făcu însă, ca ei să fie duși de vânturi aprópe de nisce țărături,... dau drumul sacilor de nisip și cad între nisce arbori într'un loc pe care nu 'l cunoscseau. Unde sunt? ei nu o sciau, Străbat zăpedi cinci ore și în fine găsesc o colibă cu câți-va ómeni. Vor să ceară esplicări, tăcere mută... și mai târziu găsesc o cutie de chibrituri pe care era scris Christiania. Ajunsese în Norvegia (aplause)... feerie sublimă, apoteosă a sentimentului patriotic. Ei bine, Dómnelor și Domnilor, aceste sacrificii pe care le face individul mișcat de acest mare sentiment, nu pornesc dintr'un sentiment care merită să fie spulberat din societatea modernă (aplause).

Să nu credeți că acest sentiment se ilustrează numai pe câmpul de luptă. Să nu credeți că densusul nu póte să triumfe decât având un tun lângă el. Nică de cum. Aveți acelaș sentiment care în timp de pace n'a dat esemple

sublime, indiviđi muncind și sacrificându-se pentru propășirea neamului lor (aplause).

Timpul nu 'mă permite să evoc tóte faptele mărețe și desinteresate cari au isvorât din sorgintea curată a patriotismului. Dér acele fapte sunt prea mari, ca ele să nu fie cunoscute de un public ca D-vóstră, de aceea să pășim înainte.

Onorat Auditor,

Se dice de cosmopoliți că patriotismul consacránd cultul național atinge marea idee de fraternitate. Aci se ascunde o eróre profundă, născută din o miopie de observare. Căci în adevăr, ce incompatibilitate găsesce șóla cosmopolită în un om care e capabil să 'și iubească și țera și în acelaș timp să dea și tributul său umanității? (aplause). Intre a fi cine-va cetățeanul țerii lui și membru al marelui umanități? (aplause). Eu nu véd incompatibilitate, ci véd o garanție de sinceritatea sentimentului umanitar în acel ce 'și iubesc țera, căci déca el a putut ca egoismul său personal să 'l anihileze într'atât, în cât să 'l întindă până la cultul națiunei séle, acea inimă deprinsă la desinteresare va putea să facă un pas mai de-

parte, și să se gândească în limite mai restrânse și la restul umanității. — Patriotismul nasce din aceeași sorgintă din care pornesc toate celelalte simțimente acceptate în genere de cosmopoliți, ca sentimentul matern, patern, filial; patriotismul nu e de cât o evoluțiune mai departe a acestor calde simțiri; și decă nimeni nu pôte numi amorul matern un complot între mamă și fiu daunabil umanității, tot asemenea nu pôte dice că amorul de patrie e un complot între cetățean și țără contra umanității. De aceea Quinet cu drept cuvânt respunde cosmopolitului Lamartine.

„Dacă trebuie să sfărâmăm forma deșartă a națiunilor.

„Smulgeți decă puteți și familia și atunci

„Să fraternizăm în haos.

Așa dér vedem că se pôte să aduc omagii patriei mele și în același timp să nu uit că sunt membru al umanității (aplause). — Din contra, nu voiu crede mult pe cine-va când 'mă va spune sunt cosmopolit și ca corolar 'mă va dice: desființeză patriotismul; pentru că acela pretinde că are o inimă largă cât lumea și eu tótă lărgimea ei pentru patrie nu e loc (aplause). Și apoi să nu uitam că

teoria cosmopolită are farmecul de a putea atrage proseliți interesați, cu ea scapi ușor adese ori. — Când 'i ceri cosmopolitului un sacrificiu fie de sânge fie de bani, el 'ți va răspunde: sunt contra războiului, voiu pace universală (aplause). Déca 'i vei cere un obol o bine-facere ôre-care el 'ți va spune: fa cota parte din ceea ce sunt dator la toți locuitorii lumii, și cât 'mă va veni, 'ți plătesc (aplause). Cu ast-fel de teorii nu pôte să trăiască o națiune (aplause).

Resunând această serie de idei, pe care aș putea-o numi de ordine morală voiu dice: e nedrept ca aceluï sentiment al patriei, care are atâtea titluri la recunoștința fiilor săi, să 'i dici astă-dî: nu ai meritat de a esista, cer decapitarea ta! (aplause).

Trecem la o altă ordine de idei mai practică, cuvântul e la modă.

În lumea aceasta e poezie dér e și multă prosă, (aplause) și multă realitate cum ar dice un conferențiar ce a tractat subjectul. În societate ca și în tótă lumea organică se petrece o luptă crâncenă pentru existență, și fie la animalele de jos, fie la acest rege om, această lege darviniană e adevê-

rată (âplause). De aci însă, vine corolarul că deca vreî să trăesci, deca vreî să poți lupta trebuie să fii forte (aplause).

Dér în ce pôte găsi o națiune forța aceasta? Care e acea fântână de forțe din care o națiune pôte să și ia tăria, pentru ca să pôtă lupta în această mare arenă a luptei pentru existență? Acea fântână, Onorat auditor, e idealul pe care și'l face o națiune și care se pôte numi spiritul național. — Acest ideal întăresce națiunea și o face să meargă victoriosă pe calea luptei. Când însă o națiune se va lăsa să fie mâncată și rósă de egoismul disolvant, atunci să fiți siguri că în momentul de crisă disoluțiunea va fi proclamată (aplause); pe când dincolo, pericol nu pôte să fie, căci forța morală formează un drapel pentru națiune și națiunea tótă e în jurul său (aplause).

Aceste adevăruri le vedem verificate fie în viața națiunilor, fie în conduita lor presentă. Să aruncăm o privire generală. — Am putea începe chiar cu vecinii noștri Unguri, dér ca să nu supărăm pe nimeni, vom dice cu poetul: „Non ragioniam di lor, ma guarda e passa“.

Să trecem în Germania. Această națiune, numită de Cancelarul său „elementul viril

européan“ putem dice că ține sus drapelul forței și prin urmare drapelul vieții. — Cum această națiune a ajuns într'această culme de preponderanță? Secretul e știut, prin spiritul național care era: unitatea Germaniei. Iată nervul patriotic care a adunat toate părțile acestui corp Germania, de care 'și rîdea înainte monarhii și care a făcut adî dintr'ênsa: Germania gróza.

Și ca să ajungă aci tot ce Germania a avut mai inteligent, încă din timpul lui Napoleon cel Mare, a luat ca divisa se facă să vibreze în toți Germanii córdă puternică a unității naționale. — Așa în timpul resbóelor lui Napoleon, un filosof dicea de la catedră studenților săi, e vorba de Fichte:

„Cursul va fi suspendat pînă la finele campaniei... 'l vom reîncepe în patria noastră devenită liberă séu vom muri pentru libertate“. Și în tot cursul vieței séle acest mare filosof n'a scăpat o ocaziune ca să nu amintească națiunii séle că mărirea nu o va găsi de cât în unitatea Germaniei, ridicată la sanctitatea unui cult național; — lectiuni sublime pentru orî-ce națiune ce vrea să trăescă. Alături cu filosoful găsim pe poet, cari înalță în imaginația Germanilor,

această idee mare de unitate și poetul
dicea :

„Patria se întinde nu numai până la Rin
„Unde înflorește via
„Ci până unde limba germană răsună
„Ș, cântă sub cer imnurile séle lui Dumnezeu.“

Iată idea puternică care a făcut din totă
Germania în adevăr un tun krup.

Când regina forței 'și pune asemenea de-
siderate și lucrează ast-fel, nu știu decât
cosmopolitul de la Dunăre ar putea să fie
tocmai un bun sfătuitor pentru națiunea
sea. (Aplause).

Acum să mergem în Franța, unde avem
și identitatea de rasă și să vedem calea ce
urmează. Ea a învățat ceva dela Germania
și din domeniul visurilor a descins în dome-
nul realității. In Franța decât te duci ađi,
pretutindeni nu-aud²⁰⁰⁰ de cât resonând ideia
de patrie și în locul scrierilor góle de idei
și pline de utopii, găsiți mii de tractate
care nu coprink de cât: educațiune civică,
republică, patrie. — Și am avut fericirea să
véd o manifestare patriotică a acestei mari
Franțe, care deja arată că lupta vieții nu o
mai sperie; — asistam la acea nenorocire
care lovise Franța, la înmormântarea lui
Gambetta. Spectacol impunător al unei na-

țiuni mari unită în jurul acestui mare patriot. Națiunea francesă încunjurând giulgiul unui om, saluta idea măreață ce se intru-pase în patriot (aplause). Când Franța se sculase în picióre înaintea giulgiului lui Gambetta, ea venise să jure credința idealului acelui mare patriot care era: mărirea Franței, asigurându'î ast-fel nemurirea (aplause).

Să nu uităm și pe Anglia.

Cu mare plăcere citiam în Herbert Spencer — un filosof ce mă numără între admiratori și în mare parte între adepții săi, — o pagină în care vorbesce despre prejudiții. Între altele citează și prejudițul patriotic, arătând că nu e bine ca cine-va să aibă prea multă dragoste de țără, fiind-că aceasta 'î întunecă judecata. ...Dér la o vreme vèd că filosoful stă la gânduri și aducându'si aminte că e englez, adauge: nu e bine nici să slăbim acest sentiment... și cade filosoful pe o clină patriotică, dîn care é să fôrte greu. Ast-fel protestând contra modestiei, dânsul găsesce că Anglia e singura care a produs mai tóte minunile; ea a făcut irigația Napolului, ea luminează cu gaz Amsterdamul, Roterdamul, Gandul etc. — Apoi în sciințe mai totul e englez: în matematica Hamilton a adus cele mai ingenióse

descoperiri, în Chimia Williamson e neîntrecut, Geologia datorește foarte mult lui Ray, Botanica nu poate uita pe Brown, Astronomia e ilustrată de Proctor etc. etc., în fine filosoful devenise pentru un moment patriot și nu vedea nici o știință creată de cât prin Anglia, și nici o știință ajunsă la dezvoltare de cât tot prin Anglia (aplaude). Da, dăr paremi-se că ai devenit patriot Herbert Spencer, 'i vom spune noi (aplaude). V'am arătat că nici filosofi nu pot să scape de patriotism, ce e Anglia o știți cu toții.

Vedem dăr că în Europa, nervul vieții 'l dă patriotismul, el e forța ce ține închiate tóte elementele vitale ale națiunilor.

Să privim acum în jurul nostru și să ne întrebăm, aceste idei de cosmopolitism cum sunt ele vădute la noi?

Onorat Auditor,

De și suntem o națiune căreia, tot ce e mai nou și la modă, 'i place, totuși asupra controverselor ce agităm ori pe cine veți întreba vă va răspunde fără esitare că e patriot.

Dér decă veți căuta mai de aproape, și veți intra în analiza simptomelor care le vedeți în societate multe exemple vă vor arăta că țeranul de la Dunăre a început să fie cosmopolit. (Aplause). Așa să luăm ca exemple lucruri mici, ca să nu deschidem rane mai mari și veți vedea că simțul național slăbește pe di ce merge, amenințând ast-fel vitalitatea națiunei.

Vedeți de exemplu, cum că nu numai în capitală, dér chiar în orașele cele mai mici, limba românească nu se mai aude în salóne de la o bucată de vreme (aplause) că mai ales — și aci să mă erte o parte din auditor decă voi fi prea crud — partea cea mai încântătoare a omenirei, începe a'și uita limba patriei (aplause). Adese orî vi se întâmplă, că mergând nu la Ministerul de Externe dér în alte autorități mai pămên-tene ca să dic ast-fel, veți că funcționarul voesce a'ti impune prin frânțuzească, — și în conversațiuni dîlnice chiar găsăm mai de bun gust de a ne comunica ideile en fran-çais, și această galomanie, onorat auditor, tînde a deveni regulă, în cât în orașe mai ales mai pretutindenî nu audî de cât limba Seinei și Dâmbovița n'are de cât apă dulce,

românii au uitat că are și limbă dulce. (Aplause).

Te duci la țeară și mai ales în Moldova și ce vezi? Fiica Moldovei a părăsit acel frumos costum național, acea podobă care transformă într'o zină pe acelea care știu să'l porțe, — și în vârful munților găsești purtându-se acea fustă care nu merită s'o vezi de cât numai prin târgul Iașilor care se numesce Cucu (aplause), fiica română umblând prin creerii munților și purtând hainele ovreiului! (aplause).

Alt exemplu.

Iată ne aflăm în căldura veri, lumea caută aerul răcoros, dér ia întrebați unde se duc? mai toți 'ți vor responde la Aix-les-Bains, la Ostende... și décă 'i întrebă puțin despre ale țerii abar n'au (aplause). De Elveția să nu le vorbesci, căci te controlează la fie-ce vorbă, voinđ a'ți proba că e ca acasă la el; dér spunele ceva din Transilvania, te va considera un Brazza, un Stanlei. (Aplause). Ei nu vor să rămână în țera lor, cu poziții tot atât de admirabile, ei preferă să se ducă departe, să vorbească prin dragoman (aplause) și să mănânce și dragomanul (aplause).

Alt cas.

Eu cred că litografiile cari fac biletele de vizită o fi încremenit la numărul colosal de O ce trebuie să facă în fie-care an, fiind-că mai toate numele românesce de o bucată de vreme se termină numai în O (aplause). Mie mi se pare că acest O e pus înadins ca să represinte paupertatea lor intelectuală. (Aplause). Care alta să fie explicațiunea? Nu știu. Eu mă mulțumesc ca pe acel O să'l citesc tot-deauna aritmetic: zero. (Aplause).

Se întâmplă o nenorocire: Murcia... vine subscripțiunea; toți iscălesc, pentru că lista se duce departe (aplause). Dér se întâmplă incendiul la Focșani, Piatra.. ah.. jenezii foarte mult pe lume déca o rogi să iscălească (aplause). Ceii care ați avut vr'o listă spuneți. (Aplause).

Acum să ne punem cestiunea care formează așa putea dice simburele conferinței noastre. Așa trebuie să urmăm?

Și aci să'mi dați voe să vă citez puțin din faptele istorice și să ne întrebăm apoi: óre déca aceste simptome, această răceală a focului patriotic, ar fi fost în generația

trecută ce s'ar fi făcut (aplause); cu alte cuvinte să ne întrebăm, care a fost drapelul generației trecute, ca să știm care trebuie să fie drapelul generațiunii prezente în viitor (aplause).

Onorat Auditor,

Strămoșii noștri când a fost vorba de pericole, de salvarea națiunii, n'au dat îndărăt nici-o-dată (aplause). Și când au avut a face cu barbari, mâncători de ómenî; și când au avut a da pept Turcilor cu dorința de stabilire, eșeau fățiș, și făceau fală ginteii lor, amintind acelor dușmani că la Dunăre locuesc descendinți ai aquilei neînvînse.

Mai târziu, când Românismul începuse a nu mai fi atacat cu spada, ci otrăvit, atrofiat cu otrava din Fanar (aplause), atunci s'a găsit un simplu fiu al muntelui care a simțit într'ânsul tresăltând ideia de națiune și fără mari învățături politice, a știut să pue mâna pe drapelul națiunii și a dat primul semnal care a adus salvarea ei (aplause). Acest erou, n'a putut să'și vadă triumful ideii séle, căci a fost măcelărit în mod infam prin trădare (aplause).

Vine altă epocă. — Găsim generația care ađi în mare parte trăesce, tot atât de bravă ca și cea care o precedase. — Și decă ne-ar fi permis să facem o plângere umilă contra ei, ar fi numai aceasta, că nu adună în jurul ei noua generație, ca să deschidă inimile lor calde și să aprindă focul patriotismului spre a se conserva nestâns și în generațiile viitoare. (Aplause).

Găsim atunci câți-va ómeni, cari cutează să înfrunte un regim întreg, și formează o locotenență într'un câmp la Islaz și cu un popă Șapca, un Pleșoianu și alții, bine-cuvintează libertatea cari cu adevărat a fost bine-cuvântată căci a triumfat (aplause).

Cine le-a inspirat acel foc sacru, care 'i-a transformat în adevărate colosuri, decă nu acea idee mare ce o aveau pe drapelul lor revoluționar, și acel dor de țeară ce'l aveau în inima lor românească? (aplause).

Decă ne aruncăm ochii peste munți, vedem că la 1784 ceea ce Tudor făcuse aci, nu a fost de cât un ecou al apelului lui Horia la scuturarea jugului străin. (aplause).

Dér adevărații premergători ai redescoperirii noastre naționale sunt acei mari bărbați cari pe cale literară au dat la lumină acele verități istorice ce a făcut să vibreze cu

putere în fie-care Român c rdele patriotice. Aşa în primul r nd, găsim pe Œincai un erou al românismului, care înfrunta sărăcia persecutarea Œi 'Œi propune această idee mare de a desmorm nta trecutul Œi de a da Rom nilor actele lor de nascere (aplause). Cum credeŒi că a fost primită de censorii unguri, această descoperire f cut  de Œincai? Iată rezoluŒiunea pus  pe carte: *liber igne, auctor patribulo dignus* — cartea să se ard  iar autorul să fie sp ndurat. Œi cu t t  această îngrozire, el continuă cercetările sele, el scrie Œi d  Rom nilor actul Statului lor naŒional. (aplause).

În mod pitoresc  ice Domnu H jd u în darea de seamă, pe care o face asupra discursului D-lui Papiu Ilarian,  inut în Academie asupra lui Œincai. „Umbra divinului „cerŒitor, cu desagi  în umăr, cu cronica în „sac, cu o naŒiune într'o c rp , r t cia „printre noi, strălucindu'  sdrenŒele ca tunica lui Christ pe muntele Taborului“. (Aplause).

După Œincai, această idee patriotică, găsesce un alt ecou: pe Petru Maj r, care cu t te persecuŒiunile scrie: „Cartea începutului Rom nilor“ la 1812, în introducerea căreia  ice:

„Cugetul meu este, cele mai vartos se țin
 „de începutul Românilor din Dacia, pentru
 „acea a le însemna din vechii scriitori, ca
 „auzind Români, că din ce viță strălucită
 „sunt prăsiți, să se îndemne de a urma
 „strămoșilor săi întru omenie și bună cuvi-
 „ință“. Vedeți ideile, desideratele care fră-
 mēnta pe istoricul patriot (aplause). Și un
 critic, Domnu Melinescu, vorbind de impor-
 tanța acestei cărți dice:

„De la eșirea acestei istorii, Românul care
 „mai înainte zăcea aruncat în adâncul întu-
 „nerecului, a învățat de a cunoște tulpina
 „și fința sea. S'a desceptat într'ansul iubi-
 „rea de nație și patrie, cu un cuvânt acea-
 „stă istorie a dat laudă și mărire și a urdit
 „epoca națiunei românești. Autorul ei se
 „vede a fi fost ales de pronia Dumnedeească
 „spre scóterea nației séle din cumplitul în-
 „tuneric“. Iată timpuri, Domnilor, de adevē-
 rat patriotism (aplause); iată ómeni care
 decă ar fi umblat după ideile acelor visători,
 nici odată nu s'ar fi gândit — când sciau
 rezoluția patibulo dignus — să înfrunte pe-
 ricolele vieții și să meargă acolo unde sen-
 timentul patriei 'i chema (aplause). Și aceste
 idei când se nasc într'o națiune sunt rodi-
 tóre pentru că și inimele în cari au crescut

și toate inimele generoase, contribuie la înflori-rea lor;— Așa se explică cum națiunea fran-cesă când a vădut pe frații uitați de la Dunăre, luptând și svârcolindu-se pentru libertate și independență, dicea aceste cu-vinte prin Edgard Quinet:

„Un popor mai puțin în lume, e un rapt
„făcut naturei umane; ideia de umanitate
„care a făcut onórea secolului nostru, va
„deveni un flagel, decă ea ar trebui să aco-
„pere cu acest frumos nume nimicirea omu-
„lui în profitul speciei“.

Iată ideile cari au germinat și germi-
nează încă în *națiunile* care vor să tră-
ească (aplause).

Învățământul ce trebuie să tragă națiunea
română din toate acestea, e ca să caute a
și forma un ideal, o destinată ce 'i este
scrisă în sânge, și cu forțe unite, toți, de
orî-ce partid, — căci la fundamentul parti-
delor trebuie să fie patria — să urmeze
drapelul de salvare și de propășire înainte
a națiunii române (aplause).

Cum?

Aceasta va forma obiectul altor confe-
rințe ce'mi propun a face, pentru un mo-
ment pot dice:

Primul element in or-ce educație patrio-
tică e femeia, e mama (aplause). Educație
 patriotică nu va fi într'o națiune, decât ea
 nu va începe încă de la sânul mamei (a-
 plause). Mama să spue copilului, că pe
 lângă datoria de recunoscință către dânsa,
 el are datorii de recunoscință și către mama
 comună care e patria (aplause). — Să res-
 pectăm deci femeia, căci rolul ei este mă-
 reț să nu o considerăm ca element secundar,
 să nu 'i imputăm că nu merge la resboiu
 căci eu voiu răspunde: 'și trimit fiii lor
 (aplause), și acest sacrificiu e mai mare
 chiar de cât sacrificiul lor personal (aplause).

În al doilea rând vine scóla. — Și aci
 am se vă arăt cum un dascăl la 1843, pro-
 fesor la Academia Mihaileană, scia pe lângă
 sciință să dea elevilor și patriotismul ca
un aliment național. Iată cum D-nu Mihail
 Kogălniceanu, profesor de istorie făcea lec-
 țiunea sea de deschidere :

„Inima 'mă bate când aud rostind numele
 „lui Alexandru Cel Bun, a lui Stefan Cel
 „Mare, a lui Michai Viteazul. Da Domni
 „mei. Și nu mă rușinez a vă dice că acești
 „bărbați sunt pentru mine mai mult de cât
 „Alexandru Cel Mare, de cât Anibal, de cât
 „Cesar. — Aceștia sunt eroii lumii, în loc

„că cei d'antăiu sunt eroii patriei mele.
 „Pentru mine, bătălia de la Răsboeni are
 „mai mare interes de cât lupta de la Ter-
 „mopile, și isbândile de la Racova și de la
 „Călugăreni 'mă par mai strălucite de cât
 „acele de la Maratona și Salamina, pentru
 „că sunt câscigate de Români. Chiar locu-
 „rile patriei mele 'mă par mai plăcute, mai
 „frumóse de cât locurile cele mai clasice.
 „Suceava și Târgoviște sunt pentru mine
 „mai mult de cât Sparta și Atena. Baia
 „un sat ca tóte satele pentru străini, pen-
 „tru Români are mai mult preț de cât Co-
 „rintul, pentru că în Baia, avanul Rigă al
 „Ungariei Mateiu Corvin, viteazul vitezilor,
 „Craiul Crailor cum 'i dicea Sixt IV, rănit
 „de sabia moldovană fu pus în fugă și uită
 „drumul patriei séle“ (aplause.

Dér să lăsăm această serie de idei și să
 ne reculegem.

Ei, Onorat auditor, când avem asemenea
 învățăminte, asemenea esemple, când ve-
 dem că generațiile ce ne-a precedat, a făcut
 atâtea fapte, noi să nu dicem că nu mai
 avem nimic de făcut. Nu! Să luăm și noi
 în mână acelaș drapel care se numesce *pa-*
trie; patria să fie *desideratul* nostru, să fie
 forța noastră de agregatie, și să fiți siguri

că acea națiune care are ca ideal: mărirea patriei, nu móre. — Or-ce individ scie că el va dispăre, dér mai scie că are o patrie care va trăi și atunci póte dice: Românul nu pere (aplanse; trecutul glorios a dovedit că vrednic fiind nu pere. (Aplause).

Fiind-că vęd un semn convențional, voiu căuta să ajung la finele conferinței mele.

Facem parte din ginta latină, și această gintă dupe cum a dis poetul, decă vre-odată s'ar duce înaintea tronului divin, ar putea să'i dică: *pe Tine te-am reprezentat* (aplause).

Decă dér națiunea română făcënd parte din această gintă, trebuie să 'și pue pe flamura sea și ideia dreptății, ea însă nu trebuie să uite că adese-orî dreptatea are un singur scut de apărare: forța (aplause).

În deșert veï avea de multe orî dreptate, decă n'ai forță, nu veï fi (aplause). Națiunile cu dreptăți mari trebuie să caute să aibă forțe mari (aplause), și aș putea să dau un exemplu chiar din mithologie.

Acea zeiță pe care cei vechi o numeau Minerva, aveau pe pept o cuirasă, în cap o cască și în mână o lance... și era zeița înțelepciunei.

Prin urmare, Onorat auditor, cuvântul de

unire cu care trebuie să eșim de aci e următorul: Să căutăm prin toate mijlocele a descepta în națiunea română, idealul marelui seles destinate.

Și relativ la mijlocele de desceptare a patriotismului să 'mă dați voe să adaog câte-va cuvinte. 'Mă pare rău că difer în ideii de alți conferențiarî, căci eu dolesc ca acest sentiment de patrie și conservare națională să fie propagat și de pe acea scenă a artei care se numesce teatru. Să nu se dîcă că publicul spectator nu va crede faptele desfășurate, fiind-că eroul nu 'i seamănă. Sum mai puțin pesimist, și cred că omul căduț chiar, se închină la icóna virtuții, și dîcă nu póte fi el erou, admiră pe erou și dolesc țerii seles asemenea fii (aplause).

Eu cred, că atunci când mesagerul a spus bătrânului Horațiu că doi din fii seii murise, și 'l întreba ce trebuie să facă cel d'al treilea, cred dîcă acel strigăt spontan eușit din inima patriotului: Qu'il mourût (aplause). Și Româniî trebuie să o creadă toți, pentru că ceia ce dîcea bătrânul Horațiu trecutul nostru ne arétă că a dîs'o româncă de la Neamț, care când a venit fiul ei învins să 'i ceară ospitalitate 'i răspunde: „Dîcă tu ești fiul meu nu'ti sunt mamă eu“ (aplause).

Aceste exemple, Dómnelor și Domnilor, trebuie vulgarisate, această sēmânță a ideii patriotice trebuie înprăștiată fie în școlă, fie în teatru, fie ori unde atențiunea publică se duce, pentru că numai aci e salvarea contra aceluși călău care ucide pe cel slab, spunându'i: nu meriți să trăesci (aplause).

Voiu termina dicēnd: nu trebuiesc înădușite, astupate isvórele patriotismului, din contra vă dic: destupați ori unde găsiți isvóre (aplause), spargeți munții (aplause), faceți-le loc să curgă, ele vor fi cu atât mai limpezi, — și vor sălta aci cu atât mai sus cu cât vor veni mai dede parte (aplause). Strigați să vă audă toți: descéptăte Române (aplause) și odată toți în picióre să luptăm cu puteri unite pentru mărirea neamului nostru (aplause). Să îndurăm sacrificii și să ne înecăm lacrimile cāntānd:

Fie pânea cât de rea
Tot mai bine în țera mea.

(Aplause prelungite).

VIII.

328353

G. MARIANU

DESPRE
NOUA GENERAȚIA

Conferință ținută la Atheneu, la 20 Martiu, 1884.

Despre noua Generatia

Dómnelor și Domnilor,

Sunt cinci ani de ȝile de când porțile acestui așyl al vieței nóstre intelectuale nu s'a mai deschis!...

Cheia Atheneului a ținut'o și o ține d. C. Esarcu...

Și d. Esarcu, plecând din țeră, a luat'o cu densusul... vedënd că nimeni nu i-o cere.

Intors iarăși în mijlocul nostru, președintele acestor întruniri, urmărind neincetat ideia ce 'l-a preocupat de când 'l cunoaștem, ca să luptăm cu toții pentru educațiune și instrucțiune, aleargă in dreapta, alergă in stânga... și porțile acestui Atheneu se deschiseră iarăși acelora cari doresc a'și mai cultiva mintea și inima, trăind din când in când și o viață intelectuală.

Mulțumită dar d-lui Esarcu care mi-a făcut onórea d'a mă prenumăra printre conferențiarii acestui Atheneu, alături cu atăția bărbați, tineri și bătrăni, atât de incercați și dedați in arta de a 'și exprima cunoscințele și observațiunile d-lor asupra variilor subiecte desfășurate inaintea d-v., mă mai infățizez și d'astă dată inaintea inteligentului auditor al acestui Atheneu cu care doriaș încă de mult a mai sta la vorbă... căci n'am uitat și nu voi uita, nici-o-dată, indulgența cu care am fost ascultat, or de câte ori am avut onórea de a mă urca la această tribună.

Și aducându-mi aminte cu mândrie de delicata și bine-voitórea d-vóstre atențiune, viú, d'astă dată, cu mai puțină sfială, a vė vorbi... despre noua generațiã, din care facem mai cu toții parte.

* * *

E bine, dómnelor și domnilor, să scim cine am fost... dar e bine să ne cunoascem și ce suntem... ca să scim ce avem să fim.

Eacă pentru ce cred că trebue să ne dăm in vorbă și despre noua generațiã.

Ca să nu surprindem ênsă pe nimeni, vă declar, de la început, că mai tóte observațiunile ce împreună avem să facem asupra'i, nu privesc cătu-și de puțin pe vesela generațiã elegantã care se numesce in limba francesã degeneratã: lumea *pschut*!

Nu vă ascund ênsă că, cugetând asupra subjectului acestei conferințe, aș fi dorit sau, póte, chiar ar fi trebuit, să mă ating, sau să ating, și câte-va observațiuni caracteristice ale acestei lumi *pshut*, sau, cum se zicea pe alte vremuri, asupra acestei *brasle veselã si usórã*!

Cunosc, dómnelor și domnilor, câți-va tineri din acéstã lume cari, daca n'ar voi să rămãie indiferenți de tot ce privesce binele public, ar putea să fie fórte folositori acestei țeri, multumitã instrucțiunii ce au, educațiunei ce posedã și mai cu seamã pozițiunei lor sociale in care le este asiguratã, mai 'nainte de tóte, independența de or ce și de or cine.

Tată-l unuia dintr'aceștia, observând de aprópe moravurile noi ale societății nóstre și convingându-se că, astã-zi, a trecut timpii aceia in care un ténãr putea să se distingã in societate, adesea numai prin pozițiunea socialã a părinților, imputa, mai deună-đi,

fiului său pentru ce nu intră în lumea serioasă în care ar putea să se bucure de rodelile inteligenței și instrucțiunii sale și să se facă și el folositor societății.

Dar ce vrei? răspunde ténérul, în lumea asta să fie numai actori?! Ne trebuie și spectatori!.. Și, eu!.. sunt... spectator.

Să pôte ca răspunsul să vi se pară, sau să fie, destul de spiritual; ideia însă ce conține într'ensul nu 'și are valórea sa de cât numai atunci când spectatorul s'ar ocupa cel puțin de ce face actorul. Spectatorul nostru însă a rămas și rămâne indiferent de acțiunea or jocul actorilor și, în asemenea cas, răspunsul său, or cât de nemerit ar putea fi considerat, mai cu sémă prin spirituala sa spontaneitate, rămâne un răspuns care nu coprinde, în sine, o idee serioasă or sănătósă.

Or cum ar fi, generația *pschut* 'și are philosophia sa; philosophiă veselă, plăcută și, adesea, pôte, și mai practică de cât chiar philosophia pozitivă.

Ne putând ênsă pricepe indestul o asemenea philosophiă mai mult sau mai puțin complexă, complicată și rafinată, ne vom mărgini a ne preocupa numai de acea generație care 'i place a duce o viață inte-

lectuală, de acea generația studiosă și căutată care are legitima ambițiune de a voi să se ocupe de afacerile Statului și de binele public.

* * *

Nu ne putem însă da în vorbă despre noua generație mai înainte d'a aduce omagiile noastre vechii generații înaintea căria noi eștia din noua generație trebuie să ne închinăm cu respect.

Pe cerul posomorit al existenței noastre naționale veți zări neincetat o constelație de lumini patriotice înaintea căria trebuie să ne ridicăm ochii cu o amoroasă admirație... căci acea constelație este pleiada vechei generații care, într'o viață mai mult de o jumătate de secol, a lucrat pentru reînvierea nobilei noastre naționalități și pentru regenerarea iubitei noastre patrii!

Afară de marele nostru scriitor Heliade, care veni în lume mai d'o dată cu secolul în care trăim (la 1802) și ilustrul Mihail Cogălniceanu, născut câți-va ani mai în

urmă, mai toți bărbații cari formeză vechia generația sunt născuți or cu câți-va ani mai 'naite or mai in urmă de revoluția de la 1821; in acea epocă de frământare in care venea, de peste Prut, Hypsilante cu o adunătură de streini de toate soiurile spre a introduce prada și incendiul, iar, despre Olt, Slugerul Tudor Vladimirescu cu 16,000 de panduri, toți români, toți olteni și ce, cum zice Heliade in limba sa energică, mirosea pe cel cu vesminte albastre la ciafă ca să 'l cunoscă daca era boier sau ciocoi... și proclama drepturile Patriei și Domnia Română in pisma ciocoilor care nu 'l ertara căci, trădat la Golești de doi venetici, fu ucis, din ordinul lui Hypsilante la Târgoviște.

Vechia generația se născu dar in lume intr'o epocă de frământare, intr'o epocă de mișcare națională.

Câți-va ani trecură dupe acésta și cel d'ântéiu semnal de luptă fu dat de vechia generația pe câmpul instrucțiunei publice.

Heliade, de exemplu, pe când încă invéța la scóla iui Lazăr, se ocupa neincetat cu studiarea caracterului limbei române și pe la 1836 incepe și urmează mai mulți ani a publica „Curierul de Ambe-sexe“ cu scopul

de a incuraja și răspândi or ce scriere românească; iar Cogălniceanu abia de 18 ani scria și publica istoria patriei sale, numindu-se mai în urmă la Iași pe la 1822 profesor de istoria română.

Or ce mișcare națională, dómnelor și domnilor, aduce cu sine o reformă socială.

Nu trecu dar mult de la revoluția din 1821 și vr'o patru-spre-dece ani în urmă, se introduse în ambele principate regulamentul organic, cel d'ântéiu act prin care s'a început reorganizarea Statului român; act, altă dată atât de defăimat dar care, cu toate acestea, coprindea, în sine, nisce dispozițiuni adaptate cu totul moravurilor și tradițiunilor acestei țeri.

Făcându-vă aceste reflecțiuni asupra regulamentului organic, rog pe noua generație, din care fac și eu parte, să bine-voiască a crede că ori cât de reacționar ași putea trece, nu ași dori, cu toate acestea, să ne mai întórcem la regulamentul organic, de și, nu e de mult, de când a trebuit să revenim la unele din dispozițiunile sale numai pentru cuvântul că prin legile noi ce am introdus într'acéstă țără nu prea am țî-

nut socoteală de moravurile și tradițiile ei.

Dar să mai vorbim de vechia generație.

Instrucțiunea, pe timpurile de care ne este vorba, neavând așa mare cătare, nu și prea făcea culcuș, mai cu seamă pe treptele democratice ale societății. Fie-care învăța ce apuca și ce putea, căci doară „*nu era să se facă popă*,” cum se dicea pene mai deună-zi.

Cu toate acestea, pe la acea epocă de reformă socială, o mulțime de feciori de boeri, munteni și moldoveni, se aflau studiind prin streinătate.

Nu trăiau însă p'acolo de cât cu inima și cu gândul tot la țera lor despre care vorbeau cu drag cu ce străin se întâlnea sau se cunoscea, căci în pieptul fie-cărui tiner din vechia generație, ardea în flacări focul patriotismului și inima sa palpita neincetat de amorul patriei, simțiment despre care astă-zi abia mai vorbim zimbând.

Se adunau, dar, când la unul când la altul, pentru a discuta interesele țerei lor și a lupta pentru apărarea drepturilor noastre de autonomie, căci știți că, p'atunci pe la 1836, cu ocasiunea revisuirii regulamen-

tului organic, s'a cercat a se atinge de autonomia țării prin supunerea legilor noastre la sancționarea Curților Suzerane și protectrice.

Acei cari s'au ocupat cu istoria contemporană știu că regulamentul organic s'a tipărit, după cum scrie Heliade, pe la 1832, în tipografia sa, singura ce era p'atunci, cumpărată de dânsul din resturile tipografiei de la *Cișmeaua lui Mavroghene*.

Regulamentul tipărit s'a păstrat în arhiva Statului pănă pe la 1836 când i se însuflă Domnitorului de p'atunci, Alexandru Vodă-Ghica, ca să dea în adunarea generală proiectele de lege adoptate în anii 1833, 1834 și 1835 spre a le încorpora cu regulamentul organic și a se publica într'o singură carte.

Cu această ocazie, rău-voitorii țerei au încercat d'a introduce în manuscrisul regulamentului organic câte-va linii prin care se declara că, ori ce dispozițiune administrativă sau ori ce schimbare s'ar face fără consimțimântul Curții protectoare, se nu se țină în considerațiã; aceia ce nu se inserase prin același regulament organic publicat la 1832 din ordinul lui Kisselef.

Boerii țării vădura că, prin inserarea acestor câte-va linii, rău-voitorii României voiau a ne răpi chiar autonomia.

Atunci, prin mijlocirea lui Heliade, se înțelesesă chiar cu Alexandru-Vodă Ghica, intrunindu-se, pentru acest scop, la grădina lui *Scufa* ce se dice că era pe lângă unde este și acum Sf. Elefterie, și unde Alexandru-Vodă Ghica și avea reședința sa de vară.

Boierii veniră cu toții în grădină, pe la unul după miezul nopții. Vodă veni cu mult mai târziu.

Heliade, martor la această intrunire, ne citază chiar înțeleptele cuvinte ale lui Alexandru-Vodă Ghica:

„Domnilor, le zise Vodă; cu toți d-v. am
 „copilărit; mă sciți și vă știu; aceiași in-
 „strucție, aceiași educație avem: nu vă in-
 „trec la nimic; din contră, cunosc între
 „d-v. cualități și capacități mai pre sus de
 „ale mele. Prin urmare, n'am nici o pre-
 „tenție de a vă impune părerile mele; ênsă,
 „una este opinia, sau ceia ce se pare unui
 „om, și alta ceia ce vede cu ochii. Un sin-
 „gur ochiu de pe culmea unui munte vede
 „mai departe de cât doi ochi din vale.
 „Poziția mea mă face să văd adesea lucruri

„ce nu le puteți vedea d-v. Tot ce vă cer
 „dară, in pactul verbal ce avem a face pe
 „singurul cuvânt de onóre, este ca nici o
 „vorbă să nu mai faceți de articolul in
 „cestie, să vă urmați discuțiunile cu sânge
 „rece și cu ordine pêne ce veți veni cu
 „cercetarea și veți da peste acel articol.
 „Atunci sunt cu d-v. cu condiție de a nu
 „'mi face nici o *surprisă*. Voiu să știu tot-
 „d'a-una de cu seară ceia ce veți avea a
 „face pe a doua zi. Noi nu ne vom mai
 „vedea de azi înainte. Heliade va fi între
 „mine și d-v., prin el 'mi veți comunica
 „câte aveți de făcut și prin el vă voiu co-
 „munica și eu răspunsurile, decisiunile și
 „părerile mele.“

Desbaterile din adunarea generală se urma-
 dar regulat și cu sânge rece.

Când ajunse ênsă la acel articol de né-
 gră memoria, boierii țării, dintre cari trei
 Bani, doi Vornici și doi Logofeți, se ridi-
 cară in adunarea generală și protestară cu
 vehemență contra tendinței d'a se răpi au-
 tonomia țerei lor.

Vedënd una ca aceasta Baronul Rükman,
 Consulul Rusiei, printr'o notă fórte tare,
 strimtorâ pe Domn să inchiđă adunarea ca-

lificând'o de turburătoare și rebelă in contra Curții protectoare.

Representanții națiunii însă nu se despărțiră mai nainte d'a adresa Domnitorului o protestație solemnă și violentă contra ingerinții străinului in afacerile țării, protestație dusă de însuși Ioan Cămpineanu... cel de fericită memoriă.

Daca pene in momentul din urmă, dice Heliade, Vodă cu generala adunare au mers tot pe un drum și la capetul calei se despărțiră, apucând două drumuri, și o parte și alta, au făcut sacrificiuri. Pe Domnitor l'a costat Domnia, pe membrii opozițiunei libertatea. Emanuel Bălleanu fu exilat, I. Cămpineanu exilat asemenea, și pot dice martyrisat. I. Philipescu, capul poliției, destituit, Gr. Cantacuzino, desilusionat și turburat in sufletul său vehement iar cei-l'alți persecutați cât numai vedură di albă penă ce nu cădu Ghica.

Venind vorba de epoca regulamentului organic, una din cele mai insemnate epoce din istoria noastră contimporană, vă spusei multe și mărunte numai pentru cuvântul că acea protestație vehementă și solemnă a boerilor țării Românesci a produs p'a

tunci cel mai mare resunet in Europa Occidentală.

Mulțumită bunei-voinți a unuia din atleții valorósei vechi generații¹⁾, 'mi-a căduț in mână o copie scrisă in limba franceză, atâť după nota baronului Rükmann trimisă lui Alexandru-Vodă Ghica la 17 Iulie 1837, cât și după prótestația Adunării generale adresată Domnitorului țării; ambele aceste acte istorice, reproduse intr'o corespondență trimisă p'atunci in streinătate, fiind prea lungi de citit, le voi da publicității împreună cu corespondența, d'o-dată cu tipărirea acestei conferințe²⁾. . . căci in tot-d'una și or când suntem datori a ne aduce aminte de or ce epocă in care demnitatea noastră națională a fost bărbătesce, adică, românesce, apêrată!

Și Adunarea generală de la 1837, p'acele timpuri in care existența națională era pusă in joc, iar acela, care lupta pentru dênsa, amenințat de a fi exilat, prin demna sa prótestație, înălța și mai mult, și mai sus, demnitatea națională!

¹⁾ D-nu General Ión Em. Florescu.

²⁾ A se citi la finele acestei conferințe.

Nota Editorului.

Ei! domnilor. Alte timpuri... alte caractere!

* * *

Colonelul Cămpineanu care luase în mână apărarea drepturilor României se duse, după spusa d-lui Ion Ghica, pe la 1839, în Paris, în mijlocul tinerimii române de acolo.

„Cuvintele acestui deputat a fost toxinul care a deșteptat pe români din letargia în care se afla. Mulți tineri cari petreceau o viață de trândăvie și de soluțiune, și așa putea cita, dice d-nu Ion Ghica, nume ilustre astăzi, au părăsit petrecerile și cărțile, au alergat sub bandiera Cămpineanului, s'au pus serios pe studii și au adus mai în urmă țării servicii însemnate.“

Și într'adevăr, dómnelor și domnilor, mai toți tinerii, munteni și moldoveni, aflați în străinătate pe timpul despre care vorbim, se ocupau neincetat cu diferite publicațiuni căutând tot-d'o-dată a intra în relațiuni cu bărbații distinși de p'atunci, pentru ca printr'ênșii să putem ajunge ca Europa să se intereseze de sórta acestei țeri.

A fost un timp în care, în Europa civi-

lisată, mai nimeni, nu ştia încotro şi pe unde e ţera Românească.

Şi vechia generaţie aduse aminte lumii de această uitată nobilă fică a Romei!

* * *

Nu trecu mult de la epoca de care ne fuse vorba şi cea mai mare parte din jumimea studiósă se întorse în ţeră unde, énsă, nu putea exercita, încă, nici o acţiune politică.

In dorinţa, énsă, de a introduce şi răspândi, în ţera lor, ideile noi, culese din Europa civilisată, se puse la muncă, tot pe terenul literar, alături cu alţi bărbaţi încercaţi din vechia generaţie ce se aflau în ţeră; ca Heliade, Nicolae Bălcescu, Iancu Voinescu, Gr. Alexandrescu ¹⁾ şi alţii.

Se scie că, încă de mai 'nainte se fundase, în Bucuresci, o *societate literară*, la care luau parte mai toţi boierii de p'atunci precum şi câte-şi trei fraţii ai Domnitorului Grigorie Ghica, adică Mihalache, Alexandru şi Constandin Ghica, intrunindu-se pentru

¹⁾ Poetul şi fabulistul.

Nota autorului.

acésta la Constandin Golescu, in casele unde este astă-đi palatul regesc.

Dupé mórtea lui Dinu Golescu, se puse in capul mişcării literarii Ión Cămpineanu continuând, împreună cu Heliade, *societatea literară*, transformată mai in urmă in *societatea filarmonică*.

Pe lângă „*Curierul de Ambe-Sexe*“ al lui Heliade, se infiinţară, cu timpul, mai multe jurnale literare quasi-politice, atât la Bucuresci, cât şi la Iaşi, la cari colabora reciproc scriitorii munteni şi moldoveni, cum, de exemplu, „*Curiosul*“ infiinţat in Bucuresci de Cesar Boliac pe la 1836 şi suprimat după patru numere, iar in Iaşi „*Dacia literară*“ fundată de d-nu M. Cogălniceanu la care colabora şi poetul Alexandri. „*Progresul*, revistă literară şi sciinţifică fundată de d-nu Mihail Cogălniceanu, Ion Ghica şi V. Alexandri; revistă, care nu prea a avut lungă viaţă... şi alte câte-va jurnale de cari nu mai 'mi-aduc aminte.

'Mi-aduc ênsă aminte că pe la 1878 pe când am mai ținut cu d-v. o „conversație despre viața intelectuală,, v'am vorbit și despre salónele literare ce erau deschise acelei pleiade literare... căci nu trebuie să uităm, dómnelor, că și damele române din

vechia generație au contribuit foarte mult la propagarea ideilor liberale și egalitare.

Când în Franța, cum o spuneam și atunci, școala romantică începuse de la 1835 înainte de a ajunge la apogeul său, literatura noastră începea ași lua sborul către glorie.

Sunt mulți bărbați din vechia generație cari, prin scrierile lor, au contribuit, foarte mult, la generarea acestei țări. Poetul Alexandri cu doinele și cântecele sale populare, Bolintineanu cu baladele și legendele sale istorice, ne-au redeșteptat simțimentele noastre romănesci și gloria noastră națională; iar Bolliac prin versuri energice ca „Sila“ susținea și apăra drepturile populației rurale pe când Gr. Alexandrescu prin ingeniósele sale fabule căuta, prin alusiuni, a biciui moravurile societății de p'atunci ca „*Vulpea Liberală*“ precum și „*Boul și Vițelul*“ cu care lovia în ciocoi vechi iar cu fabule ca *Lebăda și Puii corbului* căuta a combate tendințele polițice ale acelei epoce.

Acéstă epocă de aur a mișcării noastre literă redeșteptă națiunea română din letargia în care se afla și numai ast-fel proclamația de la 1848 sub-scrisă de Heliade, Tell și Magheru putu să aprinză spiritele romănilor și să le misce inima.

Revoluția de la 1848 ne asigură la congresul din Paris, la 1856, autonomia țării sub garanția chiar a puterilor contractante; fapt ce-l datorăm iarăși, în mare parte, tot bărbaților din valoroasa vechiă generație care a luptat pe toate căile diplomatice și prin diferite memorii și broșuri politice pentru recucerirea drepturilor noastre.

Apoi, veni și anul mântuirii 1859 în care visul tuturilor românilor, unirea principatelor, cântată în horă de poetul Alexandri, se îndeplini cu cel din urmă Domn Român Alexandru Cuza-Vodă de fericită memorie, încă unul din vechia și bărbătească generație!.. Dar mă opresc aci.

A vă mai spune fapte d'ale vechiei generații, ar fi a vă face istoria contimporană a țării, a face cu d-v, diferite și varii paralele óre-cum foarte descurajătoare. Să lăsăm însă această sarcină, or vr'unui viitor Plutarch, mai îndrăzneț, și, cu timpul, poate, mai puțin prevenit; or vr'unui istoric mai competente sau mai puțin obligat de a învelui crudul adevăr.

* * *

V'am tot spus, până acum, dómnelor și domnilor, când una, când alta; ne-am dat cu

drag in vorbă de vechia generația căci, vă mărturisesc, n'aș voi a vă spune tot ce am pe inimă despre această nouă generația care prea s'a legănat în lăgănul de mătase țesut de vechia generația.

A venit însă timpul să ne îndreptăm cu toții privirile asupra acestei noi generații, dacă ne iubim țera și dacă ne interesăm de sórta și viitorul ei!

Noua generația, dómnelor și domnilor, despre care voim să vorbim, se compune, în cea mai mare parte, dintr'o tinerime democratică ce a început a apare d'o dată cu uni-rea principatelor.

Membrii noiei generații sunt nisce tineri cari, cei mai mulți dintr'ênșii, și-au făcut studiile prin streinătate și mai cu sémă la Paris.

Intorși în țără cei mai mulți, neavând *alte studii* de cât acele cu privire la cunoșcința legilor, iar câți-va dintr'ênșii *numai p'acelea* ale sciințelor positive, fie-care caută a se că-pătui, mai întéiu, într'o funcțiune publică, nu dóră pentru dorința de a servi Statul, care pentru unii făcuse chiar cheltueli, ci, mai cu sémă, numai și numai, pentru a se afla, mai mult sau mai puțin, la vedere.

Noua generație, dómnelor și domnilor, n'are in inima ei acea abnegație personală și acel devotament desinteresat care caracterisă vechia generație

Ea dar a rămas și rămâne nepăsătoare de mai tot ce privesce binele public.

Cu toate acestea, ca să fim dreți, trebuie să mărturisim că intrarea in funcțiuni publice a unei numeroase tinerimi inteligentă și cultivată a fost foarte folositore Statului român, reorganizat cu legi noi.

„La legi noi, trebuia, intr'adevăr, ómeni noi!“

Afară de acésta, noua generație a generalisat in funcțiunile publice scóla onestității fără însă a introna și pe aceea a demnității personale.

Ambițiunea nu vorbesce cu demnitatea; sunt certate de mult.

Și noua generație e mai înainte de toate ambițiosă.

Ambițiunea însă a unor membrii din noua generație a fost mai mult sau mai puțin mărginită.

Aceștia, neavând curajul d'a se manifesta printr'un caracter óre-care de independință au rămas și până astăzi funcționari puclici, loviți adesea in demnitatea lor personală,

dar, cu toate acestea cei mai mulți dintr'ênșii, au contribuit și contribuesc la regenerarea și prosperitatea țării prin capacitatea și onestitatea lor.

Lăsând dar in pace p'aceia cari 'și urmez liniscit cariera ce au imbrățisat, să venim la acei membrii din noua generația care au pretențiunea d'a lua mâne, poimâne, direcțiunea afacerilor publice, fără a ne preocupa câtu'si de puțin de acei membrii din noua generația „eșiți de prin cluburi și intruniri populare“ despre cari ne vorbesc *Taine in les Origines de la France Contemporaine*.

Nouă, ne e vorba de acea generația órecum instruită, care, muncită de ambițiunea d'a ajunge cât se pôte mai curënd sau a sări, cât de iute p'o tréptă a societății, cât se pôte, mai inaltă, forméză astă-đi, un nou strat social.

Intr'acéstă nouă generația sunt bărbați d'aceia cari, sub pretext de a se ocupa mai de aprópe de reorganisarea ori ameliorarea instituțiunilor nóstre, au căutat să se preocupe mai cu sémă de ameliorarea pozițiunei lor sociale prin prosperarea averilor lor materiale.

Acești din urină, ca și cei d'ântăiu, și au

început viața publică tot prin a ocupa câte o funcție d'a Statului.

Și au dreptate, dómnelor și domnilor.

Esci, in trébă?

Toți te întreabă!

Cu tóte acestea, *nemărginta* lor ambițiune nu se putea *mărgini* numai în nisce funcțiuni publice ori cât de importante, mai cu sémă când ne aducem aminte că le ocupau pe nisce timpurî in cari se ținea socotélă de óre-care ierarchiă ce 'i împiedica să se urce pe neresuflăte la nisce înălțimi óre-cum vertiginóse.

Ierarhia, ce e drept, aduce cu sine stabilitatea in funcțiuni și menține până la un óre-care punct prestiginl lor.

Acésta însă nu putea place acestei ambițiose părți din noua generație grăbită a eși cât se póte mai curând la obraze.

Retrași dar din funcțiunile publice, fiecare 'și-a căutat de profesiunea sa pentru a o face cât se póte mai productivă.

Terenul profesiunei lor a fost énsă pentru unii dintr'ênși mai mult sau mai puțin steril.

Le trebuia, prin urmare, un teren mai mănós.

Alese, deci, terenul politic; teren foarte lucrativ și productiv în această țară în care politica a ajuns să fie o meserie de inavutire spontanee or feerică.

Iacă pentru ce vedem astăzi, p'atâția bărbați din noua generație de diferite profesii, tolânindu-se, or tăvălindu-se, în nisipul arenei politice din țera românească, pe când, prin profesia lor numai, ar fi putut, fie-care, în cercul său, să fie atât de folositori țerii în care s'a născut!

Dar, când o fi și o fi, nu știu dacă, cercetând bine, nu au și dreptate până la un ore-care punct.

Intr'adevăr, dómnelor și domnilor, în țera asta, bine-cuvântată de Dumnezeu, nu mai poți să ajungi să insemnezi „ceva“ sau să fi „cine-va“ numai și numai prin profesia ce ai.

Vorbind, în regulă generală; poți să fi profesor or cât de învățat, medic or cât de savant, inginer or cât de experimentat, avocat or cât de consciințios, nu ai mai nici o căutare dacă nu vei fi *mănjit* mai mult sau mai puțin de o culóre ore-care politică.

Știm cu toți, dómnelor și domnilor, că mai tótă suflarea románescă trăiește din și prin politică.

D'aceia urmărind noua generațiã pe terenul politic, nu e rëu d'a ne da séma împreună, dar in trecăt, de ce a fi și astã politicã din țera románescã, fără ênsã a mē scobori pe terenul arđetor al luptelor și pasiunelor politicei nóstre militante... Nu mē lasã d-nu Esarcu.

Voiu rēmãne deci numai in dómeniul ideilor... curente.

Asta este și dupã dorința mea și cu voia d-lui President.

Și, fiind cã lumina ne vine astã-di de prin țerile germane, știți fórte bine cã Bluntschli, pe lângã alte divisiuni și sub-divisiuni imparte politica in douē: politica practicã și politica theoreticã.

De exemplu, a propaga și susține, astã-di, intr'o țerã, prin graiu și prin scris, cã republica este forma de guvernãmēt cea mai perfectã, este a face politicã theoreticã și chiar idealistã... dar, a lucra și a lupta, mâine, pentru introducerea și stabilirea unei monarhii constituționale, este a face politicã practicã, ori realistã.

A susține și a proclama, astă-zi, într'altă țară, idei democratice și de egalitate, este a face o bună politică theoretică... dar a umplé or împăna mâine pepturi *democratice*, cu cruci, plăci, panglici; in fine cu acele insigne al feudalității, este a face o politică practică.

Asemeni procedări se pot énsă mai mult sau mai puțin justifica, căci nu trebuie să scăpăm pin vedere că in ori ce stat ténér, politica practică domină pe cea theoretică.

Așa și in țara Romănescă.

Cu tóte acestea, pentru ca un stat să pótă prospera urméză ca politica practică să nu fie tocmai despărțita de cea theoretică.

Vechia generația, ne putând, pe timpurile trecute, a lua parte activă la afacerile Statului, n'a făcut in tinerețea ei de cât politică theoretică și, câte o dată, chiar idealistă.

Chemată énsă mai in urmă la conducerea afacerilor publice, cei mai mulți bărbați dintr'énsa, s'a lăsat a se domina tot de politica practică, uitând adesea principiile politicei theoretice ce a susținut in viața lor publică.

Am vădut cu toții bărbați din vechia generația cari mai tótă viața lor au profesat o politică chiar idealistă; mai târziu ênsă, s'a lăsat a se conduce numai de politica realistă.

Ar fi trebuit ênsă să nu iute că, după cum dice Bluntschi:

„Realismul póte avea rezultatele sale, să asigure puterea, să strângă la comori, să mulțumescă pe guvernanți, să procure chiar guvernanților o viață liniștită și nepăsătoare dar acel realism înăbușește simțimentele, progresul spiritului, libertatea!“

„Realismul s'adresază la partea animală a omului și 'i uită sufletul.“

Inaugurându-se, deci, sistemul de a susține una și d'a face alta, partidele politice ce s'au format printr'ênsul, par astăzi a fi perdut fórte mult din increderea ce trebuia să inspire Națiunii; iar cât despre noua generația 'mi e témă să n'o vęd asfixiată de atmosfera in care trăiesce.

* * *

Noua generația apare dar in arena politică intr'o epocă in care predomină sistemul de *a dice una și a face alta*.

Noua generație răsare, în fine, în arena politică într'o epocă în care nu există nici școlă, nici educație politică.

Cei mai mulți din membrii noii generații nu voră a ce preocupa cătuși de puțin de o asemenea situație morală, ne cum de ameliorarea moravurilor noastre politice atât de corupte.

Impinși de o ambiție nemăsurată și dominați d'un sceptism fără margini, avură cinismul d'a se arunca fără nici un scrupul pe arena politică în care ambiția lor d'a d'a ajunge și pôte lua, cât mai curând, sborul și nu se sfiră d'a se duce în ori ce tăbără, or care ar fi aceia, unde ênsă ierarchia să fie gonită, meritul nesocotit, munca lăsată pe séma altora, independința de caracter înlăturată, demnitatea personală luată în ris iar libertatea cugetării pusă în lanțurile dișciplinei de partid.

Am auzit ênsă... și v'o spun și eu tot din auzite, că ar fi unii și alții dintr'ênșii cari port ađi în inimă „doliul ilusiunelor lor.“

Noua generație, dómnelor și domnilor, sé-mână cu acei copii resfățați de părinții lor cari, de și ajunși într'o etate destul de înaintată, trăiesc, tot în casa părintescă, tot

pe socotéla părinților, tot după urma lor, fără a se bucura în lume de o altă considerație de cât tot d'aceia a părinților lor.

Uitați-vă ori într'o parte or într'alta și abia veți zări pe ici pe colea câte o individualitate politică din noua generație.

Mai toți membrii din noua generație, cari 'și-au început viața lor publică încă de la 1859, ajunși astăzi la maturitate, nu trăiesc în lumea politică de cât or după urma vr'unuia din valoroșii bărbați ai valorósei vechi generații, or duși de mână de vr'unul dintr'ênșii.

'Mi place a crede, dómnelor și domnilor, că alta era speranța ce vechia generație avea în cea nouă.

* * *

Or cum ar fi, și or ce s'ar dice contra noiei generații, nu mă sfîesc a o spune, culpa este, în mare parte, a celei vechi.

Vechia generație, ajunsă la apogeul gloriei sale, 'și uită datoria d'a se preocupa de viitorul celei noi care era și viitorul acestei țări.

Indiferința unora din membrii vechiei generații, cinismul altora și inconsecințele câtor-

va, făcu pe noua generația să devie cu totul sceptică și egoistă.

Noua generația, flórea țării, abia inflorită, e veștejită!

Citeam acum cât-va timp o carte seriósă scrisă de un vechiu jurnalist și publicist, cartea d-lui P. Teulescu „Revoluția și Revoluționarii“ in care se expune cauza, principiile precum și excesele revoluții franceze din 1879; carte care, după cum o spunea răposatul Vasile Boerescu intr'un articol publicat in „Pressa“ pe la 1870, este scrisă „tocmai la timpul când Românii, in această „epocă de transformare politică, aű trebuință „de a învăța, de a se ameliora, de a prețui „binele și a se feri de rău, prin aceia ce vor „afla că au făcut or au pățit alții.“

Acéstă operă cu totul meritorie a d-lui P. Teulescu coprinde in sine, după cum însuși autorul ne-o spune „un studiu asupra teoriilor, a ideilor și a ómenilor cari au jucat „un rol in acea revoluția, studiu ce ne este „atăt de necesar acum când căutăm a ne „orienta in acțiunea nóstră politică și socială „după mișcările, faptele și chiar gesturile „acelei epoce.“

Și, vorbindu-vě de voua generația, 'mi-am adus aminte de acéstă carte scrisă intr'o

limbă curată și într'un stil limpede în care autorul printre alte reflecțiuni făcute cu spiritul său plin causticitate asupra teoriilor, ideilor acelei epoci ce predomină și la unii din ómenii noștrii, ne vorbește într'o pagină și despre noua generație; pagină scrisă din inimă și plină de adevăr.

„Sunt multe crimele acelor cari se fălesc
„că sunt conducătorii junimei. Crima lor cea
„mare însă este că prin direcția ce i s'a
„dat, a distrus speranțele ce se putea pune
„intr'ênsa, a nimicuit viitorul.“

Și mai departe.

„Cunóscem junimea celor două epoci din
istoria noastră.“

Junimea studiósă, desinteresată plină de
„abnegație și patriotism, a avut rolul său
„principal în epoca renascerii.“

„Cunóscem asemenea junimea epocii a
„doua.“

„Ea presintă interesarea, o sete neobo-
„sită de a ajunge să facă treburi. E rece
„d'ale patriei, și d'aceia patria va fi rece
„de dênsa. Națiunea va rămânea indiferentă
„la înălțarea și scoborârea acestei junimi,
„ca la ori ce se înalță pentru sine, fără a
„avea sentimentul de a fi folositori țerii lor“.

Așa e.

Indiferență de noua direcțiune ce ar trebui să se dea afacerilor publice, indiferență de reforma ce se simte necesarie pentru organizarea instituțiunelor noastre și ameliorarea moravurilor politice, noua generațiã nu lucrãzã și nu se luptã de cât pentru îmbunătățirea sôrtei sale materiale.

Sunt, din fericire, unii din membrii noiei generații cari ar dori să lupte cu devotament și abnegațiune pentru binele țerii lor, încercându-se a crea o șcôlã politicã in care să se pue in armoniã practica cu theoria ideilor și principiilor ce agitã astã-dî națiunele, o șcôlã in care politica theoreticã se serve de cãlãuzã politiceii practice; o șcôlã, in fine, in care să se formeze *caractere* politice de cari avem atãta necesitate, caractere destinate a lupta pentru ameliorarea moravurilor noastre sociale și pentru respectarea meritului și a munceii.

Sunt alții cari se incerc a lupta pentru prosperarea literilor, artelor si sciințelor atãt de necesare unei țeri ca se mERGã cu siguranță spre civilisare.

Și unii și alții sunt descurajați de nepăsarea și câte-o-datã chiar ironia ce intâmpinã in calea lor.

Egoismul ce a coprins noua generație, scepticismul care s'a infiltrat în inima ei, a început a preocupa serios pe acei ce cugetă la viitorul acestei țări.

Unul din bărbații care cugetă și i place a scrie impresiunile sale despre tot ce a văzut și vede în viața sa este D-nu Ion Ghica.

Să'mi dați voie și mie, dómnelor și domnilor, a vă vorbi despre D-nu Ion Ghica pe care, mai deună-ți, și unul dintre confrății mei conferențieri l-au adus la bara... acestui Atheneu, pentru nisce „convorbiri economice, cu care confratele nostru voia a'și complecta studiul conferinței sale de „nisce moravuri“.

Sunt acum vr'o patru ani de când D-nu Ion Ghica ocupa liniștit un fotoliu în Senat pe care adesea l'părăsea bucuros pentru a se duce la Theatrul Național unde, numit director general, căuta să dea o nouă direcție artei dramatice române.

Aflându-se dar, mai mult sau mai puțin, în vilegiatură politică, cam tot p'atunci, adică între anul 1881—1882, acei cari le plac d'a citi ce se scrie în românesce, mai cu sémă despre cele românesci — știu că în Revista „Convorbirilor Literare“ din a-

nul al XIV și XV — menționez acest număr de ani ca un omagiu adus perseveranței colaboratorilor acestei reviste literare — s'a vădut publicându-se o corespondență dintre D-nu Ion Ghica și Poetul ginteii latine V, Alexandri, în care acești doi bărbați ilustrii ai vechei generații, reamintindu-și impresiunile tinereții lor, ne descriu cu culori așa de vii moravurile societății trecute comparându-le cu moravurile societății de astăzi căci, după cum o dice dulcele și suavul nostru poet în stylul său fermăcător „când vine vârsta nemilósă „și ne spune că e timp de astâmpărat pornirile inimei și de strâns aripele inchipuirii; „când sburdalnicele sboruri prin lumea nă- „lucirilor atrăgătoare, devin periculóse și că- „lătoriile depărtate prin lumea reală o in- „treprindere obositóre, ne rămâne o ultimă „și neprețuită petrecere pentru mângâierea „dilelor din apusul vieței. Ea consistă întru „aducerea aminte a trecutului și reinvierea „prin povestire a diverselor epoce prin cari „am trecut.“

Scrisorile despre care ne este vorba s'au și publicat, mai deună-zi, într'un singur volum, iar Vinerea trecută d-nu V. Alexandri a și ținut despre ele la Academie, o confe-

rință... academică, citind in audiență publică, mai multe din scrisorile d-lui I. Ghica cari nu numai că sunt foarte interesante, pentru că coprinde intr'ênsele desvâlirea atâtor fapte, situațiuni și typuri necunoscute de noua generațiã dar, 'și-au și meritul lor literar prin stylul simplu, natural, plăcut și încântător cu care sunt scrise, mai cu séniã in cea ce privesce partea descriptivã.

Citite la Academia de d-nu Alexandri, de sigur, vor fi premiate.

Intr'una din aceste scrisori, d-nu Ion Ghica, observator fin și cugetător serios, ne descrie o conversațiã ce a surprins intr'o sérã de varã la o grãdinã unde se juca teatrul românesc.

Dar mai bine sã v'o citesc.

Iubite amice, scrie d-nu Ion Ghica, „O „lunã ca ziua, dame și cavaleri multime 'și „indreptau pașii spre grãdinele din strada „Academiei. Douë tinere elegante mergeau „inaintea mea, tirînd de mână un băiețel ca „de vr'o patru anișori, in costum de mic „dorobanț cu căciula țărănescã de óie pe „cap și cu pușcă de lemn de teiu, sistem „Davila.

„Ele 'și comunicau ast-fel una alteia ideile „lor sociale și fasionabile.

„ — Puneți in gând, soro, că Mițu meu,
 „una și bună, vrea să mă ducă să ved pe
 „Mateescu jucând pe *Milo Director!*... *quelle*
 „*idée, ma chère!* Ca mitocancele! Apoi nu e
 „smintit? Atunci să mai vadă el! Auzi să
 „nu vrea să mērgă la Stavri? unde merge
 „nobleța mare! unde găsești societatea cea
 „mai bună, pe toți tinerii *à la mode!* Lu-
 „mea *chic ma chère!* nu-i pōte intra pros-
 „tului in cap că astă-đi nu mai sunt boieri
 „și negustori, suntem toți egali, tot o apă!
 „Ce să auzi la Milo, *ma chère?* românesce
 „și iar românesce. *C'est a vous faire dégo-*
 „*biller,* cum đice Zizica mea. Unde mai e li-
 „bertatea, soro? Te intreb.

„ — Stăi să ne uităm la afiș, intrerupse
 „tovarășa. Să vedem daca se cântă *La chose.*
 „Ce romanță deliciosă! e de nebunie, *cela*
 „*vous transporte!*“

Și alte câte-va reflectiuni tot cam in felul
 acestora.

Ear mai departe d-nu Ión Ghica, conti-
 nuând, adaogă:

„Discutând ast-fel intre dēnsōle, tinerele
 „dame au trecut pe sub literile de foc ale
 „grădinei unde se jōcă și cântă franțuzesce.“

„Eu am urmat înainte și am intrat in
 „grădina unde jōcă Milo cu trupa românescă,

„înaintea unui public puțin numeros, în a-
 „devăr, dar care făcea un haz nespun, rîdea
 „de se prăpădea.“

„Mă aședăsem la o masă când iată că
 „vin de pun în vecinătate doi tineri par-
 „fumați cu pîrul pe frunte despărțit pe
 „sprîncenă à la cocodès. Veniau discutând.“

„— Cum vrei să progreseze o țară unde
 „nu este egalitate? *Imagine-toi mon ami,*
 „că sunt de doi ani supleant de Tribunal!
 „*Cela tue la merite.* Să trăiesc eu cu 250 lei
 „pe lună! Ce să mănânci și să îmbraci?
 „Apoi nu 'ți mai trebuie mînuși, birjă, mai
 „o înghețată séra, un ferber? Om ești!
 „Dacă am cerut Ministrului să mă numescă
 „în locul vacant de director la Cassa de
 „Depuneri și Consemnațiuni, scil ce mi-a
 „răepuns? „Acolo, domnule, trebuie un om
 „care să cunoscă serviciul, un om cu știință
 „și experiență“ *C'est triste, mon ami, il n'y*
 „*a pas de carrière chez nous.*“

„— Când dic că nu le place egalitatea,
 „sciu ce dic, replică cel-l-alt; nu vor să în-
 „țelegă, nene, că fără egalitate toate sunt
 „numai mofturi, *des fantasmagories.* Ce mai
 „aștepți de la o țară unde se permite lui
 „Licorescu să aibă două-deci de mii de gal-
 „beni venit. Ce face cu ei? *Je vous le de-*

„*mande*. Adună la chârții, dreptate e asta?
 „Sci că eram ca un frate cu Tilică, să veđi
 „cum și-a ridicat nasul, nici nu mă mai
 „bagă în sémă; are patru mii de galbeni
 „pe an, *mon ami*, două de la tată-său și
 „două de la nevestă. Cărnățescu i-a dat fata
 „dicând că e de neam. Și eu să aștept până
 „o muri tată-meu, care, Dómne ferește!
 „póte să mai trăiască încă două-đeci de ani
 „d'aci incolo, *et même alors*, tot, tot cinci
 „mii de franci venit. Ce mai trébă! Apoi
 „dreptate e asta, egalitate e, libertate? Te
 „intreb!

„— Suetul pe care 'l am tratat eu alaltă
 „séră pe la Puțul cu apă cece! Le-am đis:
 „egalitate, libertate și dreptate, iată ce ne
 „trebuie.“ Scii ce de lume era? gema nu
 „mai încăpea. Am pus cestiunea pe tărē-
 „mul subiectivitgții, n'am voit să o tratez
 „din punctul de vedere obiectiv. *Que voulez-*
 „*vous, mon ami, il faut combattre les pre-*
 „*jugés.*

„Toti funcționarii administrativi, judecă-
 „tori și financiari, generali, coloneli și loco-
 „tenenți, *toți tot o lefă.*“

'Mi pare însă că tinerii d-lui Ión Ghica
 sunt typuri d'ale viitórei generații.

Or cum ar fi, acésta 'mi aduce aminte și mie o altă anecdotă cu totul veridică.

E vorba tot d'un tēnēr din viitórea generațiã, tot cu pērul pe frunte despărțit pe sprincénã dar adus puțin și pe amēndouē timplele capului, imbrăcat cu niște haine cari d'abia 'l incape și încălțat cu niște cisme ascuțite la vērful ca o opincă; altmintrelea, insã, destul de elegant.

Acéstã *opincă elegantă, talpa viitórei generații*, se presintă intr'o dî inaintea unui tēnēr din noua generațiã care până mai de unã-dî abia ocupa o funcțiune mai mult sau mai puțin importantă iar astã-dî se află gogémite director nu mai știu la care ministeriu.

Amēndoui tinerii se cunoșteau împreună.

Erau, 'mi pare, óre-cum și prietini.

— Ași vrea, mon cher, să mă vîri și pe mine in vr'o funcție, dîce tēnērul viitórei generații.

— Cãm ce funcțiã ai vrea?.. 'l intrébã tēnērul director, cu acel suris protector caracteristic celor pe neasceptate ajunși.

Și tēnērul, neștiind, se vede, ca la ce ar putea să se pricépã, nu'si perde cumpētul de a responde.

— O funcțiã... in care să am *lefã multã is trébã puținã*.

* * *

Asemenea aspirațiuni ale viitoare generațiuni provin din relele exemple date de noi ceștia din noua generațiã.

Noua generațiã devine dar responsabilã de viitorul țerii.

Unul câte unul din bătrânii încă in viață ai vechei generații se duc dintre noi... și par' că ne lasã in voia intêmplării!

Mãine, poimãine, tótã speranța țerii va fi generația actualã.

Dea Dumneșeu ca, in ziua când sórta României 'i va fi incredințatã, sã 'și dea, mai bine, séma de misiunea ei, sã 'și puie mai sus inimele pentru ca sã fiã, cel puțin, demnã urmașã a vechei generații!

327 (698-47) " 1837 (00)

VALACHIE

Débats entre l'assemblée générale de la Valachie

Séant à Bucharest

et le

BARON DE RUCHMANN

Consul Général de Russie

sur un article introduit dans le Règlement Organique

Pièces à l'appui

Nous recevons d'un de nos correspondans les nouvelles suivantes de la Valachie; nous nous abstenons pour le moment de toute réflexion, laissant a chacun le soin d'en apprécier la gravité.

La Russie croit, sans doute, le moment propice à l'accomplissement des projets qui lui ont été légués par Catherine; tandis qu'elle poursuit son oeuvre à envahissement du côté de l'Asie, elle ne laisse échapper aucune occasion de s'incorporer quelque

province d'Europe: il lui faut la Mer Noire et le Danube pour être à l'aise.

Un débat qui vient de s'élever entre l'Assemblée Générale de la Valachie et le Consul Général de la Cour Impériale pourrait bien aboutir à l'occupation de ce pays.

Il paraîtrait que la Russie aurait introduit quelques lignes à la fin du Règlement soi-disant Organique, *ainsi nommé à juste titre*, car ce règlement fut rédigé d'après des notes envoyées de St. Pétersbourg, sous la Présidence du Consul Général Minzaki, durant l'occupation du pays par les Troupes Russes; contrairement aux anciens modes de convocation, les membres de l'assemblée, convoquée à cette époque pour discuter le règlement, ne furent point élus par des citoyens jouissant de la pleine liberté de leur vote; mais ils furent nommés sous l'influence Russe, à tel point que le Métropolitain et un autre membre, qui voulurent élever la voix contre ces illégalités furent envoyés en exil.

Non contente de ces attentats contre la nationalité de la Valachie, la Russie vient de faire insérer, comme je vous le disais, à la fin du Règlement Organique, *quelques*

lignes d'après les quelles, toute disposition administrative ou changement quelconque, qui pourrait être opéré sans l'agrément de la Cour protectrice, serait considéré comme nul, bien que ces lignes n'eussent point été insérées dans le Règlement Organique qui fut imprimé en 1832.

L'Assemblée s'est refusée à laisser introduire ces lignes qui impliquent la destruction complète de la nation qu'elle représente, faisant valoir pour raison principale que la Russie ne pouvait avoir conquis, sur les deux Principautés Valaque et Moldave, plus de droit que la Porte elle même n'en avait d'après les anciennes Capitulations.

Le Baron Ruchmann, Consul Général de la Russie, voyant que l'assemblée persistait dans son refus, envoya une note à Son Altesse l'hospodar, par la quelle il protestait contre cette tendance de l'assemblée et la tournure qu'avaient prise les débats, comme attentoire aux droits des deux Cours Suzeraines et protectrices, la Porte et la Russie, et prévenait le Prince qu'il allait porter ces faits a la connaissance de la Cour Impériale et à celle de la Mission de Constantinople, afin de provoquer de la

part des deux Cours telle détermination qu'il leur plairait.

En même temps le Ministère nommé depuis peu contre la volonté du prince, ministère dévoué au Baron Ruchmann, obtint du prince une lettre clôture, et se hâta... de la signifier aux députés, mais l'assemblée ne se sépara qu'après avoir rédigé son adresse au Prince. *Le Baron Ruchmann, donna l'ordre au prince de faire enlever par la force armée de la Métropole les Archives et tous les papiers y relatifs qui sont confiés d'après la loi, au Président de la Chambre et au secrétaire, et posta des sentinelles.*

Ruchmann, en attendant la réponse des deux Cours, fit destituer le chef de la police, qui comptait parmi les membres signataires, et fit menacer les autres de ne pas laisser cet acte impuni, ce qui est très-probable, vu l'Etat de faiblesse de la Porte, qui, à la première note de l'Ambassadeur Russe à Constantinople, délivrera un firman pour exiler tous les députés signataires.

C'est avec la plus grande anxiété et une profonde consternation que la Valachie attend le sort qui va la frapper. Elle lève un regard suppliant vers le reste de l'Europe.

Le lendemain, jour des élections des mem-

bres de la Municipalité, le public, partageant les sentimens de l'Assemblée Générale nomma pour Président et pour membre, des personnes signataires de l'adresse.

Ruchmann se hâta d'enjoindre au Prince de ne pas les sanctionner.

Note de Monsieur B. Ruchmann Consul-Général de la Cour Impériale de Russie à Bucharest, adressée le 17 Juillet 1837 à S. A. l'hospodar de la Valachie.

Le sousigné, Consul de S. M. L'Empereur de toutes les Russies, à l'honneur de mettre sous les yeux de S. A. l'ospodar de la Valachie les faits suivans.

Immédiatement après le rétablissement du régime actuel, Monsieur le Conseiller privé Minzaki avait été chargé d'inviter les deux Administrations, Valache et Moldave, à prendre les mesures nécessaires, à l'effet de reunir, pour chacune de ces deux Principautés dans un seul corps d'ouvrage l'ensemble des divers réglemens et actes organiques faits par le Gouvernement provisoire durant l'occupation de ces provinces par les armées de la Cour Impériale.

Le Gouvernement Moldave de concert avec l'assemblée générale *appréciant le but salulaire de cette mesure, s'est empressé de terminer ce travail, avec cette scrupuleuse exactitude et ce calme réfléchi, qui témoignent du bon esprit dont ils ont été animés dans cette circonstance.* En consequence il y a déjà plus de deux ans qu'un exemplaire de ce règlement, ainsi complété et refondu, a été déposé à la Métropole de Jassy, pour servir de base aux actes l'Administration, et qu'un second exemplaire a été en même temps, remis au Consulat-Général de S. M. I., *pour lui servir de contrôle à la marche des Autorités locales.*

Le sousigné, devant s'attendre à ce que l'Assemblée Générale de Valachie, pénétrée comme celle de Moldavie, des intentions salulaires qui ont présidé aux reformes introduites dans les Principautés tributaires de la Porte mais placées formellement par les traités, sous la protection de la Russie, suivrait une ligne de conduite analogue, conduite qui lui était tracée par des devoirs qu'elle ne pourra jamais méconnaître impunément, ce n'est pas, sans une extrême surprise et un vif regret, que le soussigné a vu que l'Assemblée Générale, en prenant

connaissance du rapport présenté par la commission qui avait été chargée de la révision de ce travail, a élevé des objections et des difficultés relativement aux changemens introduits dans la nouvelle rédaction, par suite des principes qui lui ont servi de règle et en vertu d'une sanction suprême.

Cette rédaction est basée, d'une part, sur le texte primitif du règlement et des stipulations supplémentaires adoptés par l'administration provisoire, et, d'une autre part, sur les changemens de pure forme, arrêtés entre la Cour Impériale et la Porte Ottomane et qui n'altèrent d'aucune manière le dispositif du texte.

D'après cela l'Assemblée Générale n'était appelée qu'à constater si la nouvelle rédaction est exactement conforme à ces bases, et elle ne pouvait que sortir du cercle de de ses attributions et de ses pouvoirs, soit en s'opposant à ce changement soit en voulant les modifier selon ses propres opinions.

Le soussigné se fait, par conséquent, un devoir de déclarer à S. A. l'hospodar que les dissensions des membres de l'Assemblée, ayant pris une pareille tendance, il ne peut les considérer que comme essentiellement attentatoires aux droits des Cours Suzeraines

et protectrices et qu'il ne lui reste dès lors qu'à protester, comme il proteste par la présente, de la manière la plus formelle; contre une marche aussi irrégulière et aussi contraire au respect dû aux deux hautes cours, qui n'admettent aucune déviation de la lettre des transactions qu'elles ont conclues, et qu'elle sauront maintenir dans toute leur intégrité.

En conséquence, le soussigné, en pressant Son Altesse de vouloir bien immédiatement prendre les mesures les plus convenables pour faire cesser toute dissension ultérieure à cet égard, croit de son devoir de la prévenir en même temps qu'il se réserve de porter cette fâcheuse circonstance, tant à la connaissance de la Cour Impériale, qu'à celle de la Mission de Sa Majesté à Constantinople, afin de provoquer les déterminations que le cas exige.

Il saisit, en attendant, cette occasion, pour offrir à S. A. l'hospodar de la Valachie les assurances de sa haute considération.

Bucharest, le 17 Juillet 1837.

signé: **B. Ruchmann.**

Copie de l'adresse de l'Assemblée Générale de la Valachie séant à Bucharest.

C'est avec une profonde affliction que l'Assemblée a entendu hier 29 Juillet, l'Office de Votre Altesse en date du 18 du même mois, sous le No. 357, et de la teneur suivante :

„Les travaux de l'Assemblée, concernant
 „l'incorporation au règlement organique des
 „développemens pendant d'administration pro-
 „visoire et des changements présentés, ont
 „donné lieu à des débats tellement éloignés
 „de cette vue que l'honorable Consulat-Gé-
 „néral de la Cour Impériale de Russie, par
 „une Note du 17 Juillet 1837, protèste con-
 „tre ces travaux, comme attentatoires aux
 „droits des Cours Suzeraines et Protectrices.“

En conséquence Votre Altesse a ordonné que son Office daté du 27 Juin 1836 sous le No. 449, serait retiré et que, tout travail à cet égard étant annullé, devait cesser à l'instant même.

Prince, la défiance jettée aujourd'hui, avec la plus criante injustice, sur les sentimens de cette Assemblée, sur sa soumission pleine de gratitude envers les deux hautes puissances, les soupçons dirigés contre la

rectitude de conscience avec la quelle elle a toujours rempli et continue a remplir ses devoirs, s'effaceront devant la vérité, qui se trouve toute entière dans l'exposé qu'elle a l'honneur de mettre sous ses yeux.

Il est vrai que le règlement Organique manuscrit contient à la fin, quelques lignes d'après les quelles toute disposition administrative ou changement qui pourrait être opéré sans l'agrément de la Cour protectrice, serait considéré comme nul, mais ces lignes n'ont point été insérées dans ce même règlement Organique, lorsqu'en 1832 il fut imprimé par ordre de l'ex-Président Plénipotentiaire Mr le général Kisseleff, et sous les soins du secrétaire d'Etat.

Ce passage du manuscrit a fixé l'attention de l'Assemblée. Après avoir pris toutes les circonstances en considération, nous sommes restés convaincus que Mr le général Kissileff d'après toute justice, ne pouvait faire insérer, dans le règlement Organique imprimé, un article de cette nature, puis qu'il est essentiellement en contradiction flagrante avec les privilèges de cette Principauté. En effet.

1°. L'article du traité d'Andrianopole statue :

„Les Principautés jouiront du libre exercice de leur culte, d'une parfaite sûreté, d'une administration nationale indépendante, et d'une entière liberté de Commerce.“

2° Dans le paragraphe 4-eme du haticherif publié à l'avènement de Son Altesse, et émané vers la fin du mois de Moucharem, l'an de l'Egire 1250 il est dit:

„Les Princes feront librement toutes les lois nécessaires à l'administration intérieure de leur pays, de concert avec leur Divan respectif, sans néanmoins qu'ils puissent porter atteinte aux droits qui ont été garantis en faveur de ces pays, par les différens traités ou haticherif, et ils ne seront molestés, pour l'administration intérieure du pays, par aucun ordre contraire à ces droits.“

3°. Le paragraphe 8-eme du même haticherif contient ce qui suit:

„Ces deux Principautés ayant tous les droits d'une législation indépendante, ect., ect., ect.“

4°. L'article 379 relatif au règlement militaire, article sanctionné, pendant le Gouvernement provisoire, par la Cour Impériale protectrice, est conçu dans les termes suivans:

„D'après l'article du traité de paix d'Audrianoople, qui assure au seul Gouvernement Valaque l'administration intérieure du pays, etc., etc.“

5°. L'article 52 du règlement Organique, et le manifeste du Maréchal Comte de Wicstenstein, sanctionnés tous deux par la Cour Protectrice; assurent que „l'on conservera aux Valaques une existence politique.“

Telles sont, Prince, les bases sur lesquelles l'assemblée a procédé dans ses débats, concernant les travaux, qu'elle a achevés sur la révision du Règlement Organique, conformément aux mesures prises, dès l'année 1832 par le gouverneman provisoire? En quoi donc peut consister le but caché, le but attentatoire aux droits des hautes Cours Suzeraines et Protectrices? Ne serait ce pas une atteinte grave à cette paisible assemblée, que de considérer ses travaux, ses principes consciencieux, son amour et sa reconnaissance pour les droits garantis à sa patrie, comme une infraction aux lois et comme une conduite répréhensible? Lorsque l'assemblée, pénétrée du sentiment de tout ce que ses fonctions lui imposent de sacré, rempli religieusement les devoirs qu'il l'ont convoquée, mérite-t-elle une pro-

testation contre la légalité de ses travaux?

Fils de cette Patrie qui fait battre nos coeurs, appelé à la gouverner, V: Altesse appréciera, dans toute leur justice les droits du peuple que la Providence vous a confié.

Daignez, Prince, vous convaincre de la pureté qui a préside aux intentions de cette assemblée; daignez partager les sentiments qui l'animent, et faire connaître la vérité que nous avons l'honneur d'exposer à votre Altesse.

Le Secrétaire d'Etat a reçu hier, pour vous les transmettre, les papiers que votre Altesse a demandés par un office.

(Suivent les signatures de l'assemblée).

Fait à Bucharest le 30 Juillet 1837.

SITUATION EXTERIEURE

Valachie, protestation de l'Assemblée contre les pretentions de la Russie.

Le système d'envahissement que poursuit avec une si patiente opiniâtreté le Cabinet Russe, se signale, de temps à autre, à l'Europe par quelques actes imprévus qui renouvellent ses appréhensions. C'est sur les Principautés qu'a été appelée cette semaine l'attention du monde politique.

On sait quelle condition ont faite à ces deux belles Provinces les derniers traités. Elle se gouvernent par elles-mêmes, mais à la charge de rester d'une part tributaires de la Porte, et de l'autre, de subir la protection intéressée de la Russie. Toutefois, l'Assemblée de Valachie prenant au sérieux cette sorte d'indépendance concédée au pays, a cru pouvoir discuter en toute liberté un projet de Règlement Organique déjà docilement adopté par l'Assemblée de Moldavie, et qu'on lui demandait sans doute de transcrire avec une égale soumission sur ses registres de délibération.

Un article récemment introduit par le gouvernement Russe dans le règlement, a surtout excité les vives réclamations de l'Assemblée; il ne s'agit rien moins que de prononcer la nullité de toutes mesures administratives intérieure qui n'auraient pas obtenu l'agrément de la Cour protectrice. *Cette disposition est manifestement contraire à la lettre comme à l'esprit des transactions diplomatiques sur les quelles repose l'existence politique actuelle des deux principautés.* C'est ce que l'assemblée Valaque a fort bien établi dans une adresse à son hospodar, en réponse à la note menaçante de l'Agent Consulaire Russe; malheureusement cette démonstration énergique ne peut qu'être impuissante devant les masses armées dont dispose la Russie. Si la résistance se prolongeait, nul doute que la Valachie n'eût à subir une invasion nouvelle dont le résultat serait peut être de la rayer définitivement de la liste des Etats Européens.

321.01

IX.

323357

C. C. ARION

STATUL ANTIC ȘI STATUL MODERN

Conferință ținută la 9 Fevruarie 1884 in sala
Atheneului Român

Statul antic si Statul modern

Domnilor și Dómnelor,

„Pe când Harisson unul din martiri libertăței in Anglia mergea la spénzurátore, se redică din mulțime uă voce care vrënd s'el batjocoréscă 'i strigă: unde ți-e triumful care 'l promiteai, unde e triumful vechi și buneii cauze a libertăței?!“

Martirul 'și isbi peptul cu pumnul și arătându-și ánima strigă: „Triumful libertăței este in anima mea.“ Aceste fură ultimele séle cuvinte. Peste câte-va minute corpul său se clătina in furci.

Morala de Stat a acelei epocee era satisfăcută.

Cuvintele lui Harisson sunt ecoul unor vécuri intregi.

In adevér mult temp libertatea n'a triumfat, de cât in anima martirilor séi (aplause). Mult temp, inainte ca dênса sub

tóte formele, sub tóte fazele sale sã devie litera și spiritul legilor, un element atât de indispensabil în viața popórelor precum e lumina, cãldura pentru ómeni.

Inecep conferința mea cu acest strigãt de libertate al lui Harisson cãci ideile de Stat și libertate nici nu putem, nici nu trebuie a cerca sã le separãm. Diferitele faze prin cari a trecut libertatea ne esplicã diferitele idei de Stat cari au domnit.

In acéstã mare algebrã a politicei pe fie care zi sciința creazã necunoscute noi fiindcã civilizațiunea a creat trebuințe noi și drapelul ori cât de mãndru ar fi, intr'o bunã diminețã e numai sdrențe; uã societate nouã, uã idee nouã, cere un drapel cu uã nouã inscripție. De aceia libertatea și statul nu pot sã rãmãie tot-deauna aceleași.

Statele noi au un avantaj, acela de a profita de sciința și de experiența statelor mai bãtrãne. Noi fiind unul din Statele cele noi, e bine, e util a vedea schimbãrile, sguairile, suferințele acestor idei de libertate, cu cari s'au schimbat limitele statului. Acest studiu e adi mai cu sãmã util, cãci toți cãți suntem ne proclamãm adoratori ai libertãței, mai mult sau mai puțin fervenți. E bine dar a ne cunósțe zeitatea și

atributele celui mai mare preot al său, atributele Statului și acesta, D-lor, pentru ca să înălțurăm de la noi posibilitatea ca nu cum-va pe frontispiciul vre-unui templu să se scrie cuvântul libertate, și atunci când fideli se adună se grămădesc în acel templu să vadă adese ori cam târziu că zeitatea a sburat și că în locu'i s'a întornat un idol fals. Lucru care s'a întâmplat la alte popóre și care nu e cel mai mic învățământ pe care istoria și știința politică ni l'a dat.

Într'o carte nemuritoare *La vie de Jésus*, Ernest Renan înaintă acest adevăr că fiecare secol 'și are morala sa, acest adevăr care a redicat uă mulțime de protestări, uă furtună de critice, ceea ce nu l'a împiedicat de a rămânea adevăr. Vorba lui Renan o putem aplica mai ales libertății: Fie-care secol 'și are libertatea sa. Ast-fel dacă ne vom duce cu mintea la acele monarhii orientale, la acele State cu cari începe omenirea, vom vedea că ori ce idee de Stat, de autoritate e strâns legată cu o idee religioasă. Marele pontefice e regele și regele e mare preot.

În asemenea state, credința nu intervine de cât ca un lanț, ca o legătură mai pu-

ternică care lĂgă pe fie-care supus de regele sĂu, pe fie-care credincios de marele sĂu preot.

La aceste popĂre mai nici numele de libertate nu existĂ. Dar ce a ramas de la ele? Ce a ramas din vechiul Tyr, din vechiul Egipt? cĂlĂtorul, savantul ne aratĂ cĂte-o bucĂtiĂ de pĂmĂnt, cĂte-o cĂrĂmidĂ, care ne vorbesce de monumente colosale, de acele piramide cari ameninĂau chiar cerul cu vĂrfurile lor, de monumente gigantice, redicate de rĂbdarea omenirii sub biciul su-grumĂtorilor; cari ne vorbesc de lux, de orgii, de regi tirani ŝi de popĂre sclave, in-mormĂntate in historia timpurilor!

Au fost in sĂ in anticitate 2 popĂre cari au cunoscut libertatea politicĂ ŝi a cĂror inriurire e puternicĂ in cĂ asupra civiliza-ŝiunii nĂstre. Vreau sĂ vorbesc de Greci ŝi de Romani.

Care a fost in sĂ fasa sub care libertatea, s'a manifestat la aceste popĂre? a fi liber pentru un Athenian sau un Roman, era dreptul d'a se agita in for sau in agora, dreptul de a discuta cestiunile politice, de a ŝi alege magistraŝi, de a condamna, de a graŝia, de a lua armele pentru apĂrarea patriei.

Fie-care cetățean e un suveran.

S'ar părea ca acesta este idealul de guvernare a poporului prin popor, a fie-cărui prin sine însuși. Nimic mai fals ca această aparență. Realitatea e un absolutism complet. Statul este a tot puternic și nu cunoște limite. Până în cestiunile cele mai mici, cele mai intime ale vieții, voința Statului intervine. Censori moravurilor au dreptul de a arunca o privire de inquisițiune până în secretele animei. Nu 'ți e permis nici a cânta în alt-fel de cât cum permit magistrați poporului. Terpandru nu poate să adauge nici măcar uă córdă la lyra sa fără a cere voia eforilor Spartei.

Ast-fel dar fie-care cetățén, de și participând la guvern, e în același timp supus cu totul acestui guvern.

Domn absolut la el acasă în familia sa, cu drept de vieță și de mórte asupra tuturor ai sei, cetățianul, ori cât de mare ori cât de influente, este la rëndul său sclavul cetății. Nu e acțiune privată care să nu fie obiectul unei examinări a Statului.

Nici consciința nu e liberă, nu poți să aibi altă credință de cât aceea a Statului. Fie-care patrie 'și are ȝei naționali, ȝei străini, sunt ȝei inimici, nu e permis a

crede in puterea lor, căci s'ar comite un sacrilegiu.

Pênă in relațiunile inimei autoritatea intervine. Statu pôte cere sacrificiul onórei și fericirei domestice.

Se nu ne extasiăm dar asupra libertăței celor vechi. Cei vechi n'au cunoscut adevă-rata libertate.

Ideile de libertate individuală cari fac ađi forța Statelor și a fie-cărui om nici nu se vęd măcar in germine la cei vechi.

Nu putea fi alt-fel pentru uă societate care 'și avea la basa ei sclavajiul.

Pe acest sclavagiu, a cărei dreptate nici n'o pun in dubiu spiritele cele mai mari, se ridica tótă splendórea societăților vechi.

Sclavul lucréză, el este producător, cetățénul discută in for, numesce magistrați, condamnă séu grațieză, ia armele să luptă cu inamicul, dar să intrebuinteze mánile lui la altă muncă de cât acea a armelor, să 'și adapteze inteligența la alte gânduri de cât acelea ale politicei, e un lucru pe care 'l consideră nedemn de el, nedemn de maies-tatea suveranității care residă intr'ênsul.

Comerciu, industrie, producțiuni ale minței totul in Statul antic este lăsat pe mâna sclavilor séu a fostilor sclavi. Ei sunt lu-

erători mai târziu artiști, literați, poeții Athenei și Romei.

Agricultura singura găsește grația și dictatorii sunt luați une-ori de la cornele plugului, dovada Cincinnatus, dar un Cincinnatus nu lucra pământul pentru comerț, ci pentru sine pentru trebuințele séle.

„Roma antică era pasionată pentru politică și organizațiunea ei de Stat nutrea această pasiune. Fie-care cetățian guverna și cu drept cuvânt, ȳice Benjamin Constant, că suveranitatea era pentru fie-care cetățian roman uă plăcere viua și repetată.“

Luptele chiar celebre între patriciani și plebei nu au alt scop de cât a întinde suveranitatea fie-cărui plebeu, a smulge prerogative de guvern de la patricii.

Ideia de Stat la cei vechi e dar această guvernare a republicei prin cetățieni séi, ér libertatea exercițiului chiar al acestei suveranități.

Écă Statul vechiu cu caracterul séu de dominațiune absolută asupra acțiunelor și asupra credințelor.

Când puterea imperială usurpă tóte drepturile cetățienilor, când guvernéméntul prin popor se înlocui prin guvernarea unei singure voințe, autoritatea nu 'și schimbă ca-

racterul său, idea de Stat rămâne aceeași; puterea i se întinde asupra credințelor, Statul, concentrat în persoana Cesarului, usurpă chiar un caracter de divinitate.

Imperatul este un ȃeu pe pământ. El este chemat *divin* și i se ridică altare.

În acea desordine, în acea sete de lux, de juisențe, de bogată corupțiune în care se naște Imperiul roman și isprăvesce prin a muri Statul Roman, lingușirea nu mai cunoșce margini, și alta lege nu este afară de capriciul Divinului Împărat.

Cetățianul dispăre cu totul, acea antică libertate care constă în a se agita în for, în a se ocupa de afacerile patriei și de a guverna prin vot nu mai este.

Puterea nu emana de cât de la tron. Acel care e mai aproape de Împărat i împrumută strălucirea, uă rază din divinitatea lui se reflectă pe dênșii. Funcțiunile cele mai subalterne devin cele mai înalte în erarchie, îngrijitorul grajdurilor domnesci este un înalt funcționar și decât Împăratul e *divin*, servitorii săi sunt *illustrissimi, clarissimi*. (Aplause.)

Totul dăr e concentrat în mâna împăratului, ambele elemente ale Statului antic: Putere materială și putere morală, Guver-

nământ și religiune. El ordonă ca un rege și e adorat ca un ȕeu. Omul 'i aparține corp și suflet.

Uă ȕi nouă ênsă se redicase asupra omenirei: Crescinismul.

Cea d'ântêiu, puternica lovitură care fu adusă vechei idei de Stat.

Crescinismul nu se ocupă de pământ. El planéză in sferele inalte ale conscienței ale doctrinei. „Dă lui Cesar ce este al lui Cesar și lui D-ȕeu ce este al lui D-ȕeu. „Dér in acéstă frasă atât de simplă este uă intrégă revoluțiune.

Ea proclama autoritatea Cesarului, proclama ênsă supremația lui D-ȕeu. *Da tot lui Cesar écă care este datina antică. Dă lui Cesar numai ce este al sêu și lui D-ȕeu pe al sêu écă doctrina crescină.*

Dér ce este al lui D-ȕeu ?

E credința, e sufletul, e consciența.

Cesarul dér nu mai este singur a tot puternic. Consciența omului se descatenéză de dênsul și cu consciența, cugetarea. Éca cum in acéstă frasă atât de simplă in aparentă, atât de profundă atât de politică pentru vremile de atunci, se arunca chiar germele viitorului omenirei (aplause) Crescinismul sfărăma puternica unitate a Statu-

lui vechiu. El răpescé Cesarului jumătate din puterea sa.

Ast-fel, D-lor, se explica pe de uă parte succesul noiei doctrine, pe de alta furia de persecuțiune.

Înțelegeți bine că opresiunea Statului asupra Consciențelor era atât de mare, in cât Crescinismul n'a fost de cât scânteia care a dat foc lumii întregi.

Înțelegeți érá-și ca Impératul roman, isbit in autoritatea sea nu putea tolera noua religiune, că Deul Cesar nu putea tolera un alt D-deu.

De aceea, D-lor, nu e peștera destul de adincă, nu e catacombă destul de obscură in care furia Impératului se nu găsescă pe Crescini, cari éense erau ómeni pacnici, cari nu conspirau contra guvernului, dér cari comiteau crima de a nu se inchina Religiunei de Stat.

Persecuțiunile Crescine dér sunt dictate nu de ură, nu de fanatismul religios, ci de idei politice, de idei de Stat. Éca pentru ce Impérații cei mai mari, bărbați cei mai însemnați, acei cari sunt mari pentru că se pătrund mai bine de spiritul epocelor lor, persecute cu furie Crescinismul.

Ei vedeau că noua doctrină sguduia chiar temeliele vechiului Stat și că stabilirea ei era menită să restórne lumea cea veche.

Acésta s'a și întâmplat. Geniile mari, când se simte vre-o trebuință, aprind uă idee luminósă care incede prin a nemulțami a inspăimēnta chiar; omul in adevēr 'și are deprinderile lui de viață, de cugetare, doctrinele noi 'l turbură, lumina cea nouă 'l uimește, 'l supără; dér incet incet, dēnsul se obicinuesce și lumina finesce prin a pătrunde pēnē in mintea și anima lui. E un temp ênsă de evoluțiune in care omenirea se deprinde cu idea cea nouă se desobicinuesce de formulele cele vechi și strimte. Acéstă evoluție Creștinismul a implinit'o in 3 secole.

In adevēr sub Constantin, vedem religiunea Crescină ajunsă religiune de Stat,

Episcopul crescin ia locul marelui Pontifice al păgânismului. Autoritatea remâne unită cu religia de și uă ideie nouă se introduce: ideia virtuței. Statul trebuie să fie virtuos. Pentru acésta el are necesitate de cetățeni virtuoși; și decă cetățenii nu sunt virtuoși, Biserica și Statul se însărcinéză să'i invețe virtutea une-ori chiar cu d'a-sila.

Aci apar germeni inquisițiunii cari mai târziu devin atât de puternică.

Cum ênsă ne explicăm că această nouă doctrină, atât de persecutată, eși la lumină și din intunerecul catacombelor străluci pêne pe tronul imperial?

Succesul noiei doctriini e détorit revoluțiunii, pe care o făcu mai ântêi in familia antică.

Noua doctrină e proclamarea unui adevăr: Copilul aparține mamei. — La vechile State copilul aparține când Statului, când șefului familiei care are asupra-i uă putere absolută. Drept de a'l ucide, de a'l părăsi, de a'l cresce cum va voi.

Crescinismul recunósce pe mamă și legătura in familiă o baséză nu pre autoritatea șefului suprem, ci pre afecțiune, cât e de mare rolul mamei in familia Crescină, rolul femeiei care nu mai e considerată ca uă sclavă séu ca uă ființă inferióră, rolul femeiei proclamată egala omului: — *Noi toți suntem copii femeiei libere, dice St. Pavel.*

Ast-fel se introduse ideia Crescină prin femei in familie, prin familie in Stat.

Cu tóte credințele cele noi, influența Crescinismului asupra ideii de Stat și de

libertate politică fu minimă. Autoritatea rămâne absolută și tot omul dependent de dânsa.

Dér nu se intemeiase încă bine doctrina Crescină și, pe toate spărturile imperiului Roman in decadință, năvălesc barbari cari vin și se implânteză pêne in anima imperiului.

Germanul, D-lor, aduce uă ideie nouă. Pentru dânsul Statul nu insemnăză nimic; familia e totul.

Germanul nu cunósce puterea de Stat. Fie-care cap de familie se stabilesc in pădurea, lângă pîreu care 'i place, nu ascultă de cât de șeful ce și-a dat singur, primesce și da dreptate egalilor săi. Statul pentru barbari nu există. Trăesc împărțiți in cete conduse de câte un *brenn*, cete in cari familia cu cât va fi mai numărósă cu atât va fi mai importantă, individul cu cât va avea un braciul mai tare cu atât va fi mai insemnat.

Ast-fel cu barbarii se introduce in lume acest element al forței care, pururea in luptă cu elementul de drept, nu și a dis încă, cu tot timpul care a trecut, cu tótă civilizațiunea nóstră, ultimul său cuvânt. (Aplause.)

Scriitorii germanii și chiar autorii insemnați francesi vęd in moravurile barbarilor germenale marel și fecunde libertăți indivi-

duale care face gloria și forța civilizațiunei. Nu cred însă ca Germanii, cei mai vestiți, cei mai organizați dintre barbari, să se fi gândit măcar la libertatea individului astfel cum o concepem astăzi.

Forța individului mărit oarecum cu toată familia sa forța dar a familiei, ecă idealul Germanului.

Contra barbarilor reprezentanți ai forței, stă Biserica care moscenise idea de drept din vechia societate romană.

Sunt curioase luptele, transacțiunile, între aceste două elemente, uneori sugrumările ori cărei libertăți, ori cărui drept, alte ori triumful dreptului pînă a vedea pe Atila desarmat ingenunghiat inaintea Papei. Timpul nu 'mi permite a le urma.

Din punctul nostru de vedere însă dacă vom căuta Statul, Statul nu mai există. El e divizat între toate acele familii cari voiau să domnescă. Fie-care familie nobiliară formează un mic Stătuțel. — Feudalitatea se întronéză.

Contra acestei extreme divisiuni, Biserica urmăresce idealul vechiei unităței a Statului roman.

Din frământările conquistelor barbarelor și a ideilor de drept se nasce situațiunea specială a vasalității.

Crescinismul făcuse odiósă ideia sclavagiului, a dependenței totale a unui om de altul.

Dar acésta dependență imbrăca adesea ori și forma protecțiunii. Stăpânul din lumea veche, chiar in avantagiul său, nu abandona și protegia pe sclav, cel puțin pe cât 'și apărea proprietatea unui lucru. Nobilul barbar nu mai avea sclavi, dar uă altă legătură, uă altă idee de dependență și de protecțiune se manifesta in *servagiu*.

Ce era óre nobilul? La inceput mai adesea ori nu este de cât un brigand acoperit de fer. Cu sabia in mână urmăresce mereu uă cucerire séu un rapt. In veci e in luptă, fie cu fiarele in momentele de distracție la vânătoare, fie cu ómenii in resbelele de tótă ziua. Altă muncă de cât lupta nu cunoște și nu trăesce de cât din cea ce răpesce cu sabia sa.

Acest brigand era ênsé adesea ori un protector. Lucrătorul pământului care nu avea nici uă apărare, care n'avea nici arme, nici era imbrăcat in fer, care nu putea se sbóre pe cal departe de năvălitor, legat de pământul care 'l hrănea, de coliba care 'l adăpostea, pentru ca să 'și aibă asigurat fructul muncii séle, existența sa, trebuia să se

pue sub adăpostul castelului care se ridica pe înălțime și plana de acolo in tocmai ca un vultur.

Lucrătorul hrănesce pe nobil; nobilul 'l proteje.

In toate frământările Biserica conservă tradițiunile ei latine. Aceste tradițiuni, considerate ca forțe vii de civilizațiune, inspiră unor burghesi ideia de a fonda republici după asemănarea celor vechi. Ast-fel vedem aparând republicele din secolul 12-lea și 13-lea. Una din ele fu Florența care a avut parte să vadă născând un geniu puternic: a cărui influența asupra ideilor de Stat fu prodigiósă: Machiavel, care incede prin a-și pune acéstă cestiune: Ce e mai bine pentru un prinț; A fi iubit séu a fi temut? A inspira iubirea séu orórea, temerea? Machiavel dá din uméri, nu prea scia bine, dar in fine dice că tot e mai bine a inspira terórea căci e mai sigur. Plecând de aci, aruncă in lume uă doctrină inspăimântătoare: Toți ómeni sunt răi, vicleni, deci pentru a 'i governa trebuie a sci să profiți de toate pasiunile, de toate rușinile omenesci.

Nici un sentiment de justiție nu trebuie, nici uă egalitate de drepturi, afară de acea

inaintea despotismului. Cu nivelul despotismului tot trebuie nivelat.

De altminterea ideii practice. Totul trebuie să tindă la întărirea Statului și la gloria principelui, un fel de oportunist în felul său, dar un oportunist cu uă animă de pētră, cu un caracter de fer pentru care infamia e uă jucărie, crima uă plăcere destul numai să producă ceva. Mahiavel el însuși servește pe criminalul Cesar Borgia, 'i închină și munca și admirația sa, pentru că întrevăde în el un principe glorios capabil de a se lupta pentru unitatea Italiei.

Ast-fel în mijlocul periculóselor sale teorii, arunca ideii politice fecunde, și în tótă opera sa arēta uă pătrundere și uă prevedere a viitorului cari 'i fac operă nemuritoare.

Ast-fel ca Machiavel apare astă-đi profund politic în cea ce privesce scopurile și prevederile sale, dar ministru cinic în cea ce privesce systemul său.

Dar, d-lor, 'mi veți đice: de ce atât să vorbim de dēnsul?

Scusa mea, o voi găsi într'o anecdotă și uă reflecție a unui scriitor frances:

Ludovic XIV, acel mare monarch care a resumat gândul autocrațiilor în faimósa frasă: „*L'état c'est moi*“, se plimba într'o đi cu un

bêtrân curtesan. Regele scosesé ca prin minune, tóte palatele, tóte grădinele, tóte splendorile de la Versailles. Era frig, sufla un vânt rece. Curtesanul mergea cu capul descoperit inaintea regelui. Acesta, de uă dată 'i arată cu degetul partea unde era situat palatul și 'l intrébă: Ții minte móra de vânt care era acolo? Da! Răspunse curtesanul, móra numái e, dar vântul tot suflă (aplause). Machiavel nu mai e, dar un vântuleț de Machiavellism tot mai suflă (aplause).

Ba încă s'a intêmplat cea ce se intêmplă multor ómeni mari. Cei ce au vrut s'el imitezze nu 'i au copiat de cât defectele.

Și Machiavel copiat de miniștrii care nu avea din geniul lui Machiavel de cât cinismul, cari 'și inchipuiau că sunt mari pentru că nu aveau nici uă credință, a ajuns cu Machiavel contra făcut, crud, viclean, mincinos, fără credințe, horibil, ast-fel ca machiavellism micșorat de cea ce in geniul lui Machiavel 'l putea înălța in credința unei unități a patriei, intr'uă sete de glorie, a ajuns a fi sinonimul perversității și al crimei in politică (aplause).

Dar Machiavel nu este de cât uă scólă in ideia de guvernămênt și de Stat a epocii sale.

Guvernele luaseră forma de „monarchia absolută.“ In luptele diferitelor familii independente una de alta ale feudalității, in dorința de mărire și de glorie a fie-cărei case nobilare, se ivise câte uă casă mai viteză sau mai dibace care dobândi dominațiunea asupra celor-alte. Acésta deveni casă regală. Șeful ei a tot puternic, guverna prin voința sa și pe basa unui drept pe care 'l intitula divin, din grația lui D-deu, dar care in realitate fusese dreptul celui mai tare. Ast-fel se întemeiază dinastiile.

Cu ideile ei de ordină și de unitate, biserica veni in ajutorul monarchiei, lasă să intitule dreptul feudal de drept divin, une-ori temperând rigorile absolutismului, reamintindu-și încă de principii de dreptate și libertate, mai tot-d'auna ênsă unită cu tronul împărtășindu-i puterea, adese-ori in luptă uitându-și rolul spiritual ca să dobândescă ea ea ênsă și puterea asupra lumii întregi, exploataând in asemenea momente, credința unora, superstițiunile altora, interesul monarchilor, bigotismul popórelor, perdând ori-ce măsură numai ca să reție puterea, inecând blândeța cuvântului lui Christ, in lacrêmile, in torturile, in crimele inquisițiunei (aplause).

Monarchia absolută  ns  care se nasce astfel din feudalitate, este pe lângă domnia voin ei unui rege  i domnia castelor privilegiate. Tocmai pentru că familia domnitoare nu se putea men ine, de c t conced nd u  parte din puterea sa altor familii puternice.

Tipul acestei idei de Stat este Ludovic XIV.

In acest secol  ns  care se numesce secolul cel mare al Franciei, cu cugetători  i poe i ca Corneille, Racine, Lafontaine, Molière, cugetarea, poesia  i ia sborul. Crede i  ns  că inima omenirei palpita? C tu' i de pu in! Ei scriu patimele, observa iunile cugetările omenirei, dar opera lor se adreséză numai Cur ei. Poporul nu  tie nimic. Ori-care din noi  i pricepem a i; dar pe vremea aceea numai curtea  tia de scriitori, pe cari adesea nici nu  i pricepea. Dovadă nobilimea intrégă scandalisat  când vedea  ez nd la masa Regelui pe Molière, Curtea care prefera pe uitatul de toți Pradon, nemuritorului Racine  i care proclama pe Chaplain ale cărui scrieri sunt de atunci chiar date uit rei, cel mai mare poet al secolului.

Intr'un astfel de sistem regele este totul  i cei ce îl incongior , guvern z  fie-care in

limita sa, fie-care după intinderea favórei monarcului.

Fie-care caută să devie cât se póte mai favorit, și să facă să se intindă favórea asupra celor mai mulți din familia sa. Favórea de care se bucura familia i asigura preponderanța in Stat.

Un fapt pe care cu mult spirit 'l naréză Paul Louis Courier vè dá notă exactă a aceluí systeme de dominațiune.

Ludovic XIV avea un bucătar care se chema Médard. Istoria ne spune că Médard avea mare trecere la rege, ca și un ministru. Médard voia se devie și dènsul puternic și urma sistemul epocii; el vrea să'si îmbogățescă rudele lui și se le ridice cât de sus. De aceia nu era și de la D-đeu in care Médard să nu céră vre o favóre de la rege pentru una din rudele sale. Acésta supără pe rege, in cât intr'uă și 'i díse:

Médard, tu me pousses tous les tiens!

Ce vrei sire? răspunse bucătarul. E dinastia mea! (aplause). Dinastie de bucătar dar in fine uă dinastie! (ilaritate).

Ast-fel, Domnilor, pe lângă dinastia regală, se intocmea atâtea dinastii câți favoriți, Statele pe vremea acea pătimeau de dinas-

tism cum mai târziu aveau să pătimescă de nepotism (aplaude).

Dar toate suferințele, toate miseriile, toate neajunsurile poporului frances se incinseră, izbucniră în marea revoluțiune de la 89.

Atunci pentru prima oră se proclamară drepturile omului pentru că e om.

Acésta e cea mai mare cea mai fecundă pagină a revoluțiunei. Să nu credeți énsă cum cred mulți că cu revoluțiunea francesă, am intrat în domeniul Statului modern. Nu! Visătorii acelei revoluțiuni au cređut că găsesc libertatea la cei vechi și ast-fel, unul din cei mai celebri, fiind însărcinat să redacteze o constituție pentru poporul francez scrie unui amic al său: „Trimite-mi „legile lui Licurg și Numa pentru ca să redactez constituția.“

Dar timpul nu trecuse în dădar și constituțiunile grece și romane, nu puteau conveni națiunii francese, care nu mai avea nici același moravuri, nici același aspirațiuni, nici același trebuințe.

Ei, Domnilor să nu fim prea severi cu acel infocat republican atât de mare admirator al Grecilor și Romanilor. În timpuri mai moderne și noi am făcut acésta și am cerut cu duiumul legile francese și belgiane ca să

le copiăm și ne am culcat împăcați că ne am dat legile cele mai bune de și hainele in care ne imbrăcam ast-fel ne erau când prea strimte, când prea largi (vii aplause).

Așa dar libertatea antica écă idealul Revoluțiunei franceze. Acea libertate in care poporul domina, in care fie-care guvernază, in care Statul este totul și omul nimic. Dacă acésta este libertatea nici nu 'ți este permis se discuți. Cu ómenii ca Robespierre și Danton cari au ca ultim argument guilotina nu era nici de glumit, nici de stat la vorbă.

Dér cu incetul din acea proclamare a drepturilor, din acéstă idee că dreptul există prin sine însuși, independent de ori-ce voiață fie a unui rege fie a unui popor, s'a născut ideia Statul modern, care e basat pe libertatea individuală. Statul modern proclamă acest adevăr că tóte libertățile sunt minciuni când ele nu se baséză pe libertatea individuală. Așa că libertatea inainte de a fi proclamată in for, trebuie scrisă in consciență: (aplause).

Statul modern suprimă sclavagiul și ser-vagiul. Statul modern e opera mai ales a filosofilor, nu atât a revoluțiunei franceze.

E opera ómenilor ca Humboldt, St. Mill, Laboulaye, Herbert Spencer.

Nu trebuie însă să credem că Statul modern 'și ar avea basa sa numai în visuri, în idei de filosofii. Statul modern 'și trage forța din popor, e mai presus de ori ce, un stat democratic.

Idea de Stat modern nu mai trebuie să fie rezultatul de convențiune factice, de idei preconcepute, de lucruri cari n'au nimic a face nici cu natura intimă a homului, nici cu aspirațiunile popórelor.

Ca tóte ideile moderne, idea de Stat trebuie să 'și cate lumina ei în preceptele positiviste cari căutând adevărul în tóte mai presus de ori ce, au făcut gloria timpurilor nóstre, au introdus un element așa putea dice de sănătate socială neunoscută celor vechi.

Ei, bine Domnilor, în acéstă ordine de idei Statul nu căta a se întemeia nici pe tyrania unui singur, nici pe aceia a mai multora, nici pe dreptul divin, nici pe agitațiunile mulțimei. A înlocui capriciul unui tiran, prin capriciul unei plebe nu este a face vre un mare progres, ori de câte ori voința unuia séu mai multor póte încatena consciența séu împedica libertatea de a cu-

geta, de a lucra a vre unui din noi (aplause).

Historia ne arătă că fără această libertate individuală, lumea pôte merge pêne la eşafod cu Robespierre, dér mai departe nu! Toți trebuie să concurăm la marea operă de civilisațiune, fie-care din noi are acest drept, și ori cât de mare ar fi geniul unui monarh séu unui om care domină, dênsul nu pôte să inlocuiască sîrguinta de fie-care di, acțiunea, munca, talentul fie-cărui, căci geniul unui om nu se pôte compara cu geniul unui popor (aplause).

In acest Stat modern, Statul, guvernul, autoritatea nu intervine de cât numai pentru a garanta sfera de acțiune a fie-căruia, libertatea individuală.

E timpul să ne întrebăm și la noi în țără: această ideie de Stat ce forme a avut.

Pe la finele secol. X și in secolul al XI după Bălcescu apar primele mici state române: municipalități conservând încă tradițiuni romane, forma de guvern roman, aceea organizațiune a guvernământului, a poporului prin sine, sau căpităniile conduse in rebel de un duce, administrate de el, in timp de pace, cu ajutorul acelor municipalități.

Torentele de barbari, cari se revărsară asupra Daciei, nu permiseseză constituirea unui Stat român, dér tocmai ca inundațiunile cele mari, ei treceau, munciile remănea. Țile mai senine luceau, tradițiunea romană înfloreă din nou.

Ascunși în văile munților, Românii prea puțini la număr ca să reziste, lăsaū să trecă potopul. Și de atuncea s'a născut proverbul frumos și românesc: „*Apa trece, petrele rămân*“ (Aplause prelungite).

Proverb care a eșit din rărunchii chiar ai națiunei și care arăta atât de bine acea admirabilă rezistență a națiunei române, acea nestrămutată credință în viitor care face forța indivișilor ca și a popórelor. (Aplause).

Invasiunile necontenite și armate ale barbarilor desvoltaseră curagiul colonilor din Dacia, căci având a se lupta chiar pentru existență, Românii erau nevoiți să pórte armele, să se apere fie-care în limitele puterei sale, în tot minutul.

Écă D.D. 'mi pare că se póte explica cum îndată ce se născură Statele române din Muntenia și Moldavia. Se manifestară în lume cu un caracter de popor viteaz, resboinic,

admirabil dresat mai ales pentru apărarea căminului, *un popor de rezistență*.

Căci grele fură temeliile pe cari se clădiră Statele române. Abia văduseră lumina zilei, abia se intrupaseră în State municipalitățile și căpitaniile din văile Carpaților și lupta pentru existență începe. De nicăeri nici un ajutor. Uitați de Occidentul latin, inconjurați de State mai vechi, mai organizate, mai puternice ca Ungaria și Polonia, cari aveau pretențiuni de conquiste și de suzeranitate asupra lor, le-a trebuit uă forță de rezistență în adevăr extraordinară ca să se întemeieze, să înflorască, să ia asupra-le, străja lumii creștine! cu atâta vigore, cu atâta strălucire în cât de și abia întemeiat Statul, se găsesce un Domn *ca Mircea cel bătrân* care să dispute Turcilor, moștenirea Impărăției Româno-Bulgare care să facă visul acela al unei vaste confederațiuni a Orientului sub supremația română! — Nu fu de cât un vis der care aruncă idea de unitate între popoarele Orientului, care va deveni ținta secolilor viitori și tuturilor voievozilor celor mari. (Aplause vii).

Strivit ênse între Unguri și Poloni pe atât de înțelept cât era de viteaz, el primesce

suzeranitatea Turcilor ca uă garanție chiar a existenței naționale.

Care era organizațiunea Statului?

E curios de a vedea contrastul ce presintăm cu cele-lalte State ale Europei.

Nici uă ideiă feudală. Tronul nu este hereditar. — Domnul rămâne cel d'ântēiu magistrat al poporului, el este ales de *Soborul a tōtă țera*.

Domnul el ênsu'și guverna cu un sfat de 12 boeri. In questiunile cele mari, resbel, pace, legi, și chiar, ȕice Bălcescu, in vinele mari politice, Domnul aduna Soborul care decidea. Orașele erau libere, magistratura lor se compunea din 12 purgari și un *judet*.

Așa dēr in acele timpuri depărtate, grație suvenirilor remase vii, grație póte și isolarei in care trăiam, grație trebuințelor unei viețe noi, am cunoscut un fel de guvern reprezentativ, am cunoscut descentralisarea, idei pe cari le am uitat și pe cari apoi le am imprumutat ca uă invențiune de la popórele occidentale.

N'aveam trebuință sē mergem așa departe. D-lor, cugetând asupra asupra acestui trecut, 'mi place sē proclam aceste idei cari fac

Istoria noastră glorioasă nu numai in domeniul faptelor ci și in acel al ideilor. (Aplause).

Dar circumstanțele fac din noi un popor de soldați. Acest element se ridică, englobează pe toate celelalte. Vedem astfel armata divizată in căpitanii pe județe și cu timpul pe capitani comandant militar, administrator și judecător.

La baza societatea română are pe moșneni lucrători ai pământului liberi și pene ași constituțiunile nu s'au schimbat. Tot țărănul micul proprietar al pământului a rămas temelia casei. Alături sunt lucrători legați de pământ legătura care se numesce *România*.

Incet acești *români* devin adevărați servi ai proprietății.

La inceput ca ideia de Stat Domnul guverna dar cu svatul său la trebuință cu soborul.

Ca ideia de libertăți nu găsim libertăți, lupte pentru libertăți politice. Lupte sunt căci s'au format caste, fie exemplul altor nații fie uă propensiune naturală a ómenilor mai bogați mai puternici, boerii tindeau la privilegiuri și adesea ori vedem pe Domn rezemat pe popor smulgând aceste privilegii.

Dar idea cea mare de libertate e confundată cu acea de existență națională.

Ea este disperata resistentă contra Turcilor.

În aceste lupte perpetue, se înțelege ca inteligența nu are timpul să cugete la sisteme de guvernament, cum n'a cugetat nici la litere nici la arte. La noi în lipsă de cultură nu se produce Machiaveli dar nici Cesar Borgia și, dacă întâlnim teribila figura a lui Vlad Țepeș posomorită, dar imposanta, dar măreță, dacă priveștea crucei se pare că 'l desfătă nu trebuie să uităm timpurile. Istoria ne arată că uneori în sânge se cimenteză unitatea popórelor (aplause).

Nu trebuie însă să credem că instituțiunile noastre 'și au conservat caracterul lor primitiv, și că despotismul n'a domnit și la noi.

Tóte aceste instituțiuni 'și perd *caracterul lor*. Despotismul a domnit și a înflorit în țară în timpul Fanarioșilor, fără ca măcar să 'și aibă vr'ua scusă vr'ua circumstanță atenuantă: uă dorință de gloriă, uă idee de ambițiune.

Nimic alt de cât specula Țerei. Nu fu alt sistem în tot timpul Domniei fanariote.

Din vechile instituțiuni dacă remaseră urme, acele urme nu erau de cât un nume.

Românii chiar nu mai sunt ómeni in țera lor. Ei sunt *robi* ai pãmântului. Aservirea este completã. Ast-fel ca sã vãd sate *intregi pribegind*. Ei pãrãsesc și vatra și pãmântul strãmoșesc. Dãrile sunt grele, munca 'i e improductivã. Sila e la culme munca și viețã sa e in mãna fanariotului. (Aplause). Pênã intr'atãt in cãt se despopulãzã țera. Sate intregi trec in Bulgaria. Constantin Mavrocordat și Alex. Sc. Ghica promit er-tare de dãri, uã viețã mai bunã celor ce sã vor intórce. Pãmântul intr'adevãr nu mai avea lucrãtori, nu mai avea dar din ce sã prinzã banii fanarul!... (Aplause). Écã rezultatele despotismului, acelui despotism care merge pênã la deridere pênã a face pe Vodã Caragea sã dea ordine ca „Tãranii sã nu éså fãrã amnar și cremene, ca sã aibã tot déuna foc sã aprindã ciubucul Turcilor.“ (Aplause.) Sistema turcescã domnea, sistema acea in care in fie-care diminéțã vizirul sã inchinã Sultanului mulțumind marelui Padișah cã 'și mai are capul intre cei doui umeri. (Aplause.)

Acésta a durat mult. 1821 fu uã sgudivire, uã redesceptare a ideii naționalitãței, dar n'a introdus nimic ca idee de Stat.

La 1830 se introduse Regulamentul Or-

ganic. Ca opera de legislațiune este incontestabil că Regulamentul Organic 'și are meritul său, dar ideile de Stat și libertățile acestui Regulament date de guvernul autocratic al Rusiei, nu le putem primi de cât sub beneficiu de inventariu.

În fine apare ziua cea mare de la 1848, porța pe care intră Țera Română în rîndul Statelor. A fost dat țerei noastre să aibă la 1848 uă generațiune de ómeni mari la animă și puternici la minte. Istoria 'i va numi generațiunea cea mare căci ei au aruncat pe largi libertăți, larga basă a Statului Român modern. Dér fie-care generațiune 'și are misiunea ei, generațiunea cărunților a avut misiunea de a crea Statul Român; generațiunea cea nouă, noi cari suntem descendenți lor naturali, avem misiunea de a cresce națiunea Română (aplause).

Ei ne-au dat acele libertăți fecunde. Noi avem misiunea de a învăța pe popor să se serve de aceste libertăți (aplause).

Timpurile de mari proclamațiuni, de emoțiune profundă și fecundă, pentru că era vorba de existența noastră națională, a trecut și mult timp va trece încă pêne când țera noastră se mai vadă sărbătorile cari semnaléază epoca începînd de când se

proclamă libertatea in câmpia de la Islaz și pênă când s'a incununat primul rege al Românilor (aplause). Timpurile nôstre sunt mai monotone dér pentru acésta, nu trebuie să ne descuragem. Ele încă pot să fie utile căci a descepta consciința țerei de sine este êncă uă mare și utilă misiune. Cum vom face insă acésta? Numai cu ideile de Stat modern, cu idea că progresul nu trebuie să depindă de la Stat ci de la fie-care din noi (aplause).

In fie-care din noi e un centru de forță, de activitate, care trebuie desvoltat (aplause). Pênă acum n'am pus valóre pe un lucru de cât decă emana de la guvern. — Ori ce idee, ori ce inițiativă trebuia ast-fel sanctificată, dér este timpul a ne gândi că Statul ne-a dat ceia ce e in putința lui; ne-a dat libertate și legi; Dér ce sunt tóte acestea de cât unelte de muncă cu cari trebuie ca poporul singur să'si redice monumente de civilizațiune (aplause).

Ne-am inchipuit că in legi stă indreptarea, dér legile nu insemnăză mai nimic in marea revoluțiune pacifică care trebuie să fie făcută in țera românescă. Pentru a arăta neputința legilor dați-mi voe să imprumut lui Herbert Spencer un exemplu. El ȓice:

Iată uă placă de tinichea, e incovoiată in-tr'o parte; vreți să o indreptați, gândim că s'ar indrepta déca am lua un ciocan și 'i am da uă lovitură. Luați un ciocan și loviți. Uitați-vă la placă; s'a indoit și in partea cea altă. Și cu cât veți isbi mai tare cu atât se strimbă placa mai mult.

Iată efectul legilor, adesea ori lovituri de ciocan date Societăților.

Un uvrier dibaciu ar fi luată placa ar fi lucrat-o incet cu mici lovituri nu direct pe incovoetură ci inprejur, incetă incetă ar fi redus incovoetura, ar fi supus placa sieși, ar fi făcut educațiunea plăcei.

Acesta este marele cuvânt. Acésta trebuie să fie ținta noastră (aplause).

Nu avem trebuință să mergem la republicele antice pentru a lua exemple, vom comite erorile revoluțiunei franceze, să ne uităm, DD, la uă republică pe care cei vechi o cântă dér pe care n'o imită. La republica albinelor. Acolo fie-care albină 'și face mie-rea sa.

Iată care este détoră unui cetățén in-tr'un Stat modern fie-care trebuie să 'și facă mierea sa (aplause) și marea libertate individuală trebuie să o pricepem mai ales că marea libertate a muncii. (vii aplause).

Ceea ce vă spun eu este însă teorie mai adese ori ne pusă în practică, dér care nu rămâne mai puțin adevărată.

Între toate teoriile este însă un'a care și găsesce chiar în Statele moderne, decât nu o practică de totă ziua, dér cel puțin uădă aplicățiune.

Acăsta este *Rățiunea de Stat*.

Adiere, vântuleț, care ne vine de la Machiavelism.

Rățiunea de Stat armă mare și puternică în mâna Statelor mari în relațiunile internaționale, singur mijloc de guvernare în mâinile multor guverne. În ce constă?

Se țice: Este bine ca toți ómenii să fie buni, drepti, virtuosi; dér bunătatea și dreptatea nu domnesc în omenire, așa dér acel care singur în mijlocul ómenilor răi, vicleni, nedrepti, ar rămâne bun, drept și virtuos ar peri victima virtuței séle. Bunătatea rămâne neresplătită și virtutea nu este tot-déuna pricepută. Contra astuției trebuie să întrebunțezi astuția, Contra răutăței, răutate, contra violenței, violență. — Dér ori-ce mijloc este bun numai să ajungi la un scop măreț. Historia te va slăvi, omenirea se va lăuda cu tine. Vreți exemple: Alexandru cel Mare, Romulus, August, Ludo-

vic al XI, Enric IV, Vlad Ţepeş, sunt eroi ai omenirii.

Dér Alexandru cel Mare înşală omenirea intrégă când se proclamă zeu universal, Romulus ca să'si asigure puterea şi să întemeieze Roma cea mare 'şi móie mânele în sângele fratelui său. — August se preface că abdică de la putere ca să'si asigure puterea. Ludovic XI numai prin astuţie póte face unitatea Franciei. Henric IV 'şi vinde conscienţa ca să'si asigure un tron „*Paris vaut bien une messe.*“

Şi popórele cele mari, Statele cele puternice? Veneţia fosta oraş mai vestit? Fosta ênsă vre unul unde tirania, minciuna, frica inquisiţiunea să fi domnit mai cumplit? şi totuşi pe vremea acea Veneţia era Regina Mărilor.

Fosta popor care să respecte mai puţin credinţa jurată altor popóre şi calce mai lesne un tractat ca Roma? Dér moderna, liberala, democratica Engliteră pe câte crudişimi, pe câte nedreptăţi şi-a fondat şi a menţinut splendida-i putere colonială. — Aşa dér pretutindenii triumful Răţiunei de Stat. Pretutindenii pentru a ajunge la mărire şi glorie a trebult să nu se menajese nici uă susceptibilitate, nici un drept,

nici uă credință, ci se strebați pasiunile omenirei exploatăndu-le cu dibăcie, supunându-le cu energie (aplause).

Aplausele, D-vóstre, Domnilor, 'mi arată cât este de ademinătore acéstă doctrină, totuși ea nu este adevărul.

Ce este dar de răspuns?

Răspundem, Domnilor, că rațiunea de Stat nu este adevărata rațiune, Dacă o vom admite nu e crimă, nu este infamie politică care se nu 'și găsescă uă scuză uă circumstanța atenuantă.

Rațiunea de Stat nu mai este compatibilă cu consciența care se descépta pe ți ce trece in popóre.

Și cu istoria in mână stabilim acest adevăr.

Mai sunt óre posibile cruđimile, crimele de altă dată? Mai sunt óre posibile acele delapidări colosale, pe cari le vedem la regi de altă dată, acea presiune a consciențelor ca pe vremea inquisițiunelor? Astă-ți popórele au un frêu de pus la tóte nedreptățile, la tóte abuserile: Opiniunea publică, care ori ce s'ar ți dice e uă putere, insuficientă din nenorocire ca să opréscă tóte abuserile, tóte nedreptățile dar care pe ți ce trece devine mai puternică, pentru ca pe ți ce

trece idei mai noi, mai exacte, mai adevărate se respândesc, lumina se face mai mare. (Aplause).

Crimele de altă dată nu se pot reîntorce, nu vreu de cât un exemplu, gândiți-vă la eroul, la famosul erou al lui Machiavel, de la care in definitiv emana această rațiune de Stat.

Fiul unui papă și al unei curtesane ajunge pe tron din crimă in crimă. Nu se apropie de om de cât cu pumnalul său cu otrava in mână.

Pe fratele său 'l aruncă in Tibru, pe cumnatul său 'l lovesce cu pumnalul și nóptea pe rănitul care de abia respira 'l înăbușesce cu pernele séle; pe Peroso favoritul papei 'l ucide in brațele chiar ale tatălui său. Sângele țigșnesce pênă pe facia bătrânului Alexandru VI-a. Și alții și alții.

Pe acest Cesar Borgia care nu are altă armă de guvernământ de cât numai pumnalul, otrava, Machiavel 'l admira și vede într'ensul un erou pentru că el urmărea uă idee mare, unitatea Italiei, și Machiavel ne spune că după ce face uă mulțime de crime; după ce are atâtea victime câte dïle într'un

an, poporul din Romagna incepe să 'l iubească și să 'l stimeze!

Ei bine, Domnilor, să fim mândri de a constata că ați un Cesar Borgia nu mai este posibil pe nici un tron.

Ecă răspunsul pe care istoria 'l dă rațiunii de Stat.

Nedreptățile, nelegiuirile, relele nu se comit in Stat numai pe basa rațiunii de Stat. Relele adesea ori sunt in noi însine.

Anomalii sunt multe, nedreptăți câte poțiți, placa la noi este tare incovoetă, ca să intrebuintez expresiunea lui Spencer.

Si in fața acestor rele stau două categorii de ómeni: unii pessimisti desesperéză ne consilléză să ne punem saci in cap și să ne presărăm cu cenușa; alții cari se consolă lesne, optimisti cari au tot déuna in gură vorba: Nu e nimic și la alte popóre tot așa este.

Noi însé celor d'intâi le vom răspunde: Nu deserați de viitorul acestui popor, citiți istoria, comparați, vedeti diua de ieri că e incomparabil mai rea de cât cea de ați. Diua de mâne fi mai bună (aplause).

Celor din urmă le vom răspund: Ce consolatiune póte să fie pentru un bolnav când și alții sunt bolnavi ca densusul. Noi trebuie să căutam să ne tãmaduim. (Aplause).

Este uă incovoiere mare a plăcei. Să mărturisirim amarul adevăr. Cea ce ne lipsește tuturilor este: Respectul muncii. (Aplause prelungite).

Să căutăm să 'l dobândim, căci fără densusul ne vom sbuciuma în lupte pe loc, nu vom mai face nici un pas înainte. Vom clădi pe nisip.

Mai este, Domnilor, uă alta incovoiere a plăcei: E diferența cea mare de clase care există la noi în țară. (Aplause.) Așa de mare așa de profundă în cât dacă ar veni un călător să petrecă câte-va zile în București și s'ar duce pe urmă să stea câte-va ore la țară, 'i s'ar părea că sunt 2 popoare deosebite.

Adesea între diferitele elemente ale unei națiuni s'a făcut o comparație cu corpul omenesc și s'a dis: dacă inima e bolnavă, capul nu poate să lucreze, (aplaude) dacă nu e solidaritate de interese într'o țară, nu poate să fie nici uă forță de acțiune, nu se poate întemeia uă civilizațiune puternică, și opera noastră chiar de educațiune, marea noastră misiune va fi intreruptă, va fi pierdută.

Cu cât dăr Statul modern va tinde să facă să dispară la noi această divisiune de interese, cu atât va corespunde misiunii sale

de a învăța pe acea clasă a țăranilor atât de viguroasă cât atât încă de primitivă, să intrbuințeze acea uneltă de muncă și civilizațiune cari se numesce libertate, de a cărei preț adă nici nu se indoesc (aplause).

Un ultim cuvânt :

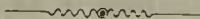
Precum fie-care generațiune are uă menire intr' uă națiune, tot ast-fel și fie-care popor 'și are uă misiune a sa in omenire. Acéstă misiune historică popórele o intrevéd, o ghicesc, o urmăresc ca printr'un fel de instinct mai înainte de a dobândi sciința și consciința de ele ênsu-și.

Sórta ne-a dat nouă uă mare misiune historică, cea mai mare care póte fi : acea de a civilisa alte pepóre.

Coloniile romane au fost altóie de civilizațiune in valea Dunărei. In decursul secolilor s'au prins aceste altóie când mai palide, când mai vigurose. Ori cum ênsă nouă ne a servit ca in Orient să ne desceptăm cei d'ântéiu. Civilizațiunea, ce am dobândit atât de repede, a fost pentru noi, uă reamintire.

Ei bine, de când am deschis ochii in lume, ochii ne a fost ațintiți către Orient, către sórele care resare (aplause). Ața nu ne trage nici la médă-nópte, nici la apus.

In acest Orient ne am exersat menirea
historică. In Orient s'a petrecut trecutul
nostru atât de glorios. In acest Orient se va
desfășura viitorul nostru, pe care suntem
datori să'l facem măreț, (aplause entusiaste).
Altminterea nu vom însemna nimic. Dér
pentru acésta trebuie să luăm bine aminte
că numai mărind pe om, numai lăsând un
liber sbor conștiinței, să pótă ajunge la uă
operă de adevărată civilisațiune, căci trebuie
să cugetăm matur asupra acestui adevăr:
cu ómeni mici nu se fac lucruri mari (a-
plause prelungite).

617
X

323358

Dr. I. FELIX

Despre progresele igienei din cei din urmă ani.

Conferință ținută la Athenei, la 20 Ianuariu 1885.

DESPRE PROGRESSELE IGIENEI DIN CEI DIN URMĂ ANI

Onorabilă Adunare!

Înainte de a vă vorbi despre progresele ce a făcut igiena în cei din urmă ani, vă cer permisiune a vă da o definițiune acestei științe. Igiena este știința care ne învață a conserva și a perfecționa sănătatea, a prelungi viața, a perpetua specia umană în condițiuni care permit dezvoltarea ei fizică și morală. Igienistul studiază dar cauzele bolilor și combate efectele lor. Când igiena cercetează condițiunile sănătății a indivizilor în parte o numim igiena privată, când ea examinează condițiunile sănătății a unei societăți întregi îi dăm numele de igiena publică. Igiena publică se ocupă de copilul în școală, de țăranul care lucrează pământul, de meșteșugarul în atelier, de lucrătorul care

se scobórá în mine saú în profunditatea unui puț de petrol, de bolnavul în spital, în ospiciú, în institutul de alienați, de nenorocitul închis în arestul preventiv saú în casa de reclusiune, ea urmăresce marinarul pe mare, soldatul în cazarmă, la manevre, pe câmpul de resbel. Misiunea igienei este nu vindecarea ci preîntâmpinarea bólelor, profilaxia are pasul înaintea terapiei. Dacă nu suntem tot-d'a-una în stare a preveni bólele, putem cel puțin mărgini mersul lor, le putem combate într'un focar restrins. Cercul igienei este fórte larg, importanța ei fórte mare, și este dar justificată tendința modernă de a o popularisa, de a interesa pentru învățătura ei și persóne care nu fac o profesiune din studiul sever al sciințelor. Acéstă tendința se manifestă nu numai în literatură, ci chiar prin facerea de expozițiuni speciale de igienă, precum cea din Berlin din anul 1883, cea din Londra din anul 1884 și prin instalarea de musee de igienă, care pe lângă scopul de a demonstra specialiștilor progresele sciinței, urmăresc și acela de a comunica publicului profan noțiuni asupra conservării sănătății. Popularisarea igienei nu servă numai scopurilor igienei individuale saú private, ci și a celei publice, căci nici o administrațiune

nu este destul de puternică ca să garanteze executarea stricată a legilor, regulamentelor și ordonanțelor relative la igiena publică, dacă populațiunea nu'î dă concursul ei, și această conlucrare a publicului cu administrațiunea presupune, că cel d'antêiū să îndeplinească măsurile prescrise cu deplina convingere că acele măsuri se iaū în interesul lui propriū.

O să încep această dare de sémă cu studiul *aerului atmosferic*, care este elementul cel mai indispensabil pentru sănătatea și viața noastră și un mediū fôrte obicinuit pentru transmiterea bólelor de la bolnavi la sănătoși. Se scie de mult că aerul atmosferic închis diferă de cel liber, că aerul pe câmp este mai curat de cât cel din orașe, din interiorul caselor, se scie de mult că aerul din orașe și din locuințe necurate conține, pe lângă diferite gaze streine și pulvere de diferită origină, corpuscule organizate infnamente mici. În cei din urmă ani această pulvere a fost obiectul unor studii exacte, dintre care cercetările făcute la observatoriul meteorologic de la Montsouris lângă Paris sunt ceie mai importante. D. Miquel, capul serviciului micrografic al aceluī institut, a publicat acum un an și jumē-

mătate rezultatul acestor cercetări sub titlu: *Des organismes vivants de l'atmosphère*. Paris 1883. Din această carte aflăm pentru prima dată date numerice asupra cantității microbilor (a vegetațiunilor foarte simple și foarte mici) suspendați în atmosfera unui oraș. Auditorii bine-voitori, care frecventă regulat conferințele ateniane, au făcut deja cunoștință cu microbii prin expunerea detaliată ce le-a făcut învățatul meu amic și coleg D. Profesor Vitzu, la 10 Ianuarie c. Sporii (ouele) microbilor se găsesc la Paris în cantitatea cea mai mare în luna Iunie, în cantitatea cea mai mică în timpul iernei. D. Miquel constată că în cetatea Parisului un metru cub de aer coprinde iarna 6200, primăvara 13,000, véra 28,000, toamna 9,800 spori, numărul lor scade în timpul secetei calde precum și în timpul plóei, după încetarea plóei în timpul de véra ei se înmulțesc repede. Bacteriile se arată în atmosferă în numărul cel mai mare în luna Octobre, în numărul cel mai mic în timpul iernii, în contradicere cu spori, bacteriile se înmulțesc mai iute în timpul secetei dacă ea nu durează prea mult. In jurul observatorului Montsouris un metru cub de aer conține numai 80 bacterii, în strada Rivoli din Paris pênă

la 920, în spitalul Hôtel-Dieu pînă la 7500, în spitalul Pitié pînă la 29,000; într'un litru de apă dobândită prin condensarea vaporilor din aer D. Miquel a găsit 900 bacterii, într'un litru apă de plöie pînă la 64,000. Nu trebuie să ne speriam de acest număr exorbitant de ființe infimamente mici, care viețuiesc în atmosferă, care intră în căile noastre respiratorii și cu alimentele în aparatul digestiv, căci marea majoritate a acestor organisme microscopice sunt inofensive, și dintre cele care sunt capabile a se înmulți în corpul nostru și a produce bóle, cea mai mare parte pierе dacă nu găsesce îndată condițiunii favorabile pentru dezvoltarea lor. D. Miquel nu s'a mărginit însă numai în simpla numărare a microbilor și a sporilor lor, ci D-sa se ocupă astă-dî cu cultivarea lor; D-sa face încercare de a-i clasifica, pentru a ajunge la distingerea celor periculoși de la cei nevătămători. De și aceste studii n'aũ dat pînă astă-dî alt rezultat practic de cât acela, de a explica alterațiunea atmosferei orașelor în comparațiune cu cea după cãmp, ele aũ o importanță însemnată, metodele întrebuintate de D. Miquel vor aduce probabil mai multă lumină în acea parte cam întunecósă a științei medicale,

care tratéză despre transmisiunea bólelor parazitare (contagióse). Sperám că peste puțin timp vom fi în stare a constata în atmosfera închisă din jurul bolnavilor afectați de scarlatină, de vërsat, de tuse convulsivă (tuse măgărăscă), de pneumonie contagiósă, germele acestor bóle. Un alt învățat, D. Dr R. Koch, de la oficiul sanitar central al Imperiului german, a contribuit asemenea la cunoștința microbilor suspendați în atmosferă, D-sa a perfecționat metodele pentru constatarea lor, înlocuind licuidele nutritive, în care D. Pasteur și alții au crescut microorganismele, prin gelatină compusă din cleiú, sare de bucate și pepton.

Intrebuințarea mai frecuentă a *luminei electrice* a provocat din nou mai multe cercetări asupra alterațiunei aerului prin materiile luminátore. Gazul, petroleul, oleiul, stearina, céra, seul, de care ne servim pentru iluminare, dau ca ultim product al arderii lor perfecte acid carbonic și vapori de apă, la arderea liberă corpurile luminátore produc și oxid de carbon, gaz fórte otrăvitor în cantitate mai mare. Dacă nu regulăm bine arderea, dacă facem flama lampei prea mare sau prea mică, se naște asemenea oxid de carbon (protooxid de carbon) și gaz carbo-idric (hidrogen de car-

bon). Lumina electrică nu produce nici acid carbonic, nici oxid de carbon și este prin urmare cea mai inofensivă în cât privește menținerea purității aerului. Lumina electrică mai are avantajul că ea nu ridică temperatura aerului într'un mod simțibil ca celelalte corpuri luminatorii, într'o privință însă ea este încă inferioară celorlalte moduri de iluminare : lumina electrică, rezultatul curenților electrici intrerupți, nu este egală ci intreruptă, aparatele moderne fac însă intreruperea acésta atât de puțin simțitoare, în cât ne putem deja astăzi servi de lumina electrică și pentru iluminarea interiorului caselor.

Asupra alterațiunei aerului atmosferic prin fum voiă avea onóre a vorbi la Igiena industrială.

Studiul microbilor, care dă astăzi medicinei și igienei o direcțiune nouă, a produs deja câte-va rezultate practice relative la igiena *apei care o bem orî pe care o întrebuițăm pentru alte scopuri*. Astăzi prețuim valórea acelei ape nu numai după indicațiunea analizei chimice, ci și după acela a analizei biologice, astăzi cerem e la apa de care ne servim alte calități de cât acum 3 ani, cerem ca să fie liberă de materii infecțioase și toxi-

ce, de microbi, nu ne pronunțăm asupra calității ei de cât după ce am cercetat'o cu microscopul, după ce am constatat prin experimentul bacteriscopic dacă conține óre-care organisme capabile a produce bóle orí nu. Ce este acel examen bacteriologic? colegul meú D. profesor Vitzu v'a arătat acésta mai pe larg, permiteți-mí a vé expune în trecăt că d'acel examen constă în cultivarea artificială a microbilor. Dacă bănuim că apa coprinde microbi, aducem cu óre-care precauțiune câte-va picături din acea apă pe gelatină orí într'un alt mediu nutritiv, care îl întreținem la o temperatură constantă, favorabilă desvoltării acelor microbi, pentru ca ei să se înmulțescă și să se pótă vedea mai lesne. Astăđi știm că apa este un medeiú pentru transmiterea bólelelor infecțioase. Dr. R. Koch din Berlin, care în anii 1883 și 1884 a strudiat originea și transmisiunea cholerei în Egipt și în India, a constatat prezența microbului cholerei în unele ape de bėut amestecate cu escremente omenesci; Letzerich, Wasserfuhr, Marchand, G. de Mus-sy și alții aú constatat în anul 1883 transmisiunea febrei tifoide asemenea prin intermediarul apei de bėut, infectată prin dejecțiunile bolnavilor. De mai mult timp

Guşa și Cretinismul endemic sunt considerate ca bóle, care se nasc prin niște ape de băut investite cu calități specifice, asupra acestor calități s'aũ inventat ipotezele cele mai straniĩ, în cel din urmă an a fost acusat un organism fórte mic, Navicula, a fi cauza gușei. O descoperire importantă s'a făcut de curênd în acéstă privință în Elveția, la Geneva și la Berna, fiziologul Schiff și chirurgii Zesas, Kocher și Reverdin aũ demonstrat cauzele raportului între gușa endemică și între cretinismul. Gușa póte exista fără turburarea facultăților intelectuale, cretinismul endemic apare însă numai alături cu gușa endemică. Gușa constă în mărirea și în desorganizarea glandulei tiroide, care acopere laringele și care la ómenii sănătoși este atât de mică, în cât unii chirurgi aũ cređut că depărtarea glandulei tiroidee bolnave este inofensivă. Perturbațiunile grave apărute după acéstă operațiune, aũ demonstrat rolul însemnat al glandulei tiroidee, ea este un regulatoriũ al circulațiunii sângelui în creeri, un mic deposit de rezervă care în cas de nevoie apără cerebrul în contra lipsei de sânge; este dar probabil că slăbirea inteligenței și desvoltarea cretinismului la persóne afectate de gușa ende-

mică, este o consecință a funcțiunei slăbită a glandulei tiroidee. Acum ne putem și explica zădărnicia încercărilor întreprinse în Elveția, în Stiria, la Salzburg și în Austria superiőră, care au avut de scop a desvolta inteligența cretinilor printr'o educațiune specială. Pe câtă vreme nu putem înlătura anemia creerilor cretinilor, causată prin gușa, nu putem înlătura imbecilitatea lor.

D. Chamberlan, asistentul D-lui Pasteur, a reușit a *purifica* apa și alte licuide *de microbi*, filtrându-le prin cilindri mici de porcelan poros ne-smălțuit, ai căror pereți au grosimea de 3 milimetri. Industria a început a utiliza această descoperire și un dijar farmaceutic care apare la Geneva. (Der Fortschritt) publică deja în primul său număr din anul 1885, că un D. Ioly în unire cu D. profesor Monnier fabrică apă de băut pură, liberă de microbi, cu 8 centime litru. De sigur se vor găsi la Geneva persoane înzestrate cu cunoștințe necesarii, care vor controla puritatea acestei ape filtrate, nu ne putem însă increde într'un mod absolut în filtrul D-lui Chamberlan, căci însuși D-sa a constatat că porțelanul poros n'are tot-d'a-una densitatea suficientă pentru a opri trecerea prin el a tuturilor microbilor și că dintr'o sută cilindri 7 n'au reținut microbii aflați în apă. În cas

de epidemii vom prefera dar ca să fierbem apa de băut bănuită, căci prin fierbere distrugem microbii într'un mod sigur.

Igiena alimentațiunei a făcut de curând câte-va progrese însemnate. Alimentele de căpetenie, de valórea cea mai mare pentru trebuințele corpului nostru, sunt materiile albuminoide, care le găsim în cantitate mai mare în carne, în ouă, în lapte, apoi în cereale, în mazăre, linte și fasole, în cantitate foarte mică în cele-l-alte alimente vegetale; plantele se deosebesc de animale prin facultatea de a'și produce singure materiile albuminoide ce le sunt necesarii, din substanțele anorganice care le sugere din pământ și din aer, de vreme ce animalul, lipsit de această facultate, se nutrește cu alimente vegetale și animale în care găsește materiile albuminoide gata. Liebig stabilise împărțirea alimentelor în alimente de forță (materiile albuminoide) și în alimente calorifice (grăsimile, zaharul, dextrina, amidonul, celuloza). Acastă împărțire numai are rațiune a exista, căci astăzi șcim, că pe de o parte și albumina produce căldura și pe de alta că corpurile grase și cele-l-alte carbohidrate, adăogate alimentelor albuminoide, permite corpului o economie celor din urmă și în-

lesnesc formarea unui deposit de rezervă de albumină în interiorul corpului, cu alte cuvinte dacă adăogăm cărnii, ouelor, laptelui alimente vegetale, putem face economie cu carne, ne putem nutri cu o cantitate de carne, de ouă, de lapte mai mică de cât în casul când le mâncăm fără legume, fără grăsime și fără pâine. Apoi s'a constatat de către Pettenkofer, Voit și Forster, că omul care muncesce consumă mai multă grăsime de cât cel inactiv. Capacitatea omului pentru muncă este în general proporționată cu cantitatea alimentelor albuminoide consumate, această cantitate variază însă foarte mult după obicei. Țăranul nostru spre exemplu muncesce mult în proporțiune cu mica cantitate de alimente ingerate, de vreme ce muncitorul engles, deprins a mânca carne în cantitate considerabilă, produce în raport cu acea cantitate mai puțină forță de cât țăranul nostru. Cu toate acestea cantitatea alimentelor albuminoide ingerate nu pôte fi scădută fără limită, și decă o persónă o micșorează prea mult, ea devine incapabilă pentru munca prelungită. Consecințele alimentațiunei insuficientă nu sunt imediate, și o persónă deprinsă cu munca, mai lucrează un timp ore-care chiar decă este lip-

sită de hrana substanțială, iar omul care nu este obicinuit cu munca corporală, nu va deveni capabil a lucra chiar decât 'l nutrim cu cantități excesive de albumină. O trupă care în timpul de pace nu s'a deprins cu exerciții corporale ostenitoare, nu va fi capabilă a suporta strapătele resbelului ori cât de bine o vom nutri, iar țeranul nostru fiind și în timpul de dulce forțe sobru, nu pierde capacitatea pentru muncă la începutul postului, ci consecințele alimentațiunei insuficiente se manifestă mai târziu, mai ales atunci când lipsa materiilor albuminoide produce și lipsa saū compoziția anormală a zeturilor stomacului și ale intestinelor, care coprinde nisce fermente indispensabile pentru digestiunea corectă.

Igieniștii și fiziologii sunt de mai mult timp ocupați cu stabilirea *cantității alimentelor absolut necesari* pentru persoane aflate în diferite condițiuni. Aceste studii aū un scop practic pentru aședămintele publice, mai ales pentru armată, internate, închisori, unde administrația este interesată a înlătura luxul, a satisface însă într'un mod perfect trebuințele organismului. Aceste studii aū primit în anul trecut o complectare, prin măsurarea cantității alimentelor ce consumă

Japonezii, popor muncitor și foarte sobru. Dr. Scheube a constatat că un Japonez, mănâncă pe zi 74 până la 110 grame materii albuminoide, 6 până la 18 grame grăsime și 334 până la 479 grame carbohidrate (sahar, amidon, dextrina), această cantitate de albumină și de grăsime este mai mică decât cea pe care știința o stabilise ca normă pentru Europei, și care sste pentru un adult pentru o zi de la 118 până la 137 grame materii albuminoide (pe care le găsim în 1200 grame pâine ori malaiu, séu în 600 grame carne), 72 până la 173 grame grăsime și 352 grame carbohidrate. D. Scheube explică această diferență prin greutatea mai mică a corpului Japonezilor, eu 'mă permit a complecta explicațiunea D-lui Scheube prin adăogirea unui alt factor, a deprinderii Japonezilor cu puține alimente.

În cât privesce *béeturile alcoolice*, au constatat cercetările celor din urmă ani că ele nu merită a fi clasificate între alimente, căci ele nu se prefac în sânge și în carne, ele nu prduc căldură și putere, ci singura lor acțiune este stimularea momentană a sistemului nervos, otrăvirea mai mult sau mai puțin trecătoare a creierilor. Departe de a cere înlăturarea acestor béeturi, care con-

tribue la multiplicarea plăcerilor mesei, trebuie să combat abuzul care se face cu vinul într'o etate în care întrebuintarea lui este mai mult vătămătoare de cât utilă; este eronată opiniunea că copii lipsiți de sânge trebuie să bea vin, că vinul face sânge; laptele face sânge ci nu vinul, nu facem bine dacă deprindem copii de orî-ce etate cu luxul băuturilor alcoolice, în cât aceste băuturi devin o trebuință neapărată, care este satisfăcută cu orî-ce preț în toate condițiunile vieții. Nu vă voi vorbi despre toate consecințele beției, dintre care ocupă primul loc alienația mintală (statistica făcută în diferite țări constată că numărul bólelor mintale provenite din abuzul băuturilor alcoolice variază între 25 până la 32 la 100 din numărul total al alienațiilor, iar bólele mortale ale copiilor isvorite din beția părinților nu s'aă numărat până astăzi într'un mod precis), nici nu voi enumera toate măsurile luate în ultimul timp în contra abuzului alcoolului, dintre care merită două a fi menționate, cea întrebuintată în unele ținuturi ale Suediei și care constă în monopolul cărciumilor dat Primăriilor și transformarea cărciumarilor într'un fel de funcționari comunali, și cea luată în Olanda și în Galiția

(Austria) printr'o lege specială care pedepsece beția prin amende, închisori și pierderea drepturilor civile și politice. Faptul cel mai important este acela, că acțiunea vătămătoare a alcoolului etilic crește cu cantitatea alcoolului amilic ce el conține, adică că alcoolul brut, nerafinat este cu mult mai otrăvitor de cât cel purificat sau rafinat. Acest fapt a fost recunoscut la noi și guvernul studiază în momentul de față mijlocele pentru eliminarea din comerțul în detaliu a alcoolului nerafinat.

Fabricarea artificială a vinurilor ia din an în an o întindere mai mare, în urma devastățiunii viilor din toate țările Europei. Nu știm dacă această industrie trebuie considerată ca un progres al științei, trebuie să stabilesc însă faptul, că pe câtă vreme vinul artificial conține toate constituantele vinului natural într'o proporțiune corectă, n'avem nici un motiv ca să oprim vânzarea și consumarea lui și că ar fi o erezie economică ca să oprim la noi în țară fabricarea vinurilor artificiale, să permitem însă importul vinurilor streine de origină foarte dubioasă. În cei din urmă ani colorarea vinului cu colorii de anilină a devenit mai frecventă și poliția sanitară are datoria să oprască asemenea

procedurii; deși știm că cantitatea minimală de săruri de anilină, care le ingerază o persoană o singură dată cu vinul nu poate vătăma sănătatea într'un mod simțitor, trebuie să ne temem că întrebuintarea repetată și prelungită a vinurilor ast-fel colorate nu este indiferență pentru organism.

Valoarea nutritivă a alimentelor nu depinde numai de cantitatea, de compoziția lor, ci și de modul preparației. Nu toate bucatele au la gătit lor trebuință de aceeași temperatură, carnea devine gustosă și môle la o temperatură mai mică de cât linte, fasolea, mazărea; fierberea prelungită a cărnii îi ia gustul plăcut. Un german, D. Becker, a inventat o mașină nouă pentru gătit bucate care a figurat pentru prima oară la expozițiunea de igienă din Berlin în anul 1883 și care d'atunci în coce a mai fost perfecționată de către inginerul Henneberg și instalată în mai multe casarme ale armatei germane. Cazanele și oțele pentru gătit bucatelor sunt închise ermesicește și inconjurate de apă care se încălzește prin vapori, un aparat simplu permite regularea temperaturii pentru fie-care cazan în parte, carnea și legumele se gătesc osebit și nu se amestecă de cât după fierberea lor perfectă, carnea se

încălzește numai până la temperatura de 70°, legumele până la 100°. Mașina de gătit bucate a D-lui Becker nu permite numai o economie mare de combustibile, ci ea are și avantajul că mâncările preparate în acest mod sunt mai gustóse și mai lesne de digerat, căci încăldirea lor lentă permite muia-rea lor mai perfectă. În Germania multe stabilimente mari ca spitale, casarme, inter-nate, penitenciare, oteluri, introduc succesiv aceste aparate.

Mai importante pentru igiena militară de cât mașina lui Becker sunt progresele realitate în fabricațiunea *conservei alimentare*. În timpul de rebel este necesariu, ca la marșurile forțate și în alte împrejurări fie-care soldat să pótă purta cu sine în raniță mâncare pentru mai multe zile într'o formă condensată, ocupând un volum cât de mic, ca forteretele și corpurile espuse a fi împresu-rate să fie aprovisionate cu alimente care se pot lesne transporta fără a fi expuse la stri-căciune; conservele alimentare aũ asemenea o utilitate incontestabilă pentru aprovisio-narea bastimentelor care fac călătorii mari. O companie de acționari numită compania „Carne pură“ a instalat de curând fabrici de conserve de carne în America meridionale

și în Germania, și a rezolvat un problem care provocase multe încercări zadarnice, acela de a produce o pulvere de carne uscată, puțin igroscopică, care să se pôte lesne conserva și care să pôtă fi mâncată fără gătire ulterioară. Directorele sciințific al companiei „Carne pură“ D. Meinert-Bunau este în momentul de față ocupat cu găsirea capitalurilor pentru ca să pôtă înființa la noi în țară o fabrică de conserve de carne. Creațiunea a mai multor asemenea fabrici în Europa va presenta două avantaje mari, cel d'ântêiù acela, că în casul unui resboiù în Europa, aprovizionarea armatelor nu va putea fi compromisă prin captarea navelor care aduc din America conserve de carne și cel d'al doilea, ca conservele fabricate în orice parte a Europei, vor oferi garanții pentru întrebuintărea vitelor sănătóse, care garanții nu există pentru cărnurile din baraganele imense ale Americei meridionale, unde o inspectiune veterinară corectă a animalelor nu este posibilă, pe câtă vreme proprietariilor lor nu renunță la modul barbar de a le omori prin aruncarea de patróne de dinamită în cărdurile de vite.

Carnea eftină amricană este adusă în Europa în formă de conserve, de carne prós-

pătă conservată prin gheață în bastimente construite special pentru acesta și de un an în cöce în formă de peptóne, adică în carne digeratá artificial și destinată pentru acei bolnavi ai căror stomacu nu este în stare a digera singur alimentele albuminoide. Peptónele americane sunt licuide de consistența unui sirop, de un gust plăcut, care conțin carne solutá, aceste preparate trec prin stomac direct în intestime și sunt acolo resorbite.

La conservarea alimentelor în stare próspătă *acidul salycilic* jócă și astází un rol însemnat, acest acid oprește stricarea tuturilor alimentelor și bęturilor cărora se adaugá în cantitate minimá și din acéstá cauzá se întrebuintézá pentru a opri descompunerea, fermentarea, acirea a berei, a vinului, a laptelui, a cárnii și a altor substanțe alimentare. Bárbații cei mái autorisați s'au pronunțat în contra acestui mod de conservare, și un învățat fórte competente, D. profesor Brouardel din Paris, a constatat de curénd că și dose mici de acid salycilic, ingerate mái mult timp, pot deveneni vătámátóre pentru ómenii sánátoși, că ele sunt periculóse pentru ómenii afectați de bóle ale rínichilor ori ale ficatului.

Constatarea identității *Tuberculosei* animalelor domestice cu aceea a omului, trage după sine óre-care precauțiuni în contra infecțiunei prin alimentele de origină animală. Marea majoritate a veterinarilor și igieniştilor s'a pronunțat pentru admiterea la consumațiune a cărnii de la animale cu tuberculoza localisată și escluderea numai aceloră cu tuberculoza generalisată. Chiar cărnurile infiltrate de tubercule pierd prin fierbere virulența lor, asemenea laptele vacilor tuberculóse se póte bea fără pericol dacă a fost fiert, și facem bine dacă renunțăm la mâncarea laptelui crud.

Fabricarea *untului* de vacă *artificial* său mai bine dis a imitațiunilor untului de vacă, puse în comerț în Franța sub denumirea de *margarina*, în Germania, Austro-Ungaria și Elveția sub numele de *Kunstbutter*, nu presintă un adevărat progres al igienei, acest product este o amestecătură intimă de untură de vacă, de rămător și de lapte. Reacțiunea în contra acestui fabricat a început deja, în București ei este după putință exclus din comerț, în Franța și în Germania poliția sanitară impune vëndătorului ca să însemneze untul artificial cu o etichetă care denunță adevărata lui origină.

Mortalitatea mare a copiilor mici este cauzată mai ales prin alimentarea lor incorectă. În București mor pe an 45 din câte 100 copii înainte de a împlini anu al 5-lea al vieții și anume :

- 15. 5% în etate până la 3 luni,
- 4. 7% „ de la 3 până la 6 luni,
- 8. 3% „ „ 6 luni „ 1 an,
- 16. 5% „ „ 1 an până la 5 ani,

există însă orașe foarte populate, unde mortalitatea copiilor de țift și a copiilor de curând întărcați este și mai mare de cât la noi. Avem diferite mijloce pentru a controla dacă un copil este bine nutrit, primul loc între ele ocupă însă rezultatul cântăririi, *balanța* ne arată creșterea greutateii copilului, care este proporționată nu numai cu etatea, ci și cu calitatea alimentelor. În cas de insuficiență sau de lipsă a laptelui matern îl suplinim prin laptele animalelor domestice, care în compozițiunea lui diferă de laptele femeii; cel din urmă este mai subțire, mai sărac în materii albuminoide și grase, mai avut în zahăr de cât cel de vacă, de bivoliță, de capră. Dacă putem recurgem dar la laptele unui animal care are asemănare mai mult cu laptele femeii, la laptele de măgăriță, în lipsa lui preparăm laptele de vacă

orî de bivoliță într'un mod, care 'i dă calitățile aprópe egale cu acelea ale laptelui femeesc. Acéastă preparațiune constă în adăogirea unei cantități de apă, de bicarbonat de sodă și de zahăr de lapte la laptele de vacă orî de bivoliță și încăldirea lui până la 60° C. Laptele de măgăriță a fost în cei din urmă 2 ani întrebuintat în cantitate mai mare, în spitalele de copii din Paris, în urma nereușitei a alimentării a copiilor de țîță cu lapte de capră. La Amsterdam s'aú inființat de curénd 4 așezăminte, care vînd laptele de măgăriță, unul din aceste așezăminte, care l'am védut în luna lui August 1884, dispune de 80 măgărițe. Sunt sigur că rezultatele acestei inovațiunii vor fi satisfăcátore, că mortalitatea copiilor micî va scade la Amsterdám într'o proporțiune repede.

Solul jócă un rol însemnat în producerea bólelor. Sănétatea omului depinde de puritatea, de uscáciunea orî umeđela solului asupra cǎruî locuesce. Diferitele materii organice infiltrate în sol în cantitate moderată se descompun, grațiá activității microbilor care populézá stratele superióre ale solului. Cei mai mulți din acești microbî aú o misiune salutariá, ei înlesnesc prefacerea sub-

stanțelor organice în compuși simpli nevătămători, în acid carbonic, acid nitric, amoniac, apă, și numai o prea mică parte a acestor microorganisme p^ote produce bóle. Cunoșteți toți acțiunea solului umed, care înlesnesce descompunerea materiilor vegetale și care dá nascere *Paludismului*, *Malariei*, bóla care se manifestă nu numai prin febre intermitente ori remitente, ci și prin alte forme fórte variate și fórte periculóse. Ea este datorită unui microb aerobic, care se suie în atmosferă și care este importat în corpul nostru probabil cu aerul inspirat. Oprim înmulțirea atestui microb dacă înlesnim scurgerea apelor stătátore. Sala Ate-neului se află în vecinătatea imediată unui focar al paludismului, care va fi în curênd înlăturat, căci asanarea Cismegiului prin oprirea stagnațiunei apei va fi terminată în primă-véra anului curent. Italianii au chel-tuit sume imense pentru a combate malaria prin plantațiuni de Eucalypt, ei au înființat pepiniere cu păduri întregi de diferite specii de Eucalypte, cele mai însemnate dintre ele se află în Italia superióră în vecinătatea Laculul Como. In tot lungul căii ferate care duce de la Roma la Napoli, vede călătorul în amêndouê laturile plantațiunii de Eucalypte.

Și la noi s'a studiat o-dată cestiunea, dacă, mai ales în Dobrogea, focarele paludismului nu s'ar putea stîrpi prin plantațiunile de *Eucalyptus globulus* sau prin alte *Eucalypte* mai aromatice. Ne-am oprit atunci înaintea faptului, că *Eucalyptus* nu resistă iernei aspre a climatului nostru, că el trebuie să ierneze la noi în sere, în locale încăldite și am făcut bine că n'am cheltuit sume însemnate pentru asemenea plantațiuni, căci o publicațiune italiană, apărută în anul 1884, ne povățuesce asupra nereușitei lucrărilor de asanare a solului prin plantarea lui cu *Eucalypt*. De mai mulți ani s'au făcut pe *Agro-Romano*, în vecinătatea imediată a Capitalei italiene, plantațiuni vaste de *Eucalypt*, întreținute cu spese colosale, și cu toate acestea Malaria a început să secere din nou coloniile care s'au stabilit pe părțile asanate ale *Agrului*. Paludismul nu se extermină prin alt mijloc de cât prin oprirea stagnațiunii apei, prin desecarea solului, prin improspătarea, prin premenirea apelor din lacuri care nu le voim deseca.

Igiena scolară preocupă astăzi cu drept cuvânt igieniștii și guvernele. Expozițiunile de igienă din Berlin și Londra din anii 1883 și 1884 au demonstrat inovațiunile princi-

pale din igiena scolară, din care cele mai importante privesc apărarea copiilor în contra muncii intelectuale excesive, nepotrivită cu etatea lor, construcțiunea rațională a băncilor și meselor și luminarea suficientă a sălilor, cu scopul de a înlesni șederea corectă a elevilor de a preveni diformațiunile scheletului, mai cu osebire ale șirului spinării și stricarea ochilor. O comisiune de 52 membri, numită în anul 1882 de către Ministrul frances al Instrucțiunii publice, a făcut propuneri precise asupra tuturilor cesțiunilor de igienă scolară, D. Dr N. Manolescu a publicat în anul 1884 în „Analele medicale Române“ o prescurtare a acelor propuneri, dintre care afară de prescripțiunile relative la întinderea terenului scolei și a sălilor de clasă, cele următoare sunt mai importante : Nici un copil nu trebuie să citească, să scrie, să desemneze la o distanță mai mică de 25 c.m. Intre bancă și masă nu trebuie să existe nici o distanță orizontală, înălțimea băncei trebuie să fie egală cu înălțimea genuchilor, înălțimea mesei cu înălțimea cotului. Să se observe regula : scriere dreaptă pe hârtie dreaptă, corpul drept. Elevii începători vor scrie cu creta pe tablă, numai în al doilea semestru ei se pot servi de

craion, numai în al doilea an de cernélă. Pentru începători literile vor avea dimensiunile de cel puțin 1 c.m. pentru literile lungi, de $3\frac{1}{2}$ pênă la 5 m.m. pentru literile scurte. Elevii care aud rău trebuie puși în primele bănci. În prima clasă primară nici un exercițiu scolar nu va dura mai mult de $\frac{1}{2}$ oră cu un repaos de 5 minute. Șederea elevilor în clasă va fi întreruptă din oră 'n oră prin eșire. Recreațiunile vor avea loc în aer liber.

În anul 1884 am vizitat expozițiunea de igienă din Londra, atât acolo precum și la trecerea prin Olanda și Belgia, am făcut ôre-cari studii asupra igienei scolare, care le-am resumat într'un raport adresat D-lui Ministru Cultelor și al Instrucțiunei, raport publicat în Buletinul instrucțiunei publice. Afară de inovațiunile propuse de Comisiunea scolară francesă, am recomandat D-lui Ministru unele puncte din regulamentele scolare belgiane și olandeze și apoi sistemul cuierelor și al ferestrelor al scólelor olandeze; nu este permis elevilor a intra în clasă cu paletóne, mantale, galoși și umbrele, ci pe coridóre se află cuiere numerotate cu aparate pentru aședarea umbrelor, numărul fie-cărui cuier corespunde cu numărul locuului din bancă al fie-cărui elev. Ferestrele

sunt largi și ocupă o suprafață egală cu o a treia parte a suprafeții pardoselei clasei.

Regulamentele școlare germane mai noi limitéză lucrarea copiilor din scólele primare și din clasele inferióre ale gimnasiilor, prescriind ca ei să petrecă cel mult 5 ore pe zi în scólă și că lucrările ce li se dă pentru casă să nu 'i ocupe mai mult de cât 2 pênă la 3 ore pe zi.

Igiena spitalelor se conforméză succesiv cu descoperirile noi asupra transmisiunii bólelor, care trag după sine o revoluțiune în sistemul de construcțiune și în organizațiunea interióră a aședămintelor pentru căutarea bolnavilor. Principiul modern al descentralisațiunii, a izolării bolnavilor afectați de bóle contagióse, schimbă cu totul caracterul edificiilor spitalicesci și face ca să dispară cu încetul clădirile compacte și mari, pentru a face loc paviliónelor mici, separate unele de altele, aflate d'asupra unui teren vast. Abundența de aer, de lumină și de apă sunt condițiunile indispensabile pentru menținerea curățeniei într'un spital, pe lângă ele se dă astă-zi tótă îngrijirea impermeabilității pardoselelor, pentru ca să nu absorbă materiile infectióse și apoi disciplinei personalului de serviciu, impuindu-i-se cură-

țenia îmbrăcămintelor, a mâinilor, a tuturilor obiectelor care vin în contact cu bolnavul și depărtarea urgentă din salónele și camerele bolnavilor a pînzeturilor întrebuintate și a tuturilor necurățeniilor, într'un mod inofensiv pentru alte persoane, desinfectându-se chiar în camera bolnavului în cas de bółă contagiósă ; obiectele de pansament întrebuintate se arde ; excrementele bolnavilor afectați de bóle contagióse și flegmele scóse din căile lor respiratorií se desinfectă înainte de a se vėrsa în latrină.

Dintre progresele mai însemnate ale *Igienei industriale* voiú menționa numai acelea care ne intereséză mai d'aprópe pe noi însine. În orașe nu póte exista industria fără mașine cu aburí, *fumul* care se nasce din arderea cantităților mari de cărbuní fosilí (cărbuní de pământ) este vătémător și supărător, el se compune din vaporí de apă, pulvere fórté fină de cărbune ne ars, puțin catran, acid carbonic și oxid de carbon, cel din urmă un gaz fórté otrávitor. Coșurile înalte înlesnesc câte o-dată depărtarea repede a fumului, adesea-orí însă el cade jos, intră prin ferestre în casele vecine, presară cu pulvere négră pînzeturile întinse în curțile vecine cu fabrica, strică vegetațiunea florilor dintr'o gră-

dină vecină. Pentru înlăturarea acestor neajunsuri s'aŭ inventat aparate fumivore, aparate care înlesnesc arderea fumului (arderea prafului de cărbuni, a catranului și a oxidului de carbon), ast-fel că ultimul product al combustiunei care ese prin coș este acid carbonic și vaporii de apă. Principiul după care sunt construite aparatele fumivore este acela, că fumul, în loc să fie scos repede prin coș, este silit a trece mai întâi peste flama care 'l arde. Adminiștiunea comunală a Capitalei este în momentul de față ocupată cu introducerea aparatelor fumivore în diferite aședăminte industriale, ea a învitat unii industrialii ca, pênă la instalarea aparatelor fumivore, să încăldescă mașinele lor cu coks în loc de cărbuni fosili, care produc fum mai gros și mai abundant de cât coks.

Lucrarea *florilor artificiale* a pierdut mult din pericolositatea ei, prin eliminarea din acea industrie a materiilor colorante, care conținând plumb, arsenic și mercuriŭ, aŭ provocat otrăvirii frecvente a lucrătorilor, ele sunt astă-dî înlocuite prin substanțe colorante inofensive, prin diferite săruri de anilină. În momentul de față igieniștii sunt ocupați ca să mai înlătore întrebuințarea lacurilor (a vernisurilor) vătămătoare care servă

nu pentru colorarea florilor, ci pentru a face mai tare, mai puțin flexibilă pînza din care se taie petalele (foile colorate ale florilor), ast-fel pînza colorată roșu pentru fabricarea roselor și a paparónelor, se mai îmbracă cu un lac cu basa de plumb, care lac se pôte lesne înlocui cu altu cu basa de aluminiu.

In minele de cărbuni se nasc câte o dată exploasiună teribile, care omórá lucrători și care produc incendii. Pînă de ună-dî s'a cre-đut că cauza acestor exploasiună este aprin-dera unui gaz inflamabil, care din pămînt intră în mină; cercetările făcute de curînd constată însă, că acele exploasiună sunt pro-vocate prin aprinderea pulveriă fine de cărbuni, suspendate în atmosferă în cantitate atit de mare, în cât acéstă pulvere acopere tóte vestmintele, tot corpul, cu un strat negru fórte subțire, intră în căile respirato-rii și astupă cele din urmă ramificații ale lor, formând în alveolele pulmonare nisce dopuri negre, care produc o bólă specifică a lucrătorilor, care bólă a fost mult timp con-fundată cu oftica. Lécul indicat de igienă în contra acestor neajunsuri constă în ventila-rea puternică a minelor, în construcția co-rectă a felinarelor, în povățuirea și în dis-ciplina severă a lucrătorilor, căror nu este

permis a deschide în mină un felinar pentru a regula flama orî pentru a'l aprinde.

Mișcarea salutarie din tótă Europa în contra *întrebuințării copiilor în industrie* s'a propagat și pînă la noi și constat cu satisfacțiune că tipografil din capitală aũ fost cei d'antîi, care, recunoscînd că corpul fraged al copilului suferă dacă'l supunem la muncă continuă, s'aũ conformat cu acéstă inovațiune igienică.

In igiena orașelor avem să semnalăm multe progrese, care tóte aũ scopul d'a asigura locuitorilor urbani, aer curat, apă curată, lumină abundentă, de a face să dispară după putință marea mortalitate a orașenilor în comparațiune cu sateni. Administrațiunile municipale ale orașelor principale 'și modifică *regulamentele de construcțiune* într'un mod corespunđător cu cerințele igienei și cu cât acele regulamente aũ tendința mai pronunțată a opri clădirea caselor prea înalte în raport cu mică lărgime a stradelor, a conserva o parte însemnată din teren pentru curte și grădină, a asigura tutulor încăperilor lumină și aer, tutulor apartamentelor latrine curate, a înlesni depărtarea repede și inofensivă a excrementelor și a lăturilor, a apëra zidurile în contra umedelei, cu atât

ele sunt mai lăudate de către conducătorii mișcării moderne pentru asanarea orașelor. Acésta a fost și sórta regulamentului pentru salubritatea construcțiunilor, cu care a fost înzestrată capitala noastră acum trei ani. Streinii competenți, care nu știu și care nu trebuie să știe că acel regulament frumos nu se execută ast-fel precum este scris pe hârtie, 'l numără între prescripțiunile cele mai corecte relative la igiena orașelor și publicațiunile cele mai autorizate în acéastă materie, Analele francése de igienă din anul 1883 și Analele germane de igienă din anul 1884 fac Primăriei capitalei noastre nisce laude, care ar trebui să o îndemne la aplicarea seriósă a regulamentului pentru salubritatea construcțiunilor.

Un alt principiú care în cei din urmă trei ani a fost pus în practică cu o stăruință osebită, este acela al *apărării apelor curgătoare în contra infecțiunei*. Cu cât un riú este mai mic, cu atât mai lesne se strică apa lui prin diferite lături, prin ape necurate ale industriilor și prin alte dejecțiuni, comunele situate pe lângă o gârlă în josul unui oraș suferă, dacă locuitorii orașului au vërsat în gârlă felurite necurățenii, apa dintr'o asemenea gârlă nu este bună de bëut, nu este aptă

pentru diferite întrebuințări casnice și strică atmosfera prin emanațiunile ei. Igiena modernă a și găsit un mod mai nevătămător pentru *depărtarea excrementelor și lăturilor din orașele mari* și pentru purificarea licuidelor ale canalelor, acela al *irigațiunei*. Sistemul desființării hasnalelor, a vărsării în canale a excrementelor diluate cu multă apă și a altor necurățenii licuide, sistem admis astăzi ca cel mai bun de către ómenii de știință și de către administrațiunile municipale ale orașelor principale, este strins legat cu sistemul irigațiunei, care constă în conducerea canalelor afară de oraș și vărsarea conținutului lor peste câmpii. Aceste licuide fertilisésă solul, 'l face mai roditor, tot de o dată huma le desinfectésă, reține materiile solide din licuidul canalelor, nececarii pentru vegetațiunea plantelor, iar la o adâncime de 1 metru se strecóre licuidul ca apa curată și limpede, care póte fi culésă în tuburi de drenagiú și condusă într'un rîu, fiind cu desăvêrsire purificată. Singura dificultate care se opune realisării corectă a acestuí sistem constă în împrejurarea, că orașe colosale ca Londra și Paris găsesc anevoe terenuri destul de vaste pentru ca să utilisesse prin irigațiune tot conținutul canalelor. Din acéstă

causă inginerul frances Dumont a proiectat construirea unui canal, care să conducă conținutul canalelor Parisului până la țărmurile mării, pentru a fertilisa nisipurile sterpe foarte întinse care acopere cóstele océnului.

Un alt proiect de inginerie igienică este acela al d-lui Delore, care propune *ventilarea orașelor* prin nisce canale suterane foarte largi, care vor aduce în orașe, în case, aerul curat de la țară, cules într'o pădure orî livede lipsită de emanațiuni palustre, aer pus în mișcare (aspirat) prin ajutorul unei mașine mari de aburi, acele canale vor avea gurile lor în strade, în casele proprietarilor care se vor abona, precum se abonéză pentru gaz luminător și pentru apă. Aerul adus după metoda d-lui Delore va fi în timpul veriî mai rece de cât acela din stradă, în timpul ierniî el va avea temperatura puțin mai ridicată de cât atmosfera liberă.

Arderea cadavrelor omenesci este considerată ca un progres însemnat al igienei, de către acei care exagerésă acțiunea vătămătoare a cimitiriilor. Studiând cestiunea cu serioșitate, ne convingem că influența cimitiriilor nu este atât de periculósă precum cred acei, care pledésă pentru distrugerea cadavrelor prin foc, că se pot instala cimi-

tirii în condițiuni perfecte, că huma desinfectésă cu desăvêrșire corpul omenesc ori animal aflat în descompozițiune, dacă lăsăm solului timpul suficient pentru absorbirea productelor descompozițiunii, dacă nu deschidem mormintele după un termen scurt, înainte de a fi cadavrul transformat în țărână. Administrațiunile orașelor suprapopulate, care nu mai găsesese în apropiere terenurile necesarii pentru înființarea de cimitire noi, au început a se gândi la utilizarea căilor ferate, pentru transportul cadavrelor la cimitirii instalate într'o depărtare mai mare.

Nici o parte a igienei n'a suferit în cei din urmă ani o prefacere atât de radicală ca aceea care se ocupă de *preîntîmpinarea boalelor contagiöse, de combaterea epidemiilor*. Cu alte măsuri oprim invasiunea bólelor exotice, cu alte lățirea bólelor indigene. Dintre *bólele exotice* ne interesésă mai ales Pesta orientală (ciuma), Cholera și Febrea galbenă. Câte trele trebuie să se combată, să se limitese la isvorul lor, pentru ca să nu se întindă pînă la noi, căci fórte anevoe putem opri mersul lor după ce ele au trecut fruntariile patriei lor și s'au apropiat de țerile populate, în care un comerț viu și eomunicații

multiple și repede înlesnesc lățirea epidemiilor. Acest principiu a fost cu succes pus în practică acum 4 ani cu ocaziunea Pestei orientale, (pestei cu bubone), apărută în apropierea orașului Astrahan din Rusia, unde bóla a fost înăbușită prin remediul cel mai violent dar cel mai sigur, prin arderea caselor în care se arătase ciuma. În contra Cholerii nu ne putem apăra prin carantine pe uscat, carantinele pe mare dau însă ôre care garanții; patria Cholerii este India și bastimentele o aduc în Europa prin Marea Roșie și Canalul de Suez, un sistem carantinar corect, aplicat cu rigurozitate în Marea Roșie și în strîmtórea de Suez, va putea apăra Europa în contra invasiunilor ulterioare ale Cholerii, o dată apărută în Europa ea trebuie să se combată ca bólele indigene, în fie cãre cas special, prin isolare și prin desinfecțiune severă. Patria Febrei galbene (vomitó nero, vërsarea négră) este America centrală, d'acolo ea a fost importată la cóstele occidentale ale Africeii și din aceste douë focare ea face invasiunile ei în Europa, din an în an se înmulțesce numërul porturilor europene, care aũ făcut trista cunoștință cu acéstă bóla pestilentiãlă și este de temut ca cu timpul ea se va aclimata în tótã Europa,

dacă nu se va înăbuși la origina ei. La cóstele Mărei-Negre ea n'a fost încă observată.

Măsura principală în contra lățirii bólelor contagióse și infectiόse, atât a celor exotice precum și a celor indigene, în contre cholerei, tifosului, febrei tifoide, vărsatului, difteritei, scarlatinei, pojarului, tusei convulsive, febrei puerperale, tuberculosei pulmonare constă în izolarea bolnavilor și în *desinfec-tarea* tuturilor materiilor care vin de la bolnav, a tuturilor obiectelor de care s'a servit bolnavul. Afară de acésta întrebuintăm metodele desinfectante pentru a apăra orī ce plagă (rană) în contra infectiunei, căci orī ce plagă, orī-ce parte a corpului desbrăcată de epiderm orī de epitel (de partea supremă a pielei exterióre și a membranelor mucóse) prin sgăriere, jupuire, ardere, rănire, permite diferiților microbi din aer a se așeđa pe corp și a intra în interiorul lui; inflamațiunea rănilor, formarea de puroi și gangrena rănilor sunt cauzate prin nisce microbi care se află suspendați în aer, care se înmulțesc pe suprafața rănii și care pot produce mórte prin intrarea în curentul sângelui și în diferite organe interióre. Din acéstă cauză spălăm și pansăm (acoperim și legăm) tóte rănile cu substanțe desinfectante, care omóră

acei microbi său care opresc cel puțin înmulțirea lor, precum: acid carbolic diluat cu apă în proporțiune de 3 pînă 5 la 100, pulvere de iodoformiū, bichlorur de mercuriū și altele.

Intre *substanțele desinfectante* cu care oprim lățirea bólelor, aerul și apa ocupă primul loc, desinfectiunea cu substanțe chēmice nu ne dispensēsă de aerarea perfectă și de spălarea localelor și a obiectelor infectate. Ca un desinfectant puternic recomand săpunul verde (săpunul negru, săpunul de potasă, môle ca o alifie), disolvat în apă în proporțiune de 1 parte la 665 părți apă (1 gram și jumătate într'un litru de apă). Cu această soluțiune putem spăla tóte obiectele necurate din camera bolnavului, pardoséla și mobilele, o putem turna în vasele care conțin excrementele bolnavului, putem muia într'insa pînzeturile lui negre, o putem întrebuința pentru spălarea latrinelor suspecte. Acidul carbolic (fenic) este cu mult mai scump de cât săpunul verde și dă rezultate bune numai atunci, când este întrebuințat în soluțiune concentrată cel puțin de 5 la 100. Vestmintele și obiectele de ascernut, mai ales saltele de lână și de pěr, și mobilele îmbrăcate, care nu se pot spăla cu săpun môle

orî cu apă ferbinte, se desinfectésă prin puciósă ; ele se aşédă orî se întinde pe frânghii într'o cameră, în care am închis ferestrele și în care am adus câte-va mangale cu cărbuni aprinși, peste care punem o cantitate de puciósă de 30 grame pentru fie-care metru cub al spațiului camerei, eşim iute, închidem ușa și o lăsăm închisă cel puțin 6 ore, pentru ca aburii de puciósă arsă să intre bine în acele obiecte, apoi deschidem ușa și ferestrele pentru ca camera și obiectele conținute într'ênsa să se aerésă bine. La Paris, Berlin, Londra și în mai multe alte orașe mari există serviciile publice pentru desinfec-tare cu aparate speciale, nisce camere mici de fer care se pot închide ermeticesce, în care se aşédă obiectele de desinfectat și apoi se introduc în ele vaporii ferbinți de apă în timp de 20 minute pênă la o oră și jumătate, după terminarea acestei desinfecțiunii se trece prin camera aparatului în timp de 25 minute un curent de aer cald și uscat, pentru ca să usuce obiectele muiate prin aburi. Obiectele de mică valóre și materiile care aũ servit pentru acoperirea și legarea rănilor se desinfectésă prin foc, se arde. Dintre cele-l-alte desinfectante merită a fi menționate bichlorurul de idrargiru (de mer-

curiū) 1 parte disolvat în 1000 pînă la 2000 părți apă și gazul de chlor care se degagésă din hipochlordul de calce, pus în vase late deschise și amestecat din când în când cu un acid forte (acid sulfuric, acid chloridric) cu condițiune ca hipochloridul de calce să fie întrebuintat în cantitate mare, pentru a degagia gazul de clor în abundență, în care cas însă camera trebuie să fie golită de ómenī, căci gazul de clor mai concentrat irită căile respiratorii. Rog însă bine-voitorii mei auditori să nu confunde desinfecțiunea cu desodorațiunea, să nu crédă că virusul, că materia infecțiósă, confirmă tot-d'a-una prezența ei în atmosferă prin miros urât și că am distrus acea materie dacă am îm-prășciat în cameră un licuid aromatic, dacă am stropit pardoséla și mobilele cu puțină apă de Colonia saū cu o soluțiune diluată de acid carbolic (fenic); atmosferă suspectă se desinfectă mai bine prin ventilațiune, prin deschiderea largă și prelungită a ușilor și ferestrelor.

- O inovațiune mare se află astă-dī în studiul biologilor și igienistilor, *aplicarea sistemului vaccinațiunei* pentru apărarea în contra diferitelor bóle contagióse. Vaccinațiunea se practică de mult pentru preîntîmpinarea e-

pidemiilor de vërsat. Nu inoculăm virusul fôrte al vërsatului, ci un virus care a fost slăbit prin trecerea prin corpul vitelor bovine, microbul vërsatului ast-fel modificat nu produce vërsatul adevërat, ci numai câte-va pustule vaccinale, dar persóna vaccinată remâne până la un grad ôre-care apărată în contra vërsatului pentru un period de 7 până la 10 ani. Acest principiũ a fost utilizat de marele Louis Pasteur, d-sa a inoculat cu succes diferitelor animale virusul slăbit al pustulei maligne (al dalacului) și al turbării, pentru a le face mai puțin priimitóre pentru contagiunea cu virusul fôrte al acelor bóle, d-sa a slăbit virusul dupě natura bólei, prin cultivarea lui la diferite temperaturi, în lipsa orĩ în presența oxigenului atmosferic și prin trecerea virusului prin corpul animalelor de specia diferită. Desvoltarea ulterióră a lucrărilor începute de Pasteur promite mult, nu trebuie să ne facem însă ilusiune că ne vom apăra ast-fel în contra tuturor bólelor parazitare, căci nu scim până astă-đi care va fi raportul reciproc al diferitelor virușe inoculate unuia și aceluĩ individ. Descoperirea lui Pasteur are importanța ei mai ales pentru igiena veterinară, pentru economia rurală.

Igiena are și o misiune economică de împlinit și această misiune a ei se accentuează din an în an mai mult în scrierile moderne ale unor igienişti de frunte. Tendința această cu totul nouă trebuie să ne dea și nouă o nouă direcțiune, trebuie să ne îndemne ca, în lupta economică care se impune țării noastre să iea și igiena și medicina publică parte activă. Avem mult de lucrat în această privință, trebuie să dăm între altele o dezvoltare mai mare artei farmaceutice, să fabricăm în țară mulțime de medicamente care se importă d'afară sub numire de specialități farmaceutice și pentru care trimitem în streinătate pe fie-care an 4 milioane de lei, trebuie să îngrijim de numeroasele isvóre de ape minerale, pentru ca să găsescă bolnavii în țară lécul pentru care plătim străinătății tributul de ęecimă de milioane pe fie-care an, trebuie să procurăm țării brațele indispensabile, care sunt primul factor economic, să portăm igiena în comunele rurale, să apărăm copii țeranului în contra morții premature, să'l povătuim cum are să-ı cręscă pentru ca să devie forti, resistent, capabil pentru muncă, căci ne trebuie brațe vigurose, nu numai pentru apărarea fruntariilor ci și pentru lupta pacifică care ne așteptă pe noi și pe copii nostri.